

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

LITERÁRNÍ TVORBA PAVLA KOHOUTA VE 40. A 50. LETECH 20.
STOLETÍ

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Michal Bauer, Ph.D.

Autor práce: Kateřina Šímová

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona číslo 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 29. července 2011

.....
Kateřina Šímová

Děkuji doc. PaedDr. Michalovi Bauerovi, Ph.D. za radu a pomoc při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na interpretaci raného literárního díla Pavla Kohouta v období 40. a 50. let 20. století, tedy v době největšího mocenského tlaku na umění. Práce se věnuje Kohoutově básnické, dramatické i prozaické tvorbě a jejím proměnám.

Annotation

The bachelor thesis is concentrated on the interpretation of the early literary work of Pavel Kohout from 40th to 50th years of 20th century. That is, in period the largest pressure on art from state power. Thesis is devoted to poetry, prose and drama creation and its transformation.

Obsah

Úvod.....	8
1. Životopis Pavla Kohouta	10
1.1 Období Kohoutova života do 50. let	10
1.2 Kohoutův život v 60. letech	15
1.3 Období Kohoutova života od 70. let do současnosti.....	15
2. Poezie	18
2.1 Interpretace, „úvodní“ básně	18
2.2 Interpretace, hlavní motivy	20
2.2.1 Druhá světová válka.....	20
2.2.2 Revoluce.....	23
2.2.3 Láska, víra v komunismus a v jeho neporazitelnost	24
2.2.4 Budoucí ráj na zemi	27
2.2.5 Vůdce	29
2.2.6 Julius Fučík	32
2.2.7 Dělník, práce	33
2.2.8 Domov.....	34
2.2.9 Láska	35
2.2.10 Nenávisť vůči kapitalismu, kritika nekomunistických zemí	39
2.3 Porovnání obou sbírek	40
3. Drama	44
3.1 Dobrá píseň	44
3.1.1 Interpretace, dějové souvislosti a hlavní postavy.....	45
3.1.2 Závěrečné shrnutí	48
3.2 Zářijové noci	49
3.2.1 Interpretace, dějové souvislosti a hlavní postavy.....	50

3.2.2 Závěrečné shrnutí	54
3.3 Sbohem smutku!.....	55
3.3.1 První dějství	56
3.3.2 Druhé dějství	57
3.3.3 Třetí dějství	58
3.3.4 Závěrečné shrnutí	59
3.4 Taková láska.....	61
3.4.1 Interpretace, dějové souvislosti	62
3.4.2 Interpretace, hlavní postavy	63
3.4.3 Závěrečné shrnutí	67
4. Próza.....	70
4.1 O černém a bílém	70
4.1.1 O černém a bílém	70
4.1.2 O hloupém Honzovi	71
4.1.3 O třinácti rudých růžích	72
4.1.4 O pionýrském šátku, který plakal.....	73
4.1.5 O srdci uralského chlapce	74
4.1.6 O čtyřech chlapcích a soudruhu Gottwaldovi	75
4.1.7 Závěrečné shrnutí	75
Závěr	77
Použitá literatura	80
Přílohy.....	81

Úvod

V bakalářské práci se zaměřím na interpretaci literárního díla Pavla Kohouta z období 40. a 50. let 20. století. Budu si všímat, do jaké míry se do jeho tvorby promítly dobové události i jeho vlastní soukromý život, a zda v dílech docházelo k proměnám.

V poválečném období se postupně proměňuje funkce, role i tematika české literatury. V následujících podkapitolách věnovaných interpretaci si budu všímat, jak se dvěma různými způsoby navracela k období minulosti. Prvním návratem je pohled zpátky do válečného období a snaha podávat doklady o tehdejší životě. V tomto případě bývá literatura chápána jako jisté (s)vědomí národa. Druhý návrat bývá představován jako pokračování v narušené tradici literatury ve funkci společenského, politického a vlasteneckého nástroje.

Únorový převrat roku 1948 byl přijat velkou většinou českých spisovatelů poměrně vstřícným způsobem. V umění se začala projevovat jejich touha vyslovit své občanské postoje, a proto estetická hodnota uměleckých děl postupně ustupovala do pozadí. Základní, a jedinou možnou aplikovatelnou metodou, se v literatuře první poloviny 50. let stává metoda socialistického realismu, který normoval nejen způsob vytváření uměleckých děl, ale zároveň způsob jejich posuzování. Oficiální poezie 1. poloviny 50. let dostává výraz jistého epigonství Josefa Václava Sládka, či Jaroslava Vrchlického, neboť ideové téma poezie je již předem určeno a pouze vklíněno do rytmického plánu. Díla jsou předkládána jako kolektivní výtvar spisovatele, kritiky i celého nakladatelství a veškeré jejich myšlenky jsou vyjádřeny explicitně. Individuální vypořádání tématu, tajemno, originální imaginace, metaforičnost či mnohoznačnost nemají v této poezii místo. Umělci se stávají tzv. „inženýry lidských duší“, neboli uměleckými pracovníky, kteří plní roli výrobní jednotky socialistického systému, a přestávají se projevovat jako individuality. Bývají veřejně známými a vystupujícími osobnostmi, jejichž politické názory reprezentuje také jejich tvorba. Primární funkcí umění se stává snaha vychovávat lid.

Dalším mezníkem, kdy literatura změnila na čas svůj směr, bylo období po XX. sjezdu KSSS v roce 1956, kdy byl odhalen tzv. „kult osobnosti“. Od této doby začali spisovatelé přehodnocovat svoji dosavadní tvorbu. Dalšími šokujícími okolnostmi, které zasáhly vývoj kultury, celou společnost i spisovatelskou komunitu, byly odhalené zločiny z politických procesů 50. let. Většina spisovatelů si uvědomila, že nesou

spoluzodpovědnost za tyto spáchané zločiny. Situace vykryštovala na II. sjezdu spisovatelů, který se konal 22. až 28. 4. 1956, a na němž zazněly do té doby nemyslitelné referáty, v nichž spisovatelé vyzývali k oproštění literatury od oficiální ideologie, s upřednostněním vlastní zodpovědnosti a svědomí. Ani v období tohoto uvolnění nemohly tlak a cenzura přestat fungovat. Paralyzovaný režim nakrátko dovolil, aby autoři mohli do svých děl začleňovat i své negativní postřehy ke stranické politice. Definitivně se uzavřela etapa stalinistické výchovné literatury. Zpět do souladu s oficiální stranickou politikou se literatura dostala kolem roku 1959, kdy bylo prosazeno stranické přesvědčení, že literatura se bez ideologie neobejde. Tím bylo ukončeno předchozí volnější období.

1. Životopis Pavla Kohouta

Bakalářská práce se zabývá interpretací literárního díla Pavla Kohouta z období 40. a 50 let 20. století. Pro dokreslení jeho tvorby z této doby jsem do úvodní kapitoly zařadila i některé pasáže z jeho životního příběhu.

1.1 Období Kohoutova života do 50. let

Pavel Kohout se narodil 20. 7. 1928 v Praze manželům Ludvice a Otomarovi Kohoutovým. Do svých tří let žil s rodinou v polském městě Osvětim, kde jeho otec pracoval jako generální reprezentant závodu Auto Praga. Po krachu místní pobočky se rodina vrátila zpátky do Prahy. Pavel Kohout byl jedináček, od narození slabé a neduživé dítě, ale milované a opečovávané svou matkou. Jak se uvádí ve vícero zdrojích, prodělal dětské nemoci, které byly ve 30. letech smrtelné (záškrť, neštovice, spála). Potýkal se také s chorobami, které ovlivnily i jeho školní docházku (ještě ve druhé třídě ho maminka musela nosit do školy, měl i „náběh na hrb“, většinu času trávil z důvodu špatného zdravotního stavu doma s matkou). Velmi často proto čelil výsměšným reakcím okolí.

Ve třicátých letech poznamenala autora a jeho rodinu světová hospodářská krize, neboť otec - ekonom - zůstal nezaměstnaný a matka sama živila rodinu prodáváním vlastnoručně vyráběných svetrů.

K prvním Kohoutovým pokusům o literární činnost dochází již kolem jeho devíti let, kdy k narozeninám dostal psací stroj značky Wanderer a začal se věnovat práci na školním časopise, kde zastával funkci autora, redaktora i vydavatele. Doma trávil čas tím, že zkoušel psát dílka na otcem zadávaná témata různého druhu. Toto období sám reflektuje v knize Jana Koláře.

V období dospívání byl Kohout ovlivněn událostmi druhé světové války. Nikdy se nesmířil s mnichovským diktátem, jak později sám vzpomínal – determinoval jeho politický vývoj stejně jako světová hospodářská krize. V období protektorátu byl dva roky členem dorostu českobratrské církve v Bubenči, neboť toto členství bylo jedinou možnou náhradou za aktivity ve fašistickém sdružení Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (KVMČM). Tato činnost v sobě zahrnovala účast na bohoslužbách, ale také kulturní referáty. Jeho vcelku poklidné dětství zasáhla heydrichiáda, kdy došlo k popravě matčiných bratrů, bývalých důstojníků. Také rodinný přítel Vladimír Petřek, pravoslavný kněz, který ukrýval v chrámové kryptě parašutisty,

kteří zastřelili říšského protektora Reinharda Heydricha, byl zatčen, vyslýchán a 5. září 1942 zastřelen, aniž by během mučení kohokoli prozradil. Kohoutovi rodiče se taktéž podíleli na odboji, neboť parašutisty, spolu s dalšími třemi skupinami lidí, zásobovali potravinami. Tyto tři další skupiny také přišly o život. Kohoutovi nebyli prozrazeni, ale až do konce války žili v ustavičném strachu z prozrazení. Pavel Kohout popisuje toto období jako „dekadentní“, jak dokládá například tato báseň: „*My vychcípem. A naši mělkou stopu / vystřídá opět stopa lidoopů. / Svět v agonii vlastní střeva zvrací. / Bůh asi proklel moji generaci.*“ (Kosatík 2001: 21) Tyto dekadentní nálady u něj rychle vymizely s koncem okupace.

Již v průběhu války začal Kohout jako středoškolák působit v *Dismanově dětském rozhlasovém souboru*, což doprovází zvláštní skutečnost - Kohout nebyl původně do souboru vybrán. I přesto mu šéf souboru shovívavě umožnil, aby začal pravidelně docházet. V Dismanově souboru našel Kohout partu lidí stejně posedlých uměním, talentovaných, se kterými si rozuměl, a kteří ho vyvedli z uzavřenosti. Trávil zde svůj veškerý volný čas a rychle se stal oblíbeným v kolektivu. Později spoluvytvářel časopis *Opona – jedeme* a vypracoval se na jednu z vůdčích osobností souboru.

V den Pražského povstání 5. 5. 1945 měl původně Dismanův soubor odvyšlat živě ze studia 6 na Vinohradské třídě nastudovanou hru, ale vzhledem k vývoji situace byli mladí lidé posláni do bezpečí. Kohout pozoroval potyčky s nacisty před rozhlasem a první dva dny bojů nazval „bojem holýma rukama proti přesile“. Konec války na Kohouta zapůsobil jako „velký třesk“, přinesl euforii, potřebu ukázat sympatie osvoboditelům, vyjádřit jim vděčnost, oslavit vítězství společně, i uctít smrt padlých kamarádů (na počest Ládi Padiora napsal báseň, která byla vytištěna 15. srpna 1945 v *Zemědělských novinách*). Nabízí se otázka, jaký by byl Kohoutův vztah k jiným osvoboditelům - např. k Američanům: „*Přestože v jeho dosavadním životě sympatiím k Sovětskému svazu nepatřilo žádné zvláštní místo, měl najednou pocit, že příchod Rudé armády je odpovědí na volání, které v sobě slýchal dlouhá léta*“ (...) „*Kdyby Prahu osvobodili Američané, byl by asi vyložil svůj život jinak. Protože to však učinili Sověti, zjišťoval: „Miluju Rusko a jsem komunista – lépe řečeno, snažím se bít a zároveň bijí se se všemi, kteří je snižují a tupí.*“ (Kosatík 2001: 30-31)

Po válce se život Pavla Kohouta výrazně zpolitizoval. V roce 1945 debutoval svými verši v časopisech – např. v *Mladé frontě*: *Již nikdy 17. listopad*, v *Rudém právu*: *Tak odcházíte...* atd.

Kohout vstoupil v červenci 1945 do *Československého svazu mládeže (ČSM)*, (kde byl mezi léty 1952 až 1960 členem ústředního výboru). Jeho rodiče se po válce roku 1946 stali zakladateli sdružení komunistické strany v Bubenči. V tomto roce i sám Kohout vstupuje do KSČ – patřil k tzv. kulturnímu kádru KSČ. V knize Jana Koláře vzpomíná na období do roku 1946, kdy s rodiči o víkendech jezdíval fírat do kladenských dolů.

I Dismanův soubor se po válce skládal jen z komunisticky orientovaných členů, jejichž repertoár byl založen převážně na sovětských a lidových písních. O reorganizaci a čistky uvnitř souboru se zasloužilo radikální jádro členů vedené mj. Pavlem Kohoutem. V červenci 1948 se Kohout pochlubil v dopisu otci: „*Kromě toho čistíme svoje řady, v tomto týdnu jsme v bojových třech dnech vyloučili ze souboru čtyři velmi staré a zasloužilé členy, protože nám oblbvali lidi jak lidsky, tak politicky. Tři jeli, jedna dívka to dostala podmínečně.*“ (Kosatík 2001: 56) V síti čistek uvízl také sám zakladatel, režisér Miloslav Disman, který to velmi těžce nesl. Až do jeho odchodu mu byla dovolena pouze práce s dětmi.

V roce 1947 Kohout odmaturoval na reálném gymnáziu v pražských Dejvicích a začal studovat na filozofické fakultě Univerzity Karlovy srovnávací literaturu, estetiku a divadelní vědu. Své studium na univerzitě nikdy nedokončil. Od tohoto roku až do roku 1949 působil v *redakci mládeže Československého rozhlasu*. Následně poté, v letech padesátých, zde moderoval politická publicistická vysílání (rozhovory *Mládí republiky*), vytvářel literárně dramatické suity, estrádní relace a občas také fejetony a glosy.

Kohoutova představa o morálce socialistického manželství se však naprosto neslučovala s jeho osobním životem. Maminka Pavla Kohouta se snažila dlouho držet rodinu pohromadě a pro syna vytvářela idylu šťastného domova, ačkoliv později docházelo k rodinným krizím pro pokračující otcovy zálety. Rodiče se s ohledem na syna nikdy nerozvedli, i proto, že v té době by to bylo v rozporu se „socialistickou morálkou“. Každý z nich se zařídil po svém – otec se se svými milenkami stáhl do soukromí, matka si přivedla přítele, Josefa Mikoláše, a společně s ním a synem se přestěhovala v roce 1948 do bytu na Smíchově. Mezi Josefem Mikolášem a devatenáctiletým Pavlem Kohoutem byl velmi přátelský vztah, později pomáhal i s výchovou Kohoutových dětí a pečoval o jeho nemocnou matku.

Ani vlastní Kohoutova manželství se nevyvedla. Neustále vyhledával partnerky, které by odpovídaly jeho vysokým nárokům (angažovanost) a komunistickým ideálům. Vyčítal kdysi svému otci, že opustil matku, ale sám také nebyl rodinný typ a choval se

stejně bezohledně, což se projevilo zejména v druhém manželství s tanečnicí Annou Cornovou, se kterou měl tři děti. Kohout udržoval manželství pouze formálně, a to už od jeho počátku, podobně jako první svazek s Alenou Vránovou. Rozvodem dne 21. 10. 1960 opustil definitivně i druhé manželství. Jeho dcera spisovatelka Tereza Boučková například vzpomíná, že její otec prakticky nebyl členem rodiny. Pro Pavla Kohouta byla jeho práce vždy přednější než jeho děti.

Roku 1949, v jednadvaceti letech, Pavel Kohout začal působit v Moskvě jako úředník kulturního atašé. Moskvu po devíti měsících opustil, vzhledem ke špatným vztahům s druhým úředníkem Jiřím Plachetkou i kvůli údajně špatnému zdravotnímu stavu. Stačil si však vytvořit názor na ruské obyvatelstvo (jaký se od něj očekával), na němž obdivoval způsob, jakým se vyrovnalo s válečnými hrůzami i jejich zanícení pro kulturní sféru v podobě literatury, divadel nebo koncertů. Toto zvláštní pozitivistické podávání skutečnosti postihlo vícero zaměstnanců úřadu československého velvyslanectví v Moskvě, jak se vyjadřuje publicista a historik Václav Vaško v knize pamětí *Ne vším jsem byl rád*. Vzpomíná, jak zanícená komunistka spisovatelka Jarmila Glazarová, která zažila sovětskou měnovou reformu, jež velmi tvrdě zasáhla obyvatelstvo Ruska, nicméně v článku pro Rudé právo tvrdila: „*měnovou reformou vykročil Sovětský svaz ke komunismu, chléb a sůl jsou tam už zdarma.*“ (Kosatík 2001: 63) Svým článkem zbudila údiv v řadách zaměstnanců velvyslanectví, kteří poměry dobře znali, a tak odpověděla: „*Já vím, já vím*“, řkala, „*v tom nadšení mi to samo vklouzlo na papír. A když už to tam jedno bylo, tak jsem si řekla, ale co, i když to není pravda dnes, bude to pravda zítra*“ (Kosatík 2001: 63)

Ačkoliv se Otomar Kohout rozešel s rodinou, se synem byl v neustálém kontaktu. Pavel mu např. občas poskytoval peníze k vyžehlení problémů z mimomanželských vztahů a on sám měl na něj neustálý vliv a snažil se mu zametat cestičku životem, jak jen to bylo možné. Kohout svému otci například 3. listopadu 1949 napsal toto: „*Začínám přemýšlet o budoucnu. Rád bych se po příjezdu dostal do partajní školy. Budeš-li někdy mluvit s Jarmilem, ťukni na to. Po SSSR potřebuju udělat v hlavě politicky jasno. Tady dělám, co můžu, ale soustředěné studium to není...*“ (Kosatík 2001: 71) Pavel Kohout se i nadále chtěl věnovat rozhlasu a novinářině a myslel si, že bude nejlépe, pokud bude mít alespoň půlroční stranickou školu. Ptal se otce, zda má dokončit vysokou školu a dodal: „*Půjdu-li na partajní, je to vyřešeno.*“ (Kosatík 2001: 71) Z této ukázky vyplývá, jaké možnosti se nabízely Pavlu Kohoutovi

s ohledem na postavení otce, jeho kontakty, jak prominentními osobami v té době oba byli a s jakou samozřejmostí sobě vlastní toho využívali.

Pavel Kohout se na konci čtyřicátých let stal spoluzakladatelem *Souboru Julia Fučíka (SJF)*, který posléze vedl do roku 1952. Soubor vznikl sloučením dismanovců a dvou svazáckých souborů. Nově vytvořené těleso bylo názorově skoro až sektářsky jednotné. Součástí zkoušek do SJF byl samozřejmě politický pohovor a v celém souboru panovala tvrdá disciplína. Soubor s takto kádrovanými členy měl možnost cestovat na nejrůznější zahraniční festivaly a to i do kapitalistické ciziny. V souvislosti s festivalem v Berlíně, kam byli fučíkovci spolu s dalšími delegáty Svazu mládeže vysláni v dvoutisícovém počtu, musely být podány záruky, že nikdo ze členů neemigruje. Z toho důvodu byl Pavel Kohout získán pro spolupráci s StB jako tzn. „ideový agent“. Jako vedoucí souboru musel toto podstoupit, aby vyvrátil kádrové důvody, které bránily některým členům souboru vycestovat. Jeho spolupráce s StB trvala tři roky. Dochoval se pouze dokument, v němž se uvádí, že spolupráce byla ukončena pro Kohoutovu neochotu v ní nadále pokračovat. Materiály o jeho spolupráci z padesátých let byly zničeny, protože neobsahovaly žádné kompromitující informace, tzn., že z hlediska potřeb StB byly bezcenné.

V roce 1950, tj. po svém návratu ze SSSR, jako „nový člověk“ Kohout přijal možnost stát se šéfredaktorem satirického časopisu *Dikobraz* (1951 až 1952). Do redakce nastoupil po odvolání starého vedení, které nevyhovovalo požadavkům státní moci. V době působení Pavla Kohouta v redakci došlo ke změnám v tom smyslu, že zafungovala autocenzura. Jediná povolená satira spočívala v kritice západních režimů a jejich státníků, a velmi opatrně se mohla dotknout vnitřních vad, pouze vyhovovalo-li to oficiálnímu stanovisku Strany. Nešlo o originalitu ani o humor.

Během své vojenské služby (1952 až 1954) byl Pavel Kohout členem *Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého*.

V té době byl Pavel Kohout taktéž vedoucím redaktorem kulturní rubriky časopisu *Československý voják*, kterou vedl do roku 1955. Dále se věnoval práci v *Československé televizi*, konkrétně v její vnitropolitické redakci jako reportér a komentátor, a to krátce na několik měsíců v roce 1956.

1.2 60. léta

Po roce 1956 se Pavel Kohout věnuje pouze spisovatelské činnosti, mimo léta 1963 až 1966, kdy vykonával funkci dramaturga v *Divadle na Vinohradech*. Jeho poválečné komunistické nadšení posléze v druhé polovině 60. let vystřídalo jisté prozření, snaha se s nastalou situací vypořádat a odčinit minulost. V roce 1966 opouští Svaz československých spisovatelů, neboť přestal souhlasit s jeho „kulturněpolitickým zaměřením“. V červnu následujícího roku vystoupil na IV. sjezdu SČSS a přednesl Solženicynův protestní dopis. Proto musel následně podstoupit disciplinární řízení, podobně jako Ivan Klíma, A. J. Liehm, či Ludvík Vaculík.

V roce 1968 se stává předsedou stranické organizace *Svazu československých spisovatelů* a také jedním z největších podporovatelů tzv. pražského jara. V tomto krátkodobém období trvajícím sedm měsíců docházelo ke snahám demokratizovat současný politický systém. Pavel Kohout se však rozhodl zůstat v KSČ a přetvořit systém z pozice Strany. K této myšlence dospěl po výsledcích maďarské revoluce z podzimu 1956, ve které Maďaři nedokázali v boji se sovětskou armádou uhájit snahy o neutralitu země, o čemž vypráví v knize rozhovorů Jana Koláře. Kohout a další - Ludvík Vaculík, Ivan Klíma nebo Arnošt Lustig jako reformní komunisté ve spojení s nekomunisty postupně přispívali ke změnám ve společnosti, přestože mezi nimi zpočátku zavládaly jisté antipatie, které ovšem v zájmu věci dokázali překlenout. Ke zmíněným antikomunistům patřili např. Václav Havel, Václav Černý, Jan Patočka či Jiří Gruša.

21. srpna 1968 však období pražského jara končí, Československo začala okupovat vojska Varšavské smlouvy ve snaze zabránit probíhajícím reformám. Kohout posléze dochází k poznání, že jeho demokratizující vidina republiky byla klamná, v čem se utvrzuje zvláště pak po dubnu 1969, kdy se do vedoucí pozice v KSČ dostává Gustav Husák, a on je vyloučen ze Strany, následně i z SČSS.

1.3 70. léta

V období normalizace ztrácí Pavel Kohout postavení hojně vydávaného a preferovaného autora, je naopak marginalizován, podobně jako Václav Havel, Ivan Klíma, Alexandr Kliment či Ludvík Vaculík, a jeho díla jsou cenzurována. Náhle nastává éra neustálého sledování, policejních výslechů, řidičských kontrol atd. Z nově zpřístupněných materiálů po roce 1989 vyplul na povrch seznam čítající až kolem 260

Kohoutových udavačů. Sám se však o této době vyjadřuje takto: „i já jsem tu „společenskou újmu“ přijal s pocitem velké úlevy. Můj životní průšvih je definitivně ukončen, říkal jsem si, účet je uzavřen a teď půjde o otevřený zápas, který mohu ovšem prohrát, ale už jen se ctí.“ (Kolář 2010: 50). Ke konci roku 1976 se Pavel Kohout stal jedním ze spolutvůrců *Charty 77*.

S postupem času tedy vzpomíná s jistým nadhledem, neboť v další části knihy Jana Koláře hovoří o tom, že si hrůznost této doby dokázal se svou ženou Jelenou, a ostatními přáteli z řad spisovatelů, ulehčit díky vzájemným návštěvám. Zmiňuje se, že k němu do vily na Sázavě pravidelně docházelo kolem třiceti až padesáti lidí. Tato doba však přesto přinesla jeden nepříjemný incident, který se přihodil Kohoutově manželce na Hradčanském náměstí, kde se ji pokusili násilím odvézt autem pryč představitelé StB. Její obrana byla poté vyhodnocena jako útok na veřejného činitele a hrozilo jí vězení. Tato událost však měla několik svědků, mezi nimiž byl i švýcarský velvyslanec Walter Jaeggi, neboť švýcarská ambasáda se nacházela v domě, kde Kohoutovi bydleli. Z této kauzy patrně také vyplynul nucený odchod Kohoutových z onoho bytu datovaný ke dni 11. května 1977. Manželé Kohoutovi se od této chvíle usidlují natrvalo ve své vile na Sázavě.

Kohout se posléze začíná stávat pro KSČ nepohodlným a adeptem na vyhoštění. On však pomocí hamburských přátel dokázal rok a půl klamat české představitele moci svým tvrzením, že připravuje v Hamburku divadelní režii, a zůstával ve spojení se zahraničím. Později byly Kohoutovi i jeho ženě pro tyto záměry poskytnuty i cestovní pasy. Pavel Kohout se tedy setkal se svým švýcarským nakladatelem, který jej očekával se štědrá nabídkou od Hollywoodu čítající 450 000 dolarů za filmová práva na *Deník kontrarevolucionáře*. Autor učiněnou nabídku nepřijal posléze ani podruhé, kdy byla ještě zdvojnásobena, neboť si nechtěl nechat zaplatit období svého života, jež sám nazývá „průšvihem“, jak vysvětluje v knize Jana Koláře.

Po získání státní ceny v Rakousku Pavel Kohout dostal povolení odjet na rok pracovat pro tamní divadlo *Burgtheater*. Před odjezdem vydal tiskové prohlášení stálého souhlasu s Chartou 77. V Burgtheateru působil jako tzn. „consulent“ – psal pro něj nové hry (*Marie zápasí s anděly* a *Vzpomínka na Biskaj*), režíroval svou adaptaci Gogolova *Revizora* a také divadelníkům více přibližoval české a ruské drama. Dále fungoval také jako organizátor představení zaměřených na české i rakouské drama. Jeho nucený návrat byl plánován na 28. října 1979, manželé Kohoutovi se však záměrně vraceli již 4. října, avšak i přes jejich nesouhlas byli na hranicích Československé

socialistické republiky násilím odvezení zpět na rakouské území. Česká celnice byla před nimi uzavřena a na československé ambasádě ve Vídni byl Pavel Kohout spraven o odejmutí československého občanství. Rakouský kancléř Bruno Kreisky nastalou situaci vyřešil a požádal předsedkyni komise, která udělila Pavlu Kohoutovi státní cenu, spisovatelku Hilde Spiel, aby navrhla manžele Kohoutovi na přidělení rakouského občanství., jež roku 1980 skutečně dostali.

Kohout se do Československa vrací až po převratu v roce 1989, kdy se po čtyřiceti letech komunistické nadvlády začíná formovat demokratická vláda v čele s prezidentem Václavem Havlem. Následně poté dostává nabídku stát se ministrem kultury. Kohout odmítl i funkci československého velvyslance ve Vídni: „*Jistě chápete, že existuje něco jako občanské pokání. A když už se mi v mládí stal ten malér, že jsem – sice z upřímného přesvědčení, ale přece – posloužil zlu, tak na vysokou funkci v demokratické společnosti nemám nárok.*“ (Kolář 2010: 62). Pavel Kohout se však posléze začal zabývat kulturními vztahy německy mluvících zemí a českého státu, mimo jiné dnes spoluvytváří *Pražský divadelní festival německého jazyka*.

Na závěr autorova životopisu začleňuji jeho pohled na vlastní život a tvorbu. Kohout vyslovuje názor, že ve svém životě pochybil intelektuálně, ale dozajista nikoli morálně. Domnívá se, že jeho život velmi ovlivnily zážitky z prostonaného dětství, jež v něm vzbudily velké ambice dokázat ostatním své schopnosti. Zmiňuje, že stejnou krizi prodělalo i mnoho ostatních umělců. Přesto však dodává: „*stejně mi dodnes zůstává rozum stát, jak jsem mohl určité věci napsat.*“ (Kolář 2010: 37).

2. Poezie

Poezie Pavla Kohouta z období čtyřicátých a padesátých let představuje dvě sbírky. Prvotina se nazývá *Verše a písně* a vznikala mezi léty 1945 až 1952. Druhá sbírka na ni volně navazuje, její verše pocházejí z období roku 1952 až 1954, a nazývá se *Čas lásky a boje*. Kohoutova poezie byla politicky angažovaná, velmi oblíbena zvláště mezi svazáckou mládeží, což dokazuje také množství jeho zhudebněných básní, o něž se zasloužili: Václav Dobiáš, Karel (Harry) Macourek, Alois Palouček, Ludvík Poděšť, Jiří Pauer nebo Radim Drejsl. Otázkou je, komu vlastně byla určena. Našly v ní zalíbení skutečně široké masy? Bylo možné dovolit si v té době s ní nesouhlasit?

V následujících podkapitolách se zaměřím na interpretace Kohoutových básní. Pokusím se najít hlavní motivy typické pro jeho básnickou tvorbu a v závěru kapitoly obě sbírky porovnáám. Budu se zajímat o to, zda a do jaké míry se Kohoutova poezie během let proměňovala, budu hledat společné i rozdílné rysy obou sbírek.

2.1 Interpretace, „úvodní“ básně

Na obou básnických sbírkách mě zaujala autorova snaha o vysvětlení svého primárního básnického záměru a následného obsahového směřování sbírek. Pro tuto sebezprezentaci si v obou sbírkách zvolil jednu konkrétní báseň, v níž své úmysly vypočetl.

V jeho prvotině hraje tuto roli závěrečná poema *Poslání*, která je svým rozsahem 18 stránek textu zároveň nejrozsáhlejší básní celé sbírky. Kohout vyslovuje potřebu zpovídat se ze své tvorby, neboť právě vytvořil svou úplně první sbírku. Domnívá se, že jeho čtenáři mu tak snadno „pohlédnou až do srdce“. Než k tomu však dojde, chce se pokusit směřování svých básní vysvětlit. Další Kohoutovy verše nám popisují celý jeho dosavadní život a to velmi podrobně. Dozvídáme se, že vyrůstal v prostředí druhé světové války, která v něm vzbuzovala nenávisť - sám tuto dobu nazývá „tmou prašivých let“. Po příchodu sovětských vojsk pocítil obrovskou vděčnost k osvoboditelům. Vysvětluje, jak byl nadšen z nových perspektiv, které život nabízel, a jak moc jej toužil prožít. Seznámil se s prací havířů, podílel se na stavbě mládeže v Mostě, převracel seno v pohraničí. Hovoří o svém působení v Dismanově dětském rozhlasovém souboru, kde recitoval, zpíval i vymýšlel nové písně. Díky souboru procestoval značnou část světa. O Anglii, kterou navštívili v roce 1947, se vyjadřuje jako o „impériu, které hnije v ostrovní míse“, zmiňuje se o holandských komunistech,

kteří soubor přivítali „Stalinovým jménem“. Popisuje své zážitky z Varšavy, z Budapešti, či z návštěvy Bělehradu a následně Sofie, kde uslyšel první zprávy o „vítězném Únoru“. Líčí, jak se snažil co nejrychleji dostat z Balkánu zpátky do Prahy. Po návratu do Čech Kohout prožíval svůj život jako plný lásky a práce. Po práci se zabýval studiem věd – vesmíru, energií, neboť právě to byla podle něj budoucnost nové doby. Za zásadní moment svého života považuje roční pobyt v Moskvě, v „nejlidštějším z měst“, kde pobýval mezi léty 1949 až 1950 jako druhý kulturní přidělenec československého velvyslanectví. „*Viděl jsem jak se rodí jaro světa, / viděl jsem, drazí, komunismus vzkvétat.*“ (Kohout 1955: 101). Krátce se zmiňuje také o svém pětítýdenním pobytu v sanatoriu, kde si léčil nemocné srdce. Následuje výčet jeho dalších pracovních aktivit - reportáží, besed u pohraničních stráží, opětovné účinkování v Souboru Julia Fučíka, jež vedl do roku 1952, a také podílení se na satirickém časopisu Dikobraz, jehož byl mezi léty 1951 až 1952 šéfredaktorem.

Svůj krátký životopis Kohout vylíčil opravdu podrobně, ovšem posléze se vrací zpátky ke čtenáři. Kohout jej ujišťuje, že i přes svůj poměrně bohatý dosavadní život ani v nejmenším nepochybuje, že život jeho čtenářů je vzrušující stejným způsobem. Pateticky oslovuje několik pravděpodobných čtenářů a oslavuje jejich práci a působení ve společnosti. Oslovuje havíře v Ostravě, družstevníka, hraničáře i vesnickou učitelku. Všem jmenovaným vzdává hold, vytyčuje jejich důležitost, hrdinství a zdárnost jejich práce, která se vždy podaří, neboť s ní nezápasí sami - jsou totiž členy kolektivu, který pracuje společně a svými zkušenostmi přeměňuje a vytváří zemi. Kohout hovoří o všech lidech sjednocených Svazem, v kterých je nezničitelná síla.

Ke konci básně se autor vyjadřuje také k možným, a velmi pravděpodobným, textovým chybám. Jistým způsobem se odvolává na svůj nízký věk, avšak nezapomíná zdůraznit, že je „člověkem z lidu“, že básníci jsou stejní jako všichni ostatní lidé jiných profesí, neboť příroda všem naměřila stejnou míru schopností. Proto vyzývá kritiku, ať na jeho verše „dohlédne“. Dále připomíná, že jeho poslání je sloužit komunismu, aby vzniklo vše, po čem lidé i on sám touží. Poslední Kohoutova slova pak vyjadřují směřování jeho poezie: „*Proto už tuhle sbírku, / první v řadě, / já proti fašismu, / já proti zradě, / já na obranu míru / posílám!*“ (Kohout 1955: 111)

I ve druhé sbírce s názvem *Čas lásky a boje* se Kohout ke své tvorbě vyjadřuje, tentokrát však mnohem rafinovaněji a ihned v úvodní básni *Čas boje*. Báseň je rozdělena do tří částí, z nichž počáteční dvě rozvíjejí příběh, který se nejeví nikterak neobvykle, a proto čtenáře nejprve nemusí ani napadnout, že samotný příběh je jen

jakousi zástěrkou pro Kohoutovy další záměry. Děj příběhu je zasazen do vojenského prostředí a vypráví o četaři, jenž na besedě o knihách předložil básníkovi k přečtení své amatérské verše. Tyto verše jsou ovšem nepochopeny a označeny za nevhodné, neboť četař v jejich obsahu promíchává téma lásky a boje. Zkušený básník pochválí jen formální stránku četařovy poezie – verš a rým. Četaře tato kritika rozesmútní a ještě téhož dne je zastřelen nepřítelem. Tento příběh dochází ke svému rozuzlení ve třetí části básně, v níž se dostáváme k jádru problému, o němž chce Kohout hovořit. I jeho poezie je oceňována pouze pro formální stránku – kritici opěvují zvukné rýmy, trocheje a jamby, bohatost synonym a emocí. Kritizován je však obsah jeho veršů – téma boje, revoluce, nenávisti a všedních prožitků nemá dle názorů kritiků poezie vyjadřovat. Kritici se domnívají, že poezie má pojednávat o nadčasových tématech a být vytvářena pro věčnost. S tím však Kohout zásadně nesouhlasí. Ve své poezii se chce zabývat nejen krásou života, mladými milujícími, šťastnými lidmi a divukrásnou přírodou, ale zároveň se snaží vyjadřovat i k odvrácené straně života, k jeho strastem a těžkým časům. Říká, že chce, aby jeho verše byly „pušky střílející“ a odvolává se na vyprávění o četaři, který své verše zaplatil životem.

2.2 Interpretace, hlavní motivy

2.2.1 Druhá světová válka

Jak už bylo řečeno výše, spisovatel Pavel Kohout byl přímo zasažen okolnostmi druhé světové války, a proto toto období reflektuje také ve svých básních, kde se často vyjadřuje ke zcela konkrétním historickým událostem.

Báseň *Rudé armádě na rozloučenou* (listopad 1945) je obměněná verze jedné z autorových prvních básní *Tak odcházíte...*, která byla uveřejněna v Rudém právu v roce 1945. Autor v ní popisuje příchod Rudé armády, která v květnu 1945 osvobodila republiku od nacistů. Je líčena válečná situace, ohně nad Prahou, umírající muži a ženy a zároveň odvaha sovětských mužů, kteří obětovali svoje životy pro záchranu těch českých. Ocítáme se ve chvíli, kdy tito ruští muži se svými tanky opouštějí zem a autor jim vzdává hold. Stejně tak vyjadřuje svou lásku k „divukrásné zemi“ Rusku. V básni je patrná Kohoutova i všeobecná vděčnost vojákům, kteří zastavili české trápení, ukončili hrůznou válečnou dobu a předložili množství perspektiv nového, lepšího života. Toto období autor často nazývá „nejkrásnějším květnem“.

Nejryzeji je téma druhé světové války vyobrazeno v následujících třech básních: *Maruska, Růže a krev* a *Vinice slyší písně...* Motiv války je zjevný a stále se opakující i v ostatních básních, v těchto třech však hraje hlavní roli. Báseň *Maruska* (prosinec 1945) je navíc hned v úvodu doplněna stručnou charakteristikou události vztahující se k soudnímu líčení s válečnými zločinci: „*Na podzim roku 1945 byli všichni čestní lidé světa pobouřeni neslýchanou zprávou, že se někteří angličtí a francouzští advokáti rozhodli hájit před norimberským tribunálem nacistické vrahy. Byl to vlastně začátek nechutné frašky, inscenované západními kapitalisty, která skončila v nedávné minulosti propuštěním většiny odsouzených na svobodu.*“ (Kohout 1955: 9) Báseň samotná je rozčleněna do čtyř částí. Hlavním vypravěčem se stává malá dívka Maruska, jejímž dětským pohledem sledujeme příběh. Úvodní pasáž je vypořádána velmi optimisticky až idylicky. Krásná příroda a prostý obyčejný život jedné ukrajinské rodiny. Matky, dívky, která se musí učit abecedu, psa venku pobíhajícího a otce vracejícího se z práce jako každý den. Autor popisuje radost pracujícího lidu, jeho štěstí. Druhá část básně získává závažnější charakter. Počasí se proměňuje – mlha, mračna, liják, hřmění, slunce již dávno nesvítil. V textu je řečeno – „*někde venku žijí lidé*“, jako by tím autor chtěl naznačit, že tady to ale není - ve válce se totiž žít nedá. Otec odchází od rodiny bojovat, lidé mají strach a umírají. Umírají i děti, zabíjí se všude, nikdo již vesele nepracuje. Autor vše umocňuje opakováním slov tma, noc, den. Maruska se ptá se po otci, kdy se vrátí. Autor ke konci vyjadřuje vůli k boji, k odporu nacistickým vrahům. Třetí oddíl básně je stylizován jako Marusčín dopis otci. Je popisován život ve válce, odbojové aktivity, vůle bránit se. Dívka se svěřuje, jak na vlastní oči uviděla zavražděného místního učitele. Prosí otce, ať se vrátí, bojí se. Na konci je zmíněno dílčí vítězství partyzánů nad Němci. Ve čtvrté a poslední části básně nastává zimní období. Maruska vzpomíná na otce, stále na něj čeká a on stále nepřichází, ač ji matka konejší. Posléze společně pozorují kouř, dým a následně umírají ve vypáleném domě – autor používá expresivní vyjádření „*rachotu dřev*“. Ke konci slibuje pomstu vrahům, věří v konečné vítězství nad nacisty. Pateticky promlouvá k norimberským advokátům, apeluje na ně, ať nehájí válečné vrahy – to nejsou lidé. Zároveň je vyzývá k pomstě. Báseň je velmi emocionálního charakteru umocněného zejména vypořádáním hrůz války na konkrétních obyčejných lidech, kteří se ničím neprovinili, a přesto jsou připraveni o své životy.

Recipienti této básně museli získat dojem, že by mohla být inspirována skutečnou událostí, alespoň někým převyprávěnou, ale nebylo tomu tak. Vznikla pouze

na základě autorovy fantazie, jak přiznává ve svých pamětech. Báseň byla prvoplánově vytvořena pro objekt jeho lásky - čtrnáctiletou Věru Joudovou, která jeho dílko také přednesla před Dismanovým souborem, kde se poté stalo častou náplní kulturních představení. Kvůli své nenaplněné lásce chtěl Kohout dokonce spáchat sebevraždu, o čemž se zmiňuje také v autobiografické básni *Poslání*.

Také báseň *Růže a krev* (březen 1946) je hned v úvodu doplněna stručnou charakteristikou události druhé světové války: „*V červenci 1939 dal Franco popravit třináct mladých španělských vlastenek, které ryly na zadní stranu fašistických odznaků bojové republikánské výzvy. Růže, které měly před popravou ve vlasech, staly se symbolem boje španělského lidu za svobodu vlasti.*“ (Kohout 1955: 21). Báseň samotná je opět velmi emocionální. Autor z počátku vypodobňuje přírodu – západ slunce, španělské moře a pohoří, provoněnou zem. Tato charakteristika je v protikladu se situací, která brzy nastane – s popravou. Autor vypodobňuje krásu dívek, jež jdou ulicí, jejich růže ve vlasech, nejlepší šaty, ve kterých působí „jako by šly tancovat“. Dívky však nejdou k tanci, jdou na smrt. Autor líčí, jak celá země ztichla, lidé pláčou, touží po vzdoru a pomstě a vybízí je, ať zúčtují s fašisty, s vrahy, ať se brání. Báseň je burčující, emocionální a patetická. Velmi často je užitá apoziopce, čili nedokončená věta, jež okolnost ještě zdůrazní.

Motiv války je velmi jasně zřetelný také v básni *Vinice slyší písně...* (červen 1947) situované do prostředí Řecka. Vypravěč dává do protikladu život své rodiny před rokem a dnes. Hovoří o tom, jak ještě vloni pozoroval zrání hroznů na jejich vinici, poslouchal zpěv své rodiny a sledoval, jak jeho sestra uspává své malé dítě. Současné chvíle se však podobají minulosti jen nepatrně. Jejich vinice uzrává stejně jako vloni, ale jeho rodina je mrtvá. Otce usmrtila italská kulka a matku zabil německý nacist. Jeho bratry a strýce pozabíjely anglické kulometry a jeho sestra a její syn jsou povražděni americkými automaty. Veselé písně loňského léta jsou nahrazeny písněmi smrti. Autor však i přes válečné zabíjení podotýká, že pravda stále žije v jejich písních a nikdo ji nepřemůže. Báseň je opět velmi expresivní – „*Rozdrcená šťáva stříká / na tváře mrtvého syna*“. (Kohout 1955: 26) Tato báseň je reakcí na politický vývoj v Řecku, které bylo v letech 1940 až 1944 okupováno německými a italskými vojsky. Došlo k odboji pod vedením Komunistické strany Řecka. Na její popud vznikla Řecká fronta národního osvobození a její ozbrojená složka - Řecká lidová osvobozená armáda, která Řecko osvobodila v roce 1944. V říjnu 1944 došlo k zásahu britských

vojenských jednotek a vypukla občanská válka, která s přestávkami trvala až do roku 1949.

V následující básni *Takový to byl den* (srpen 1952) je rovněž patrný motiv války, avšak postupně se proměňuje v motiv šťastné budoucnosti v míru. Autor popisuje příběh dvou zamilovaných mladých lidí, které válka rozdělila. Dívka musela nastoupit do koncentračního tábora a chlapec do armády. V zápětí se ocitáme v padesátých letech, v době o deset let později, kdy se oba dávní milenci náhodou setkají na letišti. Muž je oslavovaným nositelem Řádu práce a žena dětskou lékařkou. Oba jsou ze setkání dojatí a žena vysvětluje, že se neozvala, neboť věděla, že by nemohla muži porodit potomka. Na letišti se pak rozcházejí každý jiným směrem. Vypravěč hodnotí tento den jako šťastný, neboť nedošlo už k žádnému loučení. Vzpomíná na své děti a je šťasten, že oni nic podobného nezažijí, jejich život bude lepší.

2.2.2 Revoluce

Motivem revoluce se Pavel Kohout zabývá ve dvou básních. V první z nich je vylíčena jako proces, ve kterém lidé energicky zavrhují stávající společnost a nasazují vlastní životy v boji o společnost lepší. Báseň *Pozdrav revoluci* (listopad 1947) je nesmírně agitačního, burcujícího charakteru, který působí velmi expresivně. Z textu číší nesmírná energie vytvářená díky hojnému použití imperativu – duj, bouři, zpívej, voň bílým vínem, páchni rudou krví, atd. Autor jmenuje všechny atributy komunismu – srpem máchni, k nebi zvedni kladiva, na rudý prapor potřebujem hvězdu atd. Báseň je také postavena na promluvě několika postav. Nejprve hovoří dělník, který uslyšel volání personifikované revoluce, povstal a šel za ní. Revoluce jako žena ujišťuje o své oddanosti. Poslední promlouvá námořník, který také uslyšel revoluční píseň a na její počest vystřelil z křižníku Aurory na Zimní palác. Autor vybízí revoluci, ať napíše manifest, „nesmrtelnou knihu psanou krví a kulkou ocelovou“, na pozdrav budoucímu světu. Báseň je ukončena slovy: „*Ale jen zpívej, zpívej, revoluce!*“ (Kohout 1955: 30)

V básni *Vlak, který vyjel v únoru 1948* autor líčí období komunistického převratu v Československu jako „únor, který bude hojit rány“. Vyjadřuje nejen své, ale všeobecné nadšení lidu z nově sestavené vlády z řad komunistů, od níž si lidé slibovali velké skutky a lepší budoucnost. Kohout popisuje svou tehdejší euforickou cestu ze Sofie do Čech „prvním vlakem, co vyjel k branám komunismu“.

2.2.3 Láska, víra v komunismus a v jeho neporazitelnost

Zásadním motivem Kohoutových básní se stává pevná víra v komunismus, který se podle něj stal novou poválečnou nadějí lidstva a zároveň prostředkem k vybudování ideálního života v míru. Snad nejlépe přiblíží autorovo dobové smýšlení jeho vlastní výrok: „*Poznání, že jsem jako dítě žil v budoucím pekle (pozn. jako dítě žil s rodiči v polské Osvětimi) se ve mně spojilo s hledáním pojistek proti dalšímu selhání světa.*“ (Kolář 2010: 34) V další části své přesvědčení rozvíjí: „*Dneska si připadám sám jako kolovrátek, ale když jsem tázán, pokaždé říkám, že jsem byl determinován dvěma historickými událostmi: jednou byl Mnichov jako totální selhání západních demokracií a druhou světová hospodářská krize jako stejné selhání kapitalismu...A když kluk zažije taková dvě selhání na vlastní kůži, pak ještě osud Petřeka a čekání na smrt, než ho osvobodí Rudá armáda, tak už je na přijetí příslušné ideologie zaděláno.*“ (Kolář 2010: 36)

Po druhé světové válce lidé masově přestávali upínat své naděje a prosby k Bohu. Bůh je zklamal, nedokázal lidem ve válečných dobách pomoci a zabránit vraždám, utrpení, bídě, nezaměstnanosti. Jeho proklamovaná všemocnost přešla v bezmocnost a lidé v něj přestali věřit. Komunismus by měl přinášet lidem nové jistoty v podobě života v míru, štěstí, zaručené práce, jež jim zajistí spokojený život. V básni *Do noci, které se říká svatá* (prosinec 1947) se Pavel Kohout vyslovuje ze své víry v komunismus a ze svých antipatií ke křesťanství. Záměrně zvolil konkrétní datum jednoho z křesťanských svátků – Štědrý den. Hovoří o tom, že ve chvíli, kdy se rozezní koledy, zatřpytí se vánoční ozdoby a lidé budou pociťovat štěstí, on pomyslí na ty, kteří štěstí neznají - žijí ve strachu a chudobě. Říká, že povstane s „modlitbou, která nezná slovo Bůh“ a za své nové náboženství přijímá komunismus. Ten lidi spasí, když Bůh selhal. Báseň končí slovy: „*Nad chlévem světa / zase vyjde / hvězda! / Jen králové / už při tom / nebudou!*“ (Kohout 1955: 35)

I další rozsáhlejší báseň *Kantáta rodné komunistické straně* (duben 1951) vyjadřuje Kohoutovu oddanost komunistické „víře“. Báseň je rozčleněna do několika oddílů. V první části Kohout nadsazuje lásku ke straně nad lásku k vlastní matce, či příteli. Hovoří o tom, jak se komunismus uchytil všude ve světě. Aby k tomu mohlo dojít také u nás, byly nutné lidské oběti. Ke konci první části je řečeno: *Kdo padne jako komunista – / ten bude věčně, věčně žít!* (Kohout 1955: 56). V druhé části Kohout vypodobňuje komunistickou společnost - vůdce Klementa Gottwalda, jenž miluje svůj

lid, dělníky, kteří pracují pro lid v továrnách, rolníky, z jejichž vypěstovaných klasů vzniká chléb, a vojáky, kteří zajišťují lidu bezpečný život v míru. Tato část získává jistou písňovou formu, díky neustálému opakování veršů – *orlíku, spinkej, země bdí, / strašidla už tě nezbudí!*“ Ve třetí a poslední části básně Kohout vyjadřuje, že není v Čechách místo, kde by lidé Stranu nemilovali a kde by nebyli šťastni a spokojeni. Dále zmiňuje, co dává Straně její velikost a neporazitelnost – je to moudrost, jež získala v bojích pracujícího lidu za lepší budoucnost, je to její mládí, rozum a ruce miliónů lidí, kteří v ní věří. „Praporem Strany jsou Gottwaldova a Stalinova slova“.

V další básni *Košile modré, srdce rudá* (únor 1952) se Kohout zaměřuje na hlavní síly komunistické ideologie – na mladé lidi. Hovoří o dívkách a chlapcích, kteří se narodili za války a viděli své otce umírat, a proto jsou nyní nezlomní ve své víře v komunismus, věří v šťastný život a budoucnost, kterou jim poskytne. Je v nich síla, patos, hrdost, učí se od života, z knih, ale také od své moudré Strany, aby se mohli postavit nepřátelům. Ke konci básně autor říká: „*At' dál zní píseň horoucí a tvrdá!*“ (Kohout 1955: 73)

Lásku ke komunismu Kohout vypočetl také jako něco, co spojuje dva lidi, kteří se milují. Báseň *Na rozloučenou a na shledanou* (říjen 1952) pojednává o dvou milencích, kteří se musí rozloučit, neboť muž nastupuje do armády a dívka ke své práci. Doba jejich odloučení není důležitá, protože je spojuje velká láska, důvěra a víra v komunismus, ve Stalina, který jejich cesty spojí opět dohromady.

„Pevná víra ve vítězství a sílu komunismu“ je vylíčena také v básni pocházející již z druhé sbírky *Čas lásky a boje*, konkrétně z prvního oddílu *Čas boje*. Báseň nese název *V noci, která vítá nový rok*. Střídání dvou let a tedy příchod roku nového je vypočetl jako střídání dvou hraničářů na stráži, což je doprovázeno silným nepříjemným větrem, který symbolizuje nesnáze v novém roce. Autor ujišťuje, že „lidé věřící v komunismus jsou připraveni a necítí strach.“

I v básni *Na západním jezeře v Chang-čou* (Chang-čou, říjen 1953) je vyjádřena víra v komunismus. Vypravěč se v básni zamýšlí nad tím, proč čínské město Chang-čou stále tak voní. Město postavil císař pro sebe a své konkubíny, dnes je však už mrtev. Cizí válečníci na bitevních lodích dreadnoughtech se snažili město zničit, ale marně. Čínští muži byli v minulosti vražděni, ale přes tato všechna úskalí je Chang-čou nezníčitelným městem s neutuchající vůní květu kuej-chua. V závěru se dozvídáme, že je to díky nezlomnému spojení přírody, lidské síly a víry v komunismus, která je neporazitelná a nikdy nevymizí.

V básni *Jízda* (Ulan Bator, prosinec 1953) jakoby autor přirovnával divokou a rychlou jízdu na koni k životu v komunismu. Hlavní postava jízdu na koni miluje, ale zároveň si ve chvíli, kdy přecení své síly a z koně padá, uvědomuje, že komunismu se musí přinášet také oběti a že vždy je pak nutné opět vstát a žít dál. Tento motiv byl patrný již v básni *Kantáta rodné komunistické straně*. Proklamuje tehdejší smýšlení lidí, kteří věřili v nutnost přinášení jistých obětí, aby mohl vzniknout svobodný socialistický stát. Smrt jednotlivce nebyla vnímána jako pohroma.

V básni *Nemá tvář supa* autor nahlíží na lásku ke komunismu z jiného úhlu. Varuje před lidmi, jejichž zanícení a víra v komunismus jsou pouhou přetvářkou před okolím. Takový člověk může být navenek dokonalým komunistou – účastní se všech školení, možná má také odznak Strany a Gottwaldovu bustu na stole, ovšem jeho počínání v praxi se od teorie, kterou navenek prohlašuje, liší. Takový člověk má v sobě nenávisť a ubližuje věrným, skryt za funkce a tituly. Autor vyzývá skutečné komunisty, aby bděli a snažili se odhalit zrádce komunismu.

Víra a sebevědomí komunismu je zjevné v básni *Nad novinami* (Moskva, únor 1954). Hlavní postava se v novinách dozvídá o vůli amerického senátora Vanderbilta zaútočit na SSSR. Tato zpráva však není nikterak znepokojivá, neboť Sovětský svaz je zemí natolik velkou a silnou, že jen blázen by si mohl myslet, že ji přemůže.

V básni *Ač dávno tak, tak dávno už je tomu...* vypravěč stále cítí potřebu mluvit o období českého osvobození a vyjadřovat svůj vděk, přestože již uběhlo několik let. Hlavní postava vzpomíná, jak ruský voják Vasja Ťorkin napsal na jeho dům „Prověřeno – min něť!“ Ťorkinova postava dává vypravěči sílu, odvahu a naději, že jednoho dne bude celé lidstvo světa žít v „komunistickém míru“, jakoby všechny domy světa byly popsány stejným nápisem.

Poslední báseň ze sbírky *Čas lásky a boje*, konkrétně z prvního oddílu *Čas boje*, se nazývá *Dnes večer zpíval kos* (Charkov, únor 1954). Domnívám se, že se do zmíněného kosa stylizuje sám autor. Pokládá si otázky, jak dlouho ještě bude moci „zpívat“, čili psát své verše. V duchu se hrozí toho dne, kdy mu jeho tvorba bude znemožněna a rány, které zasazoval, mu budou oplaceny. Ke konci básně však vyjadřuje svoje sepětí s komunismem, který bude svou tvorbou podporovat do té chvíle, do kdy to jen bude možné, protože si své víry v komunismus cení víc než svého vlastního života.

2.2.4 Budoucí ráj na zemi

Lidé, kteří zažili kruté období druhé světové války, prožívali na jejím konci skutečnou euforii a cítili obrovskou vděčnost k sovětským osvoboditelům. Nepochybovali, že nastane lepší budoucnost, v které budou moci svobodně a šťastně žít. Motiv ráje je jedním z nejčastěji se objevujících atributů socialistické realismu. Předkládá čtenáři pohled na ideální budoucnost a možnosti, jak se k ní dopracovat. Ráj je místem, kde budou všichni lidé, především děti a mladí lidé, žít v míru, šťastně a spokojeně. Tato představa je de facto obecnou představou pocházející z Bible. Sám Pavel Kohout se nepřímo vyjadřuje k používání tohoto motivu v knize Jana Koláře: „*Já jsem si ale velice přál, aby všechno bylo takové, jak to toužím vidět. Platí to pro celou mou poezii i prózu prvních porevolučních let, že jsem vydával dál svou představu za skutečnost, a to jak v literatuře, tak i v osobním životě.*“ (Kolář 2010: 40)

V básni *Zdravice velkému životu* (září 1948) autor oslavuje příchod skvělé budoucnosti, o které není pochyb, zvláště proto, že v ni doufali a věřili i lidé chudí a hladoví, kteří šli na smrt. Ve válečné době se lidem zdálo, že válka nikdy neskončí, ale i tehdy se z lásky rodily děti, které přinášely naději v lepší budoucnost. Další vůli k životu v lidech vzbudili sověští osvoboditelé. Autor vzpomíná na ty, kteří se této doby nedožili. Předchozí motiv války je stále ještě v básni patrný.

V básni *Cestou do Tater* (únor 1950) autor vyjadřuje svou představu ráje. Popisuje mladého pionýra, který mává na pozdrav, matky chodící do kaplí přivolávat mír. Mír je však také v lidské práci – za kaplí traktory sklízají obilí, rostou továrny, kde mírovou písni zní tlučení kladiv o ocel. V básni je však stále znatelný motiv války - v závěru básně vypravěč vzpomíná na padlé sovětské vojáky a slovenské partyzány.

Také v básni *Mírová země* (leden 1951) je motiv míru velmi znatelný. Je popisována krása země v jarním období, kdy rozkvétají květy jabloní a dozrávají klasy na polích. Stejně tak mladí lidé dozrávají teplem domova. Vše na zemi zpívá mírovou píseň, neboli, všechno a všichni žijí v míru – továrny, v nichž se z modré ocele vyrábí pluhy, hraničáři, mámy, které ukládají veselé děti ke spánku i mladí milenci. Od roku vítězství (komunismu) je země krásnější a krásnější. Autor vidí mír „v práci, lásce a životu v kráse.“

I *Píseň o Praze* (březen 1951) je stále ještě poznamenána motivem druhé světové války. Autor popisuje válečné období, ve kterém se v Praze „prolévala dělnická krev“. Poté přišel „nejkrásnější máj“ 1945, sověští osvoboditelé potrestali vrahy a ze

zkrvavené Prahy vznikla Praha zlatá. Na Pražském hradě vládne Klement Gottwald a všechen lid i řeka Vltava jej zdraví, když zpívají píseň o Praze. Autor oslavuje Prahu a vyzývá ji k síle a velikosti, aby se v budoucnu stala už jen městem míru.

Báseň *Festivalová* (březen 1951) líčí, jak všichni lidé touží po míru, který nelze přemoci, neboť je v každém lidském srdci. Autor apeluje na Berlín, aby si vzpomněl na válečné utrpení a o to víc si hleděl síly komunismu, díky němuž se může opět postavit na nohy a vybudovat nové továrny a básně. Je popsán zrod nové doby v míru pod vládou Stalina.

V básni *Zítرا se bude tančit všude* (květen 1951) autor popisuje momentální lidské štěstí, které by lidé nejráději vyjádřili tancem. Ovšem toto štěstí ani zdaleka nevystihuje štěstí budoucí, kdy se komunismus rozšíří i do dalších zemí světa. V básni je vypodobněn veselý, mladý, silný svět plný lásky a míru. Objevují se typické motivy luk, tance, zpěvu, dívek, chlapců, kvetoucí země a slunce. Báseň zakončují tato slova: „*Zítرا se bude tančit všude, / až naše vítězné vlajky rudé / na stožáry světa vyletí!*“ (Kohout 1955: 61). V roce 1952 se Pavel Kohout stal spoluvůrcem filmového scénáře stejnojmenného filmu Vladimíra Vlčka.

Básni *Nejmenšímu Macourkovi* (leden 1952) Pavel Kohout vítá na světě právě narozeného syna svého přítele, hudebního skladatele Karla (Harryho) Macourka, a popisuje mu zemi, ve které se narodil. Je to země „ocele a lyr, kde se brání mír, v kterém je lidská budoucnost a štěstí“. Autor popisuje obrovské množství kmotrů malého dítěte, kteří jej vítají, a pár jich uvádí – soudruh v Koreji, sovětští lidé, svářeči na stavbě Nové huti, Albánec. Všichni tito dalecí soudruzi slibují, že už nikdy nedojde k válce. Pro autora jsou hlavními zbraněmi lidu jeho písně, ale kdyby však přece jen k válce došlo, lidé budou připraveni. Autor Macourkovi zvěstuje dospívání v lásce, kráse a v radosti.

V básni *Vzkaz mládeže armádě* (květen 1952) autor popisuje, že všichni lidé mají své lásky – domov, matku, milenku. Každý má nějakou práci a všichni touží po šťastné budoucnosti. Aby lidé byli šťastni, musí chránit mír společně – jak armáda, tak i mládež, všichni.

V básni *Po nemoci* (červenec 1952) vyzývá vypravěč své srdce opět k životu - chce být znovu veselý, šťastný, milovat lidi a opět si všímat pozemských radostí. Zmíněnou nemocí, kterou lidstvo trpělo, je válka, jež je však dávno pryč, a lidé mohou opět žít.

Další básní *Vojákům na západní hranici* (září 1952) autor vzdává vojákům hold, protože pouze díky nim mohou čeští lidé žít a pracovat v míru a ve štěstí. Apeluje na ně, aby dál zajišťovali mír a ochraňovali naši zem před nepřáteli. Zároveň je ujišťuje, že celá zem jim v obraně míru podává pomocnou ruku, uctívá je a děkuje jim.

Následující tři básně již spadají do autorovy druhé sbírky *Čas lásky a boje*, konkrétně do oddílu *Čas lásky*. Ve všech básních se hlavními postavami stávají děti. V básni *Fantasie* autor popisuje bezelstný spánek dítěte, které ještě nezažilo bolest a v klidu spí stále po matčině boku. Takto klidný spánek podle něj bude prožívat lidstvo za sto let, v době šťastné budoucnosti, která je dnes „zase o den blíž“. O takové budoucnosti se lidem zatím ani nezdá.

V básni *Po dešti* autor popisuje hrající si chlapce na ulici, kterou protéká špinavá dešťová voda. Situaci pozoruje cizí pán a zlobí se, když vidí jejich umazaná těla. Autor je k chlapcům shovívavější, věří v jejich velkou budoucnost, kdy možná z těchto malých ušpiněných dětí vyrostou stavitelé velkých přehrad, tvůrci velkých románů, či nových vědeckých vynálezů. Chlapce přirovnává ke Karlu Marxovi a Stalinovi, kteří byli kdysi také malými dětmi.

V básni *Jak by nás mohlo nebolet* (květen 1954) autor popisuje zem za sto let, která bude jistě krásnější než dnes, proto by lidi mohlo trápit, že se toho nedožijí. V této době budou již jiní básníci psát o lásce a letadla budou přistávat na planetách, které současní lidé už nenavštíví. Přesto není nutné litovat, neboť lidé budoucí svět spatří a to očima svých potomků.

2.2.5 Vůdce

Jedním z nejčastějších motivů, které se objevují v raném socialistickém umění 50. let, je motiv vůdce. Tento atribut souvisí s typickým jevem tehdejší společnosti, s tzv. monistickým soustředěním moci, neboli se sakralizací politiky. Ačkoli komunistická víra vystupovala proti křesťanství, tak paradoxně totalitní vlády – komunismus (ale také nacismus) obsahují ve svých projevech prvky katolické víry. Vůdce, který režim zaštiťuje, je jistým způsobem zbožtěn a zásadně se o něm nepochybuje. Vůdce je bytostí, která všechno ví a zná a jeho jednání je neomylné a jediné možné. Paradoxně za tři roky poté zažil Pavel Kohout šok po odhalení Stalinova „kultu osobnosti“.

Pavel Kohout se věnuje tématu vůdce hned v jedné z prvních básní sbírky *Čas lásky a boje*, konkrétně v prvním oddílu *Čas boje*. Báseň *Slovo k soudruhu Stalinovi* (prosinec 1952) je jakousi oslavou vůdce Sovětského svazu. Kohout nenachází slova, jimiž by vyjádřil svůj pozdrav a poděkování Stalinovi, a proto používá příběh jedné ruské pohádky-bajky, kterou si prý vyprávějí kolchozníci na Rusi. Příběh pojednává o carovi severních moří, jenž ve vzteku nad svou zhasínající slávou poručí vodě, aby svými ledy pohřbila sovětský parník Čeljuskin. Posádka parníku vypustí ptáčka, aby přivolal pomoc, ale jeho snaha je marná. Nikdo jej nezaslechne, nikdo, až na samotného Stalina, který neváhá a pošle na záchranu parníku piloty a lodivody. Kohout o pravdivosti bajky nepochybuje a uvádí další případy Stalinova bezchybného jednání, kdy stejným způsobem pomohl také českým lidem. Za války Čechy osvobodil a pomohl také v době hladu, kdy naložil vlaky pšenicí. V této básni nemůže být pochyb o Stalinově zbožtění – je jediný, který slyší volání o pomoc a přesně ví, jak má zakročit.

Motivu vůdce Kohout věnuje celý druhý oddíl sbírky *Čas lásky a boje* nazvaný *Březen 1953*. Oddíl zahrnuje sedm básní a pojednává o událostech, které se vztahují právě k tomuto období. 5. března 1953 umírá Stalin, vůdce Sovětského svazu, a o několik málo dní později je následován Klementem Gottwaldem, který umírá 14. března 1953. Těmito dvěma událostmi Kohout věnuje zásadní pozornost a v závěru zmiňuje také nástup nového československého vůdce, druhého dělnického prezidenta, Antonína Zápotockého dne 21. března 1953.

V první básni z oddílu nazvané *Nejtěžší báseň* (6. března 1953 ráno) se Kohout vyjadřuje k Stalinově smrti. Den poté, kdy Stalin zemřel, ráno ani slunce nevyšlo. Zmatené, uplakané dítě se ptá po příchodu ze školy otce na jejich vůdce – „*Neumřel, táto, že ne?*“ Sám vypravěč popisuje svou cestu Prahou, kde jsou vlajky stažené na půl žerdi, a on jen stěží skrývá smutek, až propukne v pláč. V básni je však řečeno, že i přes smrt vůdce je komunismus stále živ, protože stále žijí lidé, kteří v něj věří. Dále je vyjádřen odpor ke kapitalistům a teze, že v komunismu je budoucnost lidstva a že jednou ovládne celý svět.

Ve *Slově k bratrům v těžkých dnech* se Kohout obrací ke všem lidem na světě, kteří věří v komunismus a milovali Stalina – hovoří k chudým v Paříži, nezaměstnaným v Londýně, k domorodcům, ke všem, kteří se po Stalinově smrti cítí bezradní. Kohout tyto „bratry“ ujišťuje, že „Stalinovo slunce nezhaslo“, ale dál svítí v jejich srdcích. Nepřátelům z Chicaga a Asturie vzkazuje, že dílo a žáci Stalina stále žijí a budou i nadále bojovat.

Kohout neopomíná pozdravit a vzdát hold Gruzii, Stalinově rodné zemi, v básni *Na tebe myslím, Gruzie*. Gruzii nazývá matkou, díky níž se Stalin stal všesvětovou osobností. Kohout zdraví gruzínská města, hory a lid, soucítí s nimi a prožívá stejný smutek.

V básni *Zpěv rozhodné víry* Kohout vzpomíná na stejně těžké časy v době, kdy zemřel jiný sovětský vůdce – Lenin. Stalin tehdy sliboval svou víru v komunismus a jeho šíření. Stejný smutek cítí lidé i v současné chvíli, při smrti Stalina. Znovu zažívají hrozbu nepřátel, ale jejich víra ve Stalina se stala po jeho smrti ještě silnější. Autor nepochybuje o vítězství komunismu i v budoucích časech.

Následující báseň *Píseň o setkání* (14. března 1953 večer) vypovídá o úmrtí Klementa Gottwalda. Autor báseň stylizuje jako setkání obou mrtvých vůdců – Klementa Gottwalda i Josifa Stalina jako bratrů či otce se synem sešlých se jen tak po práci, zakouřit, popovídat. Autor vyjadřuje, že truchlení nad úmrtím obou vůdců není zapotřebí. Lidé musí být stateční a silní a jít ve stopách svých učitelů, neboť jejich víru nikdo nezlomí.

Báseň *Za Gottwalda a za Stalina vpřed!* je velmi agitačního a burcujícího charakteru. Autor v ní říká, že lidstvo se nesmí nechat zlomit a pohltnout smutkem nad skonem obou vůdců, ale naopak za ně znovu bojovat, protože nepřítel je stále živý a nebezpečný.

V závěrečné sedmé básni oddílu *Březen 1953* s názvem *Vstanou noví bojovníci* (21. března 1953) Kohout popisuje, jak na Pražský hrad přichází nový vůdce – Antonín Zápotocký. Prezident je vylíčen jako člověk, který přišel snít a pracovat, který přes svou přísnost má moudrou a dobrou tvář. Sám Zápotocký napsal do své knihy píseň, která vyslovuje naději, že i přes těžké rány osudu zase vstanou noví bojovníci. Autor jako nového bojovníka vnímá právě Zápotockého.

V roce 1946 Pavel Kohout napsal tematicky podobnou báseň k výročí úmrtí prezidenta T. G. Masaryka. Tato báseň se však neobjevila v žádné z jeho básnických sbírek, protože by ideově narušila jejich koncepci. Na ukázkou uvádím jednu její sloku: „*On nezemřel On jenom dříme / vždyť zůstal v tobě zůstal ve mně / a spolu s Ním tě ubráníme / naše země!*“ (Kosatík 2001: 113)

2.2.6 Julius Fučík

Po roce 1948 se v socialistické literatuře objevuje další uctíváný kult, tentokrát hrdina z lidu, Julius Fučík. Tato postava se stala naprosto ideálním motivem literárních děl a to z několika důvodů. Jako člen strany a účastník protinacistického odboje, který ve válce tragicky zahynul, byl zároveň pojímán jako reprezentant mládeží, krásy a optimismu a spojován se stranickou láskou - ke straně a k lidem. Navíc samotná jeho díla byla ideálními literárními – prozaickými předlohami.

Fučíkův kult se rozvinul do té míry, že vznikla tzv. fučíkovská akce, která se pod záštitou *Ústředního výboru Československého svazu mládeže (ÚV ČSM)* zaměřila na výchovu socialistické mládeže. Akce byla založena na čtenářských kroužcích, na kterých mládež četla vybranou literaturu a shlížela filmy, jež v ní měly vypěstovat správné socialistické smýšlení. Členové těchto kroužků museli konkrétně přečíst jedenáct knížek a shlédnout pět filmů, aby byli připuštěni k závěrečné zkoušce, na níž prokazovali své porozumění a získané znalosti. Pokud zkoušku úspěšně absolvovali, získali Fučíkův odznak a dále Průkaz nositele Fučíkova odznaku. Mládež si tohoto vyznamenání velice považovala a sama sebe nazývala „fučíkovci“. Tento odznak byl často branou ke kariéře nejen v rámci ČSM, KSČ, ale také ve škole či v zaměstnání.

V básni *Fučík je s námi* (listopad 1951) je Fučík vypořádán jako hrdina, který nezradil, a přestože je mrtev, jeho myšlenky jsou stále živé. Je to veselý, prostý člověk, který má místo v srdci každého člověka – jako by byl v očích mladých matek a s dělníky stavěl továrny, mosty, jako by se účastnil májových průvodů spolu s ostatními. Autor popisuje milence, kteří si čtou v jeho knihách a touží bránit svou lásku stejně urputně jako Fučík. V básni se několikrát opakuje tento refrén: „*Fučík žije, bojuje (miluje) a zpívá, / protože je v každém z nás!*“

V básni *On bude s námi v Bukurešti* autor hovoří o Juliu Fučíkovi, který jako by s autorem navštívil hudební Festival. Pokud lidé chtějí Fučíka potkat, musí ho hledat svým srdcem. Kohout Fučíka popisuje jako mladého, nadšeného člověka, kterého ani mučení a boje nezlomily. Fučík se usmívá, píseň hvízdá: „*Lidé, mám vás rád!*“ a vyjadřuje svou lásku ke všem lidem světa bez rozdílu jejich rodného jazyka a barvy kůže. Všechny lidi světa spojuje jejich rudá krev – jejich víra v komunismus.

V básni *Odsouzený* Pavel Kohout popisuje chvíle Fučíkovy popravy, přestože není explicitně vyjádřeno, o čí popravu se jedná. Velký prostor je věnován vylíčení přírody – úsvitu, orosené trávy, růže, lip, tůně, skal a zpěvu drozdů. Fučík v tom

momentě vnímá celou krásu přírody, ještě jednou, naposledy, dívá se jako nikdy předtím a ozbrojenců si nevšímá. Autor v básni říká, že by si lidé měli více vážit svého života v míru komunismu, v kterém jim nehrozí válečné vraždění. Opět si můžeme všimnout spojení protikladu krásy přírody a smrti, podobně jako v básni *Růže a krev*.

2.2.7 Dělník, práce

V Kohoutových básních můžeme narazit také na motiv práce a budování života v socialismu. Autor opěvuje lidskou práci, která je jediným prostředkem k vytvoření ideálního světa v míru a blahobytu.

Nelze snad najít typičtější báseň, která by se věnovala tématu dělníků a práce znatelněji než báseň *Traktorové častušky* (prosinec 1949). Již z názvu můžeme vyčíst téma i formu básně. Formálně je báseň spíše písňového charakteru a tematicky pojednává o traktorech a traktoristech. Autor v básni popisuje rozvoj společnosti a techniky, kdy je na vesnici nahrazena práce s koňmi prací se stroji, respektive s traktory. Tyto stroje jsou prostředkem vývoje společnosti a mění její zastaralý systém a názory. Zároveň se objevují krom nadšených ohlasů také ohlasy záporné u zástupců katolické církve: „*Traktory, traktory / – svatá pravda jistá – / d'áblové jsou výtvoři, / dílo ancikrista!*“ (Kohout 1955: 41). Všichni lidé jsou prací traktorů nadšeni, neboť jim značně usnadňují práci. Autor líčí nadšení lidí, hlavně mladých mužů, dívek, kteří jsou prací s traktory okouzleni. Dokonce vytváří i „traktorové rodiny“ a touží po vystavění traktorové stanice.

Další báseň *Večer na brigádě* (leden 1950) je opět písňového charakteru. Autor věnuje značnou pozornost vylíčení přírody – západu slunce, červánků, větru, lesní rosy, vůně sena ve vlasech, a zároveň končící brigády. Mladí lidé jdou lesní cestou a pociťují smutek nad koncem krátkodobého pracovního zapojení, na nějž budou jistě vzpomínat po návratu do města. „*Jak je to hezké vonět senem / a na dlaních mít mozoly; / při schůzce v městě zakouřeném / si tuhle chvilku připomenem*“ (Kohout 1955: 43). Tuto svou báseň Pavel Kohout začlenil mimo jiné také do dramatu *Dobrá píseň* z roku 1951.

Motiv dělníků a pracujícího lidu se objevuje také v básni *Ráno před přehlídkou* (duben 1952). Dílko je postavené na dialogu vzorného tankisty a nositele Řádu práce, taviče. Tankista si tank nemůže vynachválit. Tavič je dojat a vypráví: „*Dělali jsme ho s láskou, péčí, pílí, / aby vám v něm bylo jak u mámy*“ (Kohout 1955: 76). Ke konci

tavič tankistu prosí, ať porazí nepřátele, aby se v budoucnu místo tanků vyráběly už jen traktory a pluhy.

Pohádka zimního večera (červen 1952) vypráví o Shakespearově komedii, v níž se Čechy ocitly u moře. Autor popisuje, jak některým lidem přichází tato představa směšná a uvádí příklady rostoucích přehrad na Šumavě, z kterých může být budoucí moře. Popisuje, jak možná za pár let „po moravské pláni od Dunaje k Odře poplavem“ Autor připomíná, že nic není nemožné, pokud se lid rozhodne proměnit své sny prací ve skutečnost.

V básni *Dělnickému studentovi* autor přiřazuje dělníkovi novou roli a to roli studenta. Nepochybuje, že je schopen studium zvládnout při své vůli uchopit vědu a techniku do rukou jako „rudý prapor“. Kohout studenta zdraví a věří, že se jednou stane „inženýrem lidských duší“. Tento pojem, který vymyslel Stalin, se objevuje v socialistické literatuře poměrně často. Vyjadřuje dehumanizaci člověka, jeho přetvoření na výrobní jednotku, která je určena k vykonávání jistých povinností, ne však ke svobodnému lidskému prožívání.

2.2.8 Domov

Téma lidského štěstí, života v míru socialismu je úzce spojeno s tématem domova. Socialistická literatura přichází s myšlenkou, že pouze v rodné vlasti může být člověk opravdu šťastný a je nejlépe schopen budovat s ostatními socialismus. Naopak cizina, zejména kapitalistické země, jsou vylíčeny jako místa plná nebezpečí, bídy a čekající smrti.

Téma domova můžeme nalézt v básni *Panně Orleánské tureckého lidu* (Bukurešť, 1952). Pavel Kohout opět před samým začátkem básně stručně charakterizuje historickou událost, o které se chystá promluvit: „*Věnováno tureckým dívkám, bojujícím daleko od domova za jeho mír a svobodu*“ (Kohout 1955: 260). Autor hovoří o nešťastném osudu tureckých dívek, které sice poznaly svět, ale přesto touží po návratu domů, do své rodné vlasti. To je ovšem nemožné, neboť v Turecku zuří válka. Autor připomíná, jak česká vojska dokázala v minulosti zahánět nepřátele písněmi. I síla tureckých dívek je v jejich srdci a řeči. Jednoho dne budou vrazi poraženi a ony se vrátí opět domů.

Svou lásku k rodné zemi a domovu autor zaznamenává také v básni s názvem *Trest* v podtitulu *Emigrantův*. Hovoří o emigrantech, kteří se sami odsoudili k bídnému

životu za českými hranicemi. Takoví lidé se předem odsoudili k promarněnému životu, který se stává spíše jen čekáním na smrt. Kohout říká, že člověk může být smutný, či se zranit také v rodné zemi, ovšem tato „bolest“ se ještě znásobí, pokud ji prožívá v cizím prostředí.

Téma domova je patrné také v básni *Příteli někde ve světě* z oddílu *Čas lásky*. Vypravěč vzpomíná na utrpení svého přítele v cizině, který je stejně mladý a zamilovaný jako on sám, ale stejného štěstí se mu nedostává. Zůstává v cizí zemi odsouzen k životu bez práce, v chudobě, k životu v permanentním strachu a zoufalství. Autor příteli radí, aby se vrátil zpátky domů, a zároveň vyjadřuje naději, že jednoho dne budou lidé trpět a lačnit pouze pro lásku.

2.2.9 Láska

Různým podobám lásky se Pavel Kohout věnuje v celém třetím oddílu své druhé sbírky s názvem *Čas lásky a boje* – v *Čase lásky*. Ani jeho prvotina *Verše a písňe* však není o téma lásky ochuzena.

Tento motiv je použit v jedné z prvních básní s názvem *Z kraje Máchova* (červen 1946). Tato báseň je ve sbírce zvláště zařazena mezi básněmi se závažnou válečnou tematikou - *Růže a krev* a *Vinice slyší písňe...* Báseň je velmi intimního charakteru a je z velké části založena na vnímání přírody všemi smysly – vypravěč popisuje noční krajinu, vánek, svítící měsíc a hvězdy, jezero, plující loď a šumění vln. Ke konci vypravěč popisuje neschopnost vyjádřit ve vzácnosti okamžiku svou lásku.

Od intimního příběhu předchozí básně s milostnou tematikou se odlišuje báseň písňového charakteru *Zamilovaný staršina* (březen 1951). Obsahově se báseň týká setkání dvou mladých lidí na vesnickém plese – dělostřelce a soustružnice. Dělostřelec pozve dívku na noční procházku, zamilují se a muž dívce posílá hromadu milostných psaní. V této básni je zásadní její energická forma, vyjadřující štěstí nad nově zrozenou láskou mezi dvěma lidmi: „*tra la la la lalala, / tak je láska uhnala.*“ (Kohout 1955: 50)

Jak už bylo řečeno výše, tématem lásky se Pavel Kohout zabývá zejména ve třetím oddílu sbírky *Čas lásky a boje* – v *Čase lásky*. Kromě čisté a vroucí lásky popisuje také skutečnost rozchodu dvou lidí, plánování budoucnosti vztahu současného, vzpomínky na lásku bývalou. Vyjadřuje se k lásce nevděčné, k žárlivosti a nesmělosti svou lásku druhému vyjádřit. Popisuje loučení, ale také delší odloučení.

Motivem lásky mladé a vroucí se autor zabývá hned v úvodní básni sbírky *Čas lásky*. Milenci jsou vyobrazeni jako mladí, krásní, jako „děti vítězů“. Jejich láska je opět spojována s motivy přírody – večerní Praha, svítící měsíc, Vltava. Autor popisuje možné projevy lásky v různých časech. Za teplého večera, za míru, milenci nešetří polibky. Když se rozprší, ve chvíli, kdy zahrozí nebezpečí, k sobě milenci více přilnou. Pokud by však nastala bouřka - válka, tak láska dá lidem sílu přemoci nepřátele a znovu zvítězit. Ke konci básně je zmíněn motiv Karla Hynka Máchy a autor říká: „*když celý rok – je lásky čas.*“ (Kohout 1955: 298) – jako by chtěl vyjádřit, že lidé žijí v komunismu v neustálém míru bez strachu z okolí.

V básni *Šel mladý voják do stráže* je láska pojímána jako něco, co člověka posílí ve chvílích bezradnosti. Mladý voják jde poprvé do stráže a má strach. Při pohledu na hvězdy vzpomíná na svou milou a na dobu, kdy se takto dívali spolu. Jejich láska ho posílí a voják se přestává služby obávat, naopak získává jistou hrdost a pevnou vůli.

Báseň *Dívce, jež byla „příliš sama“* se věnuje tématu rozchodu dvou lidí. Vypravěč odepisuje na dopis své bývalé dívky, která jej opustila, když byl na vojně. Zpovídá se ze svého smutku nad koncem lásky, zároveň však podotýká, že je šťasten, neboť poznal charakter své partnerky zavčas a nestráví tedy svůj život s člověkem, který by za to nestál. „*Proč bych měl vzdychat: Prohrané tři roky... / když mohu říci: Život vyhraný!*“ (Kohout 1955: 302)

Téma rozchodu je zmíněno také v básni *Ulice s vůní šafránu*. Zlobu z předchozí básně však nahrazuje větší vypravěčův nadhled. Báseň pojednává o lásce mladých lidí, o cestách muže za dívkou ulicí, jež voní šafránem. Tato láska se však rozpadla, ale čas dokáže všechny rány zahojit, přivede nové lásky a z dávných milenců udělá přátele.

Podobný námět je zpracován také v básni *Stává se*. Báseň vypovídá o tom, jak běžné jsou rozchody mezi lidmi. Lidé se rozcházejí z různých důvodů – kvůli zradě, lži, z trucu, z hlouposti. Mívají pak pocit, že se už nikdy znovu nezamilují, ale po čase vždy přijde láska nová. Autor vyjadřuje, jak zbytečně často a urputně někdy na lásku zanevíváme.

Téma budoucího života se svou láskou autor zpracoval v básni *Dívám se tvýma očima*. Vypravěč si na vojně představuje, jak šťastný a idylický bude jeho život spisovatele v budoucnu po boku své usměvavé ženy, která bude pečovat o jejich malé dítě. V básni se opět objevují přírodní motivy noci, hvězd, jarního sadu, parku a tepla.

Pavel Kohout nezapomíná začlenit také vzpomínky na dávnou lásku. V básni *Vzpomeneš si na ten sníh* je vyprávěn příběh mladé lásky mezi dvěma lidmi zasazený

do zimního období. V té době napadlo hodně sněhu a mladí milenci si mezi ním vyměňovali polibky, drželi se za ruce a po rozloučení se už nikdy nesetkali. Vypravěč v setkání doufal a sliboval jej, ale setkání nebylo nikdy zrealizováno. Nyní po letech vzpomíná na dávnou lásku a pokládá si otázku, zda i ona si někdy vzpomene.

V básni *Portréty* autor charakterizuje různé lidské vlastnosti a způsoby pojmání lásky. Báseň získává i jistý satirický podtext. Zobrazuje cynika, jenž se chlubí zájmem žen a svým nadhledem nad láskou, ale skutečnou lásku nepoznal a ostatním ji závidí. V druhém oddílu básně autor vyjadřuje, že láska by měla mít zároveň další funkci jistého pojítka lidí ve společném budování socialismu. V dalším z portrétů je láska k ženě zaměňována za lásku ke Straně, jejímž členem je ženin otec. Jakmile je tajemník ze strany odvolán, i láska jeho zetě k dceři vymizí: „- *Ach, jak jsi ošklivá a hloupá, / ach, proč jsem si tě jenom vzal...*“ (Kohout 1955: 311). V další části je vylíčena láska majetnická, kdy je žena pouhou ozdobou svého muže, který ji miluje pouze pro její zevnějšek. Pátý z portrétů pojednává o lásce náročné, vyčítavé a netolerantní k chybám toho druhého. Autor dále popisuje také člověka, který si libuje ve vlastním utrpení a stylizuje se do typu dekadenta. O ženy usiluje jen do té chvíle, než se mu oddají, proto bývá opouštěn, což jej dělá šťastným: „*a zoufalstvím div nezajásá: / - To jsem si pěkně potrpěl!*“ (Kohout 1955: 314). Kohout vypodobňuje také mravokárce a věřícího člověka, jenž kritizuje novou dobu a tělesnou lásku párů lidí, zároveň však sám bloudívá nocemi a trápí jej, že již nepotkává žádnou z prodejných žen. Autor se zabývá i vyobrazením člověka – básníka, jenž o lásce dokáže přesvědčivě hovořit a psát, ale ne samostatně ji prožívat. Závěrečným portrétem je příběh člověka, který lásku chápe politicky. Potřebuje ji jen pro zplození dítěte, které má mít každý správný soudruh. Žádná žena však o něj nestojí.

Báseň *Nevděčný přítel* je koncipována jako promluva muže k měsíci. Opět se objevují přírodní motivy noci a hvězd. Hlavní postava prosí měsíc, ať se stane jeho společníkem při čekání na milou. Ve chvíli, kdy dívka přichází, muž přestává měsíc potřebovat a touží být s milovanou dívkou o samotě.

Motiv žárlivosti se objevuje v básni *Trápíš mě, trápíš...*, ve které se vypravěč zpovídá ze svého údělu života s ženou, jež ho okouzila, ale zároveň velice ráda okouzluje i jiné muže. Vypravěč na svou ženu žárlí, zároveň se stylizuje do jejího oddaného služebníka, neboť má pocit, že jiná žena by jej trápila úplně stejně.

Téma nesmělé lásky bylo naznačeno již v první sbírce *Verše a písně* u básně *Z Máchova kraje*. Ve sbírce *Čas lásky a boje* se objevuje již znatelněji a explicitně

v básni *Nesmělí milenci*. Báseň vypovídá o obtížnosti vyjádřit své city druhému člověku. Chlapec touží projevit své city milované dívce, ale protože ani jeden z nich nenalézá ta správná slova, neustále se mlčky doprovázejí z Dejvic na Žižkov a zase zpět.

Motivu loučení se věnuje báseň *Noc čekala dusná, bolestínská...* V básni je popisováno, jak bývá pro zamilované lidi bolestné loučívát se a posléze žít v odloučení. Vypravěč popisuje, že takový život nebývá jednoduchý, ale je nutné přinášet světu oběti - samotná slova nepříteli nepřemůžou. Vypravěč vysvětluje, že podobných loučení zažije ještě mnoho, ale vždy je se svou partnerkou překoná a vždy se opět vrátí za ní domů.

Motivu odloučení milenců se věnuje také báseň *Verše psané za pochodu*. Báseň je stylizovaná jako promluva vojáka, jenž na vojně píše verše své milované dívce. Voják popisuje, jak jej pálí nohy a zebou tváře a jak by raději byl se svou milou doma. Zároveň si však uvědomuje, že stejně jako on se cítí i ostatní vojáci, a kdyby všichni odešli za svými láskami, nikdo by nechránil jejich vlast. Proto vysvětluje, proč musí zůstat na vojně - aby se se svou milou opět v míru sešel.

Báseň *Lístky ze zápisníku*, obsahující šest krátkých básní, je sestavena jako soupis několika autorových subjektivních pocitů. Báseň *Svátečně jarní* je vypořádáním lidské radosti ze života, lidského štěstí. Je popisována jarní pohoda u řeky Vltavy. Sluníci se děvčata volají na veslující chlapce a je slyšet vzdálený smích. Podobná radost ze života a spokojenost je zobrazena v další básni s názvem *Letní*. Vypravěč si všímá přírody, přirovnává jemnost trávy k ústům své dívky, popisuje příjemně foukající vítr a naprosté zapomenutí na životní bolesti a strasti. V básni *Příjemně unavený* je vylíčen spokojený stav člověka po uplynulém dni. Muž vnímá ticho večera, vůni parku, své příjemně unavené tělo a kouří cigaretu. Je plný nových zážitků. Básní *Zamyšlený* je vyjádřen smutek nad pomíjivostí mládí, krásy i samotného života. V básni *Cestovní* připodobňuje autor své srdce, jeho energii a nadšení k mongolským koním, jež jejich jezdec pustil z opratí. Autor sice vyjadřuje svou divokost, zároveň si však již jasně ujasnil své priority a směřování v životě. V poslední básni je vystižena typická lidská vlastnost – *Nespokojený* - je autor se svým údělem básníka - může sice použít mnoho slov, ale nikdy se mu nepodaří zachytit lidské tváře tak, jako to dokážou malíři.

2.2.10 Nenávist vůči kapitalismu, kritika nekomunistických zemí

Autor ve svých básních kromě víry v konečné vítězství komunismu a víry v lepší život v míru neopomíná zdůraznit své nepřátelství ke kapitalistickým zemím, zejména k Americe. Ta je pro komunistické země jistou hrozbou, a proto jmenuje několik konkrétních příkladů kapitalistických zločinů. Zároveň však projevuje sebevědomí a sílu komunismu, který bude bojovat a protivníky porazí.

V básni *Novoroční 1952* (prosinec 1951) je Kohoutova kritika namířena proti Američanům. Za zvuku jazzu čeká prezident Truman v Bílém domě se zástupci senátorů a bursiánů na boha války Marse, kterého pozvali na banket. Autor popisuje touhu Američanů proměnit všechno utrpení lidí na zemi za tučný obnos peněz – „*slyšeli znovu po paměti / pláč zabíjených žen a dětí, / cítili znovu lidskou krev, / která se na tom banketu / bude zas měnit v tučné zisky / - a olizovali si pysky*“ (Kohout 1955: 64). Americké naděje se však nenaplnují – pohlíží na východ a vidí lidskou naději, mír v Číně, pozorují úžasné stavby komunismu, tavení železa v huti v Kuncicích a dokonce i občany západních zemí, kteří začínají věřit v komunismus. Američané jsou zděšení a skrývají se před nadcházejícím rokem 1952, jenž je v závěru básně personifikován a hrozí jim, že pokud budou dělat problémy, nezůstane po nich v Bílém domě ani památka.

V další básni s názvem *Dopis psaný dětmi* (duben 1952) autor reaguje na Korejskou válku. Verše jsou stylizovány jako dopis dětí, posílajících lásku a sílu stejně starému chlapci do Koreje, jenž zažívá válečná muka. Autor staví do rozporu veselé, štěbetající, zvědavé děti na jedné straně a umírající a nešťastné děti jinde ve světě. Zároveň je vyjádřena nenávist k vraždícím americkým vojákům a víra v lepší budoucnost, kdy děti dospějí, společně vrahy odstraní a nastolí ve světě mír.

Stejně prostředí válčící Koreje je vylíčeno v básni *Korejská vteřina*. Báseň vystihuje, jak se v jedné jediné vteřině může změnit poklidný lidský život v bolest a smrt. Autor popisuje běžný život v Koreji – rýžová pole, buvoly, jestřáby. Náhle se pod salvou střel prostředí proměňuje – „*prší naruby*“ díky střelám, jež dopadly do vody, umírají zvířata a lidé.

Nenávist a odpor k Americe, je velmi znatelný v básni *Vrahům Rosenbergových* (červen 1953). Manželé Rosenbergovi byli popraveni v Americe za špionáž pro Sovětský svaz. Jejich proviněním se stalo vyzrazení spousty důležitých informací, mimo jiné také způsobu výroby atomové bomby. Pavel Kohout vyjadřuje svůj vztek nad

nelidským chováním amerických kapitalistů, ironicky se jich táže, proč v čele Ameriky stojí Socha svobody a radí jim svrhnout ji raději z Manhattanu do vody a nahradit elektrickým křeslem. Dále Američany varuje před příchodem sirotků, jenž jistě jednou pomstí své rodiče. Kromě oficiálních pozitivních reakcí, které směly v tisku zaznít, se objevily také negativní ohlasy na tuto báseň, např. tento zveršovaný anonym: „*Kdyby tak Karel Hynek vstal / a přišel na básníků schůzi, / tu by ti řádně napráskal / za kokrhání plné hrůzy.*“ (...) „*Julie, Ethel!*“ *křičíš, mrzoute, / zobáček tvůj do Ameriky klove. / Proč jsi se nerozkřičel, Kohoute, / pro vraždu ženy, Milady Horákové?*“ (Kosatík 2001: 114-115)

V básni *Francouzské proměny* autor porovnává prostředí Francie válečné z roku 1944 a Francie soudobé roku 1954. Zatímco za války žili lidé v permanentním strachu, docházelo k vraždám, ženy umíraly na ulicích a nikdo již neznal počet mrtvých - v roce 1954 jako by se na válečnou dobu zapomnělo. Autor kritizuje francouzského ministerského předsedu, který usedá ke stolu s nacistickými vrahy a vybízí Francii, aby vzpomněla na bitvu u Vichy a v Oradouru a znovu zapěla francouzskou revoluční píseň marseillaisu – „*Francie, zvedni prapor boje!*“ (Kohout 1955: 263)

2.3 Porovnání obou sbírek

Z výše uvedeného rozboru vyplývá, že témata obsažená v básních - jako válka, láska, stranická tematika (revoluce, budování socialismu, nepřítelství proti nekomunistickým zemím, vůdce atd.) se objevují víceméně v obou sbírkách. První sbírka vznikla částečně už za války a obsahuje euforické poválečné verše s poděkováním osvoboditelům, válečnou tematiku nebo např. atribut hrdinství. Druhá sbírka vznikla během autorovy základní vojenské služby – tj. v etapě studené války (téma armáda, boj, válka), mimo jiné byla inspirována Kohoutovými zájezdy se Souborem Julia Fučíka např. do Bukurešti, Berlína, Finska, i návštěvou Číny na podzim 1953, a aktuálním děním ve světě. Větší prostor je ve druhé sbírce věnován motivu vůdce (smuteční básně – úmrtí Stalina a Gottwalda). Objevuje se i jistá společenská satira, a to v básni *Portréty*, která se týká lásky v různých podobách (autor měl již bohaté zkušenosti se ženami - rozvod s první ženou 9. 10. 1952 a následný sňatek již po dvou týdnech). Tato báseň je humorná, namířena pouze proti abstraktním jednotlivcům - výplodům Kohoutovy fantazie. Ani v nejmenším se nedostává do rozporu s komunistickým režimem, naopak jej podporuje, jako např. druhý portrét.

Všechny tyto básně dnes působí obsahově naivně až směšně, jsou jednoduché, rétorické, zbytečně plné patosu, frází, kýčovitosti i autorovy sebestřednosti. Za příklad můžeme uvést báseň *Kantáta rodné komunistické straně*: „*Jdi, můj malý, klidně spát, / soudruh Gottwald má tě rád.*“ (Kohout 1955: 56), popř. také báseň *Nejmenšímu Macourkovi*: „*Tak kdo jsem já: jsem soudruh tvého táty. / Kde jsme: jsme v zemi ocele a lyr. / Jaký je rok: rok dvaapadesátý. / Co se v něm děje: brání se v něm mír. / Co je to mír: tvá budoucnost a štěstí. / A kdo ho brání: pracující lid. / A jak ho brání: láskou, písní, pěstí. / A proč ho brání: abys mohl žít!*“ (Kohout 1955: 68). Tato negativa: povrchnost, rétoričnost, pozérství, falešnost a konstruovanost u milostné poezie Kohoutovi vytýkal také režimní kritik Jan Petrmichl v recenzi Kohoutova *Času lásky a boje* v Literárních novinách č. 36/1954, přestože zjemňoval svou kritiku přirovnáním Kohouta k Jiřímu Wolkerovi a jeho označením za „básníka mládí naší společnosti“.

Je nutné nyní odpovědět na otázku, položenou v úvodu práce, komu vlastně byly verše určeny. Domnívám se, že je vesměs Pavel Kohout psal (aniž si to uvědomoval) pro lidi jako byl on sám – lidi odtržené od praxe, pro úzký okruh vybraných, mladé svazáky a členy Strany. Většinu pracujících občanů musely verše nudit, už kvůli častým ideologickým masážím, které denně zažívali (v denním tisku, v rozhlasu, na schůzích atd.) Z básně *Růže a krev* určené pro dospělé vytvořil Kohout později pohádku k politické výchově dětí (což svědčí o průzračnosti tématu).

Negativních ohlasů na básně bylo málo, už proto, že kritizovat uznávaného a politicky prověřeného tvůrce nebylo možné – bylo by to považováno za kritiku systému. Přesto se našli odvážlivci, kteří s básníkem začali polemizovat. Nejvíce zasažen byl Pavel Kohout recenzí na sbírku *Čas lásky a boje*, kterou napsal Jan Trefulka do časopisu *Host do domu* (*O nových verších Pavla Kohouta – polemicky, z listopadu 1954*): „*On je nejen spolutvůrcem, ale patrně i produktem, obětí jistého prostředí, kromě kterého nepoznal nic důkladně. Je to prostředí elitních svazáckých souborů velkých továren, prostředí tak trochu vyhýčkané, skleníkové, kde mládež dostává největší vymoženosti socialismu jako dar, s minimem vlastního úsilí, s minimem protivenství. (...) Vše je mu jasné, o problémech nepřemýšlí; nedovede samozřejmě o nich říci nic jiného, než co četl nebo slyšel. Co je dosti nepříjemné u člověka neliterárního, je přímo tragédií pro básníka.*“ (Trefulka 1954: 507) Jan Trefulka patřil do stejné generace jako Kohout, ale na rozdíl od něj měl dosti zkušeností také z prostředí dělnického jako pracovník traktorové stanice. Trefulkova kritika Kohoutových veršů však zasáhla nejen Kohouta osobně, ale upozornila na celkový

problém stranické poezie, totiž že političnost veršů ještě neznamená jejich uměleckou hodnotu. Trefulkova kritika by se vůbec nedostala do tisku, kdyby bývala vyšla v Praze a nikoli v novém brněnském časopise *Host do domu* v době nepřítomnosti šéfredaktora Bohumíra Macáka. Zodpovědnou osobou za vydání recenze byl v té době redaktor Ludvík Kundera, který za tuto odvahu později dostal výpověď. Kolem Trefulkovy recenze se rozvášnily stranické i odborné diskuze. Vzhledem k tomu, že sám Trefulka nebyl nikým dostatečně podpořen, došlo k obvyklé situaci: Trefulka se nakonec v tisku sebekriticky vyjádřil a redakce zametla spor pod koberec obhajobou Kohoutova prorežimního umění.

Mezi konkrétní zastánce Kohoutovy poezie patřili Jan Zelenka a Karel Macourek logicky proto, že byli spolu s Kohoutem členy SJF. J. S. Kupka Trefulkovi vytkl, že neuvedl také nesporné klady Kohoutovy poezie. V pozici mezi oběma tábory se objevili Antonín Jelínek a Milan Schulz, kteří v článku v Rudém právu z prosince 1954 *O poezii Pavla Kohouta* autorovi vytkli silácké fráze, zároveň jej však také obhajovali.

Souhlasně s Trefulkou se vyjádřil Alexej Kusač, který kritiku ještě doplnil: „*Jeho poezie je široká bezprašná dálnice vroubená stromořadím, po které je jistě krásné jet tatraplánem*“ (Kosatík 2001: 119) S Trefulkovou kritikou se dál ztotožnil také brněnský básník Jan Skácel, jehož kritika kulminovala: zpochybnil celkovou kvalitu Kohoutovy poezie, o jeho milostné poezii napsal, že není založena na opravdovém prožitku, a je tudíž nevěrohodná. Za uveřejnění Skácelova článku se později musela redakce *Hostu do domu* omluvit.

Pavel Kohout se do polemiky zapojil jako poslední a napsal článek *O smysl a poslání české poezie* otištěný v Literárních novinách (č. 13/1955). Svou kritiku nepřijal. Vyjádřil se v tom smyslu, že polemika s jeho verši může prospět jedině nepřátelům komunistické ideologie (ve smyslu – kdo není s námi, je proti nám). Později se Pavel Kohout ve svých pamětech *To byl můj život??*, kde o sobě píše ve třetí osobě, k této kritice vyjadřuje takto: „*Snad nejvíc se do něho zaryla věta autora, kterého si velmi vážil, básníka Jana Skácela, že v něm jeho verše „vyvolávají stud, jako když se celkem sympatický člověk mění v kašpara a neví to.*“ (Kohout 2005: 109)

V každém případě kritika poezie Pavla Kohouta přinesla otázky a vyvolala další reakce. Vedla až tak daleko, že se autoři začali zabývat otázkou, zda oficiální kladný názor strany je vždy názorem jediným dobrým, zda nemá poezii hodnotit kriticky myslící jedinec – kritik, autor nebo čtenář.

V kritickém duchu dále pokračovala také Jarmila Mourková v dubnu 1956 v časopisu Květen: *„Znali tito mladí lidé, kteří zpívali o krásném světě a šťastném člověku v mnoha obměnách, skutečnou pravdu? Čím nás přesvědčili o jeho krásných stránkách? Není tu rozdíl mezi Sedloněm, Pilařem, Školaudym, Svobodou, Šternem, Jiřím Hlavlem, Skálou, L. Kunderou, Fleischmannem, Friedem, Kohoutem, Ostašem, Hilčrem a dalšími. Tolik jmen a žádná skutečná poezie; téměř nic nezůstalo z toho prvního období poúnorového. Je tu možno vůbec mluvit o socialistické poezii?“* (Kosatík 2001: 122) Na poezii Kohout poté zanevřel a začal se věnovat dramatické tvorbě. Poslední kapkou pro něj bylo odkrytí „kultu osobnosti“ na XX. sjezdu KSSS.

3. Drama

Pavel Kohout se v 50. letech 20. století nejvíce zaměřil na dramatickou tvorbu. V tomto období vznikla tato čtyři dramata: *Dobrá píseň* (1951), *Zářijové noci* (1955), *Sbohem smutku!* (1957) a *Taková láska* (1957). Sám autor se o své tvorbě zmiňuje v knize Jana Koláře. Hovoří o tom, že jeho raná dramata byla založena na rozporu dobra a zla, kdy jedině dobro může zvítězit a zlo bude po zásluze potrestáno. Svou tvorbu staví do opozice k absurdnímu dramatu a říká: „učil jsem se psát pro divadlo, které by zajímalo holiče i atomového fyzika“ (Kolář 2010: 47). Určitým zlomem v tomto chápání dramatu bylo představení hry *Taková láska* (viz níže), které smířilo jeho původní odmítavé postoje k absurdnímu dramatu. Hra vznikla na popud hry Josefa Topola *Jejich den* (1957), kterou byl Pavel Kohout okouzlen a inspirován. Od té doby jsou jeho hry postaveny bez jasně daného plánu a stejně tak nemají přesnou konstituci. Autor se řídí především svou intuicí, a proto nikdy přesně neví, jakým směrem se hra nakonec vyvine a jaký bude mít konec. Kohout prozrazuje, že často píše o věcech, které jej přitahují z toho důvodu, aby jim lépe porozuměl.

Další podkapitoly budou zaměřeny na interpretace jednotlivých dramát. Budu se snažit vyjádřit nejen obsahovou myšlenku her, ale i technickou stránku autorova projevu.

3.1 Dobrá píseň

Kohoutova dramata lze zkoumat nejen po stránce obsahové, ale také po stránce technické. Jeho dramatická prvotina je stejně jako poezie uvedena konkrétním věnováním. Svou ranou poezii věnoval rodičům a tuto hru všem *Vaškům, Kateřinám a Honzům*. *Dobrá píseň* bývá označována jako *Veršovaná lyrická veselohra o mládeži naší doby ve třech dějstvích (devíti obrazech)*. Každý obraz vypovídá o jedné konkrétní události a tím se postupně naplňuje děj celého příběhu.

Při vytváření hry autor zvolil taktiku detailní popisnosti. Na začátku každého obrazu se dozvídáme, jak vypadá daný prostor, v němž se hra rozvíjí, abychom si jej mohli naprosto konkrétně představit. Příběh se odehrává z velké části v Praze, kromě prvního obrazu situovaného na letní tábor, v časovém rozmezí roku a půl, od srpna do Silvestra příštího roku. Ocitáme se v pražském Petříně, v klubovně souboru, v bytě Kateřininy matky, nebo ve Vaškově garzonieře: „*Prostě, ale s moderním vkusem zařízená garsoniera. Na levé straně scény jsou dveře, vlevo v zadní stěně druhé, jimiž je*

vidět část malé kuchyňky. Pokoj je rohový, proto vpravo v zadní zdi i na pravé boční stěně jsou velká trojdílná okna. Pod bočním je široký gauč a vedle něho na stolku rozhlasový přijímač, velmi hlasitě vyladěný. Uprostřed pokoje stojí kulatý stůl, připravený k hostině. Na stěně nad gaučem visí velká reprodukce sovětského obrazu „Jitro naší země“ – soudruh Stalin kráčí rozkvétajícím sovětským ránem závodů a kolchozů. Mezi dveřmi do kuchyňky a oknem stojí zasklená knihovna s bustou soudruha Gottwalda.“ (Kohout 1955: 143)

Podobně detailně autor postupuje také při líčení hlavních postav. Kromě jejich křestních jmen, zjišťujeme také přesný věk, zaměstnání a členství ve svazáckém souboru. Během hry nás autor nenechává na pochybách, co si daná postava myslí a jak jedná. Celá hra je naprosto přesně naplánována a objasněna. Neexistují místa nedourčenosti, místa pro čtenářský zásah, domýšlení. Vše je jasné.

3.1.1 Interpretace, dějové souvislosti, hlavní postavy

Jak už bylo řečeno výše, každý z devíti obrazů pojednává o jedné konkrétní události ze života hlavních postav, a tím se postupně rozvíjí celý příběh. Hlavní linie příběhu se zabývá problematikou milostného trojúhelníku mezi manželi Vaškem a Kateřinou a hercem Radovanem. Ostatní postavy danou situaci komentují a hodnotí, stávají se jistými rádci. Prožívají Vaškův a Kateřinin život s nimi, jejich vlastní životy jsou pouze okrajovou záležitostí. Jen minimálně probíraný je vztah nevztah mezi Helenou, Čestmírem a Petrem, kteří o dívku během příběhu usilují, avšak naprosto bezvýsledně. Helena miluje vojáka Slávka. Druhou okrajovou linií příběhu je proměňující se náklonnost mezi Vladkou a Honzou.

Pro pochopení problematiky příběhu nejprve stručně naznačím děj. Děj příběhu má velice jednoduchou zápletku. V prvním dějství dochází k odhalení klíčící lásky mezi Vaškem a Kateřinou, která se plně projeví v dějství druhém, kdy Kateřina záměrně očekává Vaška v Petřínském parku, kudy chodívá cestou z práce, aby se mohli setkat. Po společném rozhovoru si oba vyznají lásku. Ve třetím obraze sledujeme posvatební hostinu obou mladých lidí a dochází k prvnímu konfliktu, když si Vašek neodpustí odejít ze svatební hostiny kvůli práci. Kateřina během času zatouží po herectví a navštěvuje hereckou školu, kde se seznámí také se známým hercem Radovanem a ve čtvrtém obraze se kvůli němu s manželem pohádá, neboť Vašek začne žárlit. Po žárlivé scéně si Kateřina v pátém obraze touží utřídit myšlenky a hledá útočiště opět

v Petřínském parku, kde se s Vaškem seznámili. Tentokrát zde ovšem naráží na Radovana, který jí vyznává lásku. Kateřina prozatím na jeho návrhy nereaguje, ale ve chvíli, kdy se Vaškova žárlivost začíná stupňovat a hádek přibývá, odchází ze společného bytu k matce. Oba manželé však svého „rozchodu“ začínají litovat, neboť Vašek si po rozhovoru s přáteli uvědomí své chyby a Kateřinu zklame Radovan, jehož city nejsou tak čisté, jak se zpočátku zdálo. Dá Kateřině jasně najevo, že by rád pokračoval v jejich schůzkách, ovšem nehodlá se rozvádět s manželkou a opustit své děti. Kateřina se tedy s Radovanem rozchází a opět se vrací ke svému manželovi, aby oslavili první výročí.

Nejlépe však motivy hlavních postav pochopíme, budeme-li se zabývat jejich povahovou charakteristikou. Z počátku příběhu se Vašek jeví jako velký romantik a nadšený komunista, ke kterému všichni vzhlíží a spoléhají se na jeho rady. Ožení se s Kateřinou, protože ji miluje, ale zároveň se v něm ozývají také sobečtější stránky jeho osobnosti. Hned o svatební noci ji opouští a odjíždí do Stalčic, aby mohl napsat reportáž o nově otevřené továrně. Poté co od Čestmíra zjistí, že se Kateřina procházela s neznámým mužem, snaží se neprojevit známky rozrušení a tvrdí, že Kateřině důvěřuje a nemá žádné pochybnosti. Po Kateřinině příchodu domů na ni však uhodí a požaduje vysvětlení. Kateřina ví, že se nic nestalo, ale nechce manžela rozzlobit, proto procházku s hereckým kolegou Radovanem zamlčuje. Vaška se dotkne Kateřinina lež a snaží se jí přesvědčit, že Radovan je sukničkář, který ji chce jen využít. Postupem času se Vašek začíná více ponořovat do své práce a uzavírat do sebe. Trápí se a stupňuje svou žárlivost, často se s Kateřinou hádá kvůli maličkostem a nevěří jí. Požaduje, aby se vzdala své práce, přestože ví, že je v ní šťastná, neboť se cítí být upozaděm. Sobecky touží Kateřinu vlastnit a z uražené ješitnosti se domnívá, že ona lpí na své práci pouze z toho důvodu, protože v ní přichází do kontaktu s Radovanem. Po Kateřině odchodu si začíná uvědomovat své chyby, ale zároveň je nehodlá odčinit. Rozhodne se raději věnovat práci. Názor změní ve chvíli, kdy přátelé apelují na jeho komunistickou hrdost a připomínají mu jeho chyby a nutnost jít příkladem ostatním, a tedy zachránit své manželství.

Když se Kateřina s Vaškem seznámila, pracovala v Tepu a prodávala látky, ovšem měla velmi blízko k divadlu, a sám Vašek ji podporoval. I ona se však do jisté míry projevila sobecky ve chvíli svatebního přípitku, kdy místo přání společné budoucnosti myslela pouze na svoje osobní štěstí a práci. Poté, co nastoupí do herecké školy, skutečně začíná Vaška opomíjet, avšak po jeho výčitkách se stále snaží zachránit

jejich vztah a mírnit Vaškovy žárlivé výstupy, ale marně. Ve chvíli, kdy jí Radovan vyzná lásku, je na pochybách a potřebuje od Vaška ubezpečit o jeho lásce a důvěře, ale Vašek svou žárlivost jen stupňuje. Proto jej opouští a začne se s Radovanem scházet, ovšem bydlet zůstává u matky. Brzy si však začne celou situaci vyčítat, zejména po rozhovoru s Radovanem, který jí nabízí místo milenky, ovšem ne manželky. Svoji manželku a děti totiž nehodlá opustit. Kateřina si uvědomuje, že její cit k Radovanovi nebyl dostatečně silný a vrací se zpátky k manželovi.

Radovan Srb, známý herec, je od počátku vyobrazen jako záporná postava. Vašek o něm mluví jako o prapodivné existenci, která nežije spořádaným životem. Má sice ženu a děti, chová se ovšem jako bohém bez zásad, který plete hlavu mladým dívkám, a není, ani dlouhodobě nebyl, členem Svazu (SČM). Po úvodní hádce Kateřiny a Vaška, kdy Kateřina pláče v Petřínském parku, ji Radovan náhodou potká a snaží se ji uklidnit a posléze okouzlit svým vyprávěním o Paříži. Vykládá jí svůj pohled na život a zmiňuje se, že není schopen žít jako ostatní lidé, protože bohatost divadelních prožitků chce zakusit i ve svém životě, který se sám o sobě zdá být chudý. Naznačuje tedy Kateřině své volné postoje k lásce, ale posléze ji ubezpečuje, že je jediná žena, kterou kdy miloval, a namlouvá jí, že její manžel se dost dobře obejde i bez ní. Poté, co Kateřinu skutečně přesvědčí a ona odejde od manžela, se začne obávat, že by od něj mohla začít vyžadovat jistý závazek jeho lásky, a proto Kateřinu navštěvuje v bytě její matky, aby jí vysvětlil, že po pár schůzkách nejsou ničím svázáni, a že nehodlá opustit svoji rodinu. Zároveň jí však vylíčí svou lásku a navrhuje další setkání.

Zvláštní postavou, které autor věnuje zásadní pozornost, ačkoli nemá nic společného s aktéry milostného trojúhelníku, je zedník Honza. Honza je víceméně vylíčen jako špatný komunista, alespoň z počátku. Chová se jako dogmatik, který pouze opakuje naučené komunistické zásady a vyžaduje od ostatních plnou uvědomělost, plnění stranických povinností, a neustále je napomíná. Jeho postupy se nesetkávají s uznáním, ale s výsměchem, protože ve svém jednání opomíjí dle ostatních jednu podstatnou složku socialistické společnosti, a tou jsou lidé. Ostatní Honzu přesvědčují, že je nutné získat si svým jednáním lidské sympatie a důvěru, aby mohl být ve své práci uznávaný. Honzova postava se po soudu ostatních začíná vyvíjet a uvědomovat své chyby.

3.1.2 Závěrečné shrnutí

Po přečtení Kohoutovy prvotiny je zřejmé, že se jedná o budovatelskou hru, která kromě tématu lásky a milostného trojúhelníku nabízí také autorovo komunistické nadšení. Mohlo by se zdát, že téma lásky je tématem nadčasovým, které zaručeně musí zapůsobit na čtenáře v jakékoli době, ale není tomu tak. Lásky – cit je v Kohoutově hře vázán na zodpovědnost k socialismu: „*A v tom byl nejvlastnější smysl hry: nikoli připomenutí, že vedle „budování“ existuje i soukromý život (jak hru s ulehčením „přečetli“ někteří diváci i recenzenti), ale ve zjištění, že soukromí už vlastně neexistuje, že předmětem veřejného, svazáckého a stranického přetřásání smí být všechno – a že je to tak správné*“. Sám Pavel Kohout se ke hře vyjádřil takto: „*Láska je součástí politiky naší země. Je to přímo stranická záležitost. S tím vědomím jsem se snažil Dobrou píseň psát.*“ (Kosatík 2001: 104)

Kohoutova prvotina až nadměrně používá atributy komunistické moci - svazácké modré košile, odznaky Strany, Stalinův či Fučíkův obraz na zdi, Fučíkova Reportáž psaná na oprátce, Fučíkovská píseň, Gottwaldova busta na stole atd. Tyto znaky dělají hru svéráznou a bez nich by ztratila pointu. Také smýšlení a vyjadřování hlavních postav je zcela poplatné režimu, je naivní a jednoduché: „*SLÁVEK: Ale proč tak přísně? / Někdo vás musí chránit, občané, / abyste mohli – pozpěvovat písni! (...) Voják a dělník mají k sobě blízko. PETR: A inženýr jim dává zbraň i stroji! ČESTMÍR: My jsme tedy na posledním místě... Vašek: Nevadí! Píseň dobře kalená / bojuje někdy líp než puška.*“ (Kohout 1955: 126-127). Až směšně působí Honzovo přemlouvání Vladky, aby se stala zedničkou, ta se jí na konci opravdu chce stát a právě proto se jí velký komunista Honza nakonec začne dvořit. Podobně komicky vyznívá i Vaškův odjezd o svatební noci do nové ocelárny. Text nenabízí nikterak hlubokou charakteristiku postav, vše je příliš schematické, explicitní.

Tento příběh se zdá fádňit a bez myšlenkového náboje. Prakticky pojednává o manželce, kterou okouzlí kolega z práce a ona za ním odejde pod tlakem manželových žárlivých scén. Protože je její kolega také ženatý a rodinu opustit nehodlá, vrací se opět ke svému muži. Příběh končí kladně, není zlomených srdcí. Nastal problém, vyřešil se a vše je opět v pořádku. Konec dobrý – všechno dobré. Takové příběhy se v dnešní společnosti odehrávají dnes a denně a nikoho nijak nepřekvapují. (V České republice je v dnešní době téměř 50% rozvodovost).

Hra tematicky čerpala víceméně z Kohoutových osobních zkušeností (manželství s Alenou Vránovou). Sám sebe stylizoval Kohout do postavy Vaška, Alenu do role záletné Kateřiny. Měla tak být veřejně odsouzena její nevěra. Se sokem Vladimírem Rážem se vypořádal v postavě herce Radovana Srba. Osočí ho, že svedl cizí ženu i ideově. Tato záležitost přestává být osobního charakteru, ale sává se předmětem veřejného soudu.

3.2 Zářijové noci

I drama Zářijové noci má podobnou technickou strukturu jako drama předchozí. První autorova slova jsou věnována *Kolektivu redakce časopisu Československý voják, který stál u zrodu této hry, a souboru Ústředního divadla československé armády, který jí vdechl život.* (Kohout 1958: 7) Zmíněné divadlo uvedlo Kohoutovu hru poprvé 16. prosince 1955.

Před samotnou hru autor začlenil jistou vysvětlovací pasáž, nesoucí název *Slovo před oponou*. Autor upřesňuje, že předlohou pro vznik této hry byly jeho vlastní zážitky z tříleté vojenské služby. Říká, že jako vojenský novinář poznal v armádě mnoho zajímavých situací a lidských osudů a uvědomil si, že vojenský život se od nevojenského v mnohém neliší, avšak v něčem přece - člověk totiž musí své city podřizovat disciplinárním řádům. Autor poukazuje na to, že socialistická armáda stále ještě není taková, jaká by mohla být. Svou hrou apeluje na lidi podobného ražení poručíka Zábrany, aby stáli za svou pravdou, protože spravedlnost není slepá. Zároveň nabádá vojenské funkcionáře smýšlející jako major Cibulka, aby nezneužívali svého postavení. Pavel Kohout v závěru dodává, že toto dílo ukazuje dobu, kdy lidé museli podřizovat svou individualitu zájmům komunistického ideálu.

Pro dokonalé vykreslení vojenské atmosféry a prostoru si autor dává velmi záležet na popisných pasážích dramatu. Celý příběh se odehrává ve výcvikovém prostoru bývalé vesnice, v prostoru kulometné roty poručíka Zábrany. Také nahlížíme do soukromého pokoje zástupce velitele pluku pro věci politické majora Cibulky, který obývá spolu s manželkou. Příběh se odehrává mimo jiné také v místnosti, kde major Cibulka „úřaduje“: „*Podstatnou část odevšad stlučeného nábytku tvoří bedny s těžkými visacími zámky; zastupují stoly, skříně a v případě potřeby také židle či lůžka. U dveří starožitná pokladna – wertheimka. Na stěnách hesla, hymny, obrazy a text přísahy – všechno, co tvořívá výzdobu politickovýchovných stanů.*“ (Kohout 1958: 15). Autor

zmiňuje také roční období (viz samotný název), denní dobu, či aktuální počasí. Co se týče hlavních postav, známe jejich jména, věk, hodnost, fyzický vzhled, ale také povahu: „*Mladší Jirgala je vyšší a štíhlejší. Léta ve stejnokroji ho jen částečně naučila ovládat temperament. Pokud přímo nemyslí na to, jak zachovat důstojnost a vážnost, je živý jako rtuť, překypuje nápady a nepřestává mluvit.*“ (Kohout 1958: 15).

3.2.1 Interpretace, dějové souvislosti, hlavní postavy

Samotný děj hry Záříjové noci je postaven převážně na dialozích. Je jakousi směsicí všedních vojenských prožitků, historek. Dozvídáme se o problémech se zásobováním i při samotném výcviku. Jedním z hlavních problémů je však dlouhodobé nevydávání vojenských dovolenek, které zneprůjemňuje život místních vojáků a vyvolává další konflikty. Ústřední dějová linka spočívá v dezerci, následném návratu a potrestání poručíka Zábrany. Úmyslem celé hry bylo pravděpodobně vykreslit atmosféru vojenského prostředí a charakter společnosti, která v něm žije.

Jiří Zábrana je již od začátku příběhu charakterizován jako ostřílený velitel čety, který zná a dodržuje vojenská pravidla. Všichni podřízení jej respektují a dobře s ním vycházejí, avšak nerozumí jeho zahořklosti. Postupem příběhu přicházíme jeho povaze na kloub. Zábrana sám vypráví, že jeho mladické ideály vystřídala krutá realita u pluku. Hned v úvodní pasáži dramatu je zmíněna Zábranova přezdívka „Přesňák“, kvůli jeho schopnosti být vždy a všude včas. Této přesnosti však jednou v životě nedostál, ve chvíli, kdy na tom nejvíce záleželo, a zpozdil se na své první velitelské shromáždění. Díky tomuto prohřešku byl na deset dní uvězněn a upadl v nemilost majora Cibulky, přestože byl jedním z nejnadanějších vojáků. Zábrana se cítí velice ukřivděn zejména proto, že nebyl přijat za člena strany, přestože všichni jeho podřízení ano. Zábrana si bytostně uvědomuje všechny křivdy, kterých se na něm major Cibulka dopustil, zároveň však proti této nespravedlnosti nebojuje těmi správnými prostředky, nehledá pomoc na vyšších místech, která by mohla danou situaci prošetřit. Jeho taktikou je co nejlepší plnění své velitelské povinnosti a dbaní o blaho svých podřízených. Snaží se jim zajistit možnost dovolenek a akceptuje jejich osobní práva. Velitel Cibulka však dlouhodobě odmítá propouštět vojáky domů, a přestože Zábranovi slíbil výjezd za těhotnou manželkou, z dovolenky nakonec sejde. Poté, co je Zábrana v novinovém článku vylíčen jako velitel, který nedbá o uvědomělost svých vojáků, se rozhodne vojenský prostor opustit a porušit veškeré zákony, které doposud důsledně dodržoval. Zdraví jeho

manželky a dítěte je pro něj přednější než pracovní morálka. Po svém návratu do tábora je odsouzen na dvacet dní vězení a odkladu dovolenky, avšak díky Jirgalovi a Sovovi se vyhne vojenskému prokurátorovi a zůstává dál velitelem roty. V závěru šestého obrazu se mu narodí syn.

Major Cibulka je od počátku vylíčen jako člověk, který poznal těžkou práci kováře v Kolbence. Ve velitelské funkci vyžaduje přesné a dokonalé plnění všech vojenských předpisů. Jinak se o své vojáky po lidské stránce nezajímá. Jeho charakterová vada spočívá ve vytváření rozdílů mezi svěřenými vojáky. Nemůže poručíkovi Zábranovi zapomenout jeho počáteční selhání. Zřejmě mu plně nedochází, že Zábranovy materiály, které poskytl novináři Strašíkovi, nejsou totéž, co osobní rozhovor s člověkem. Nepřemýšlí o Zábranových důvodech opuštění vojenského prostoru a chce ho předat vojenskému prokurátorovi. Vojínovi Veselému vyčítá jeho křesťanskou víru a Karabinošovi zase neznalost řádů. Naopak podporuje v kariérním růstu udavačského četaře Tišťa, který mu píše projevy a podává hlášení. Přesto není Cibulka k lidským citům úplně lhostejný. Ke změně chápání u něj dochází po kritice přítelem Sovou. Kaje se a uznává, že přestal vnímat lidi jako individuality. Proto ve své práci zklamal a potrestal i sám sebe. V závěru dramatu je ze své pozice odvolán a je mu nabídnuta možnost zásobovat pluk místo majora Fialky: „SOVA: *Máš smysl pro pořádek, organizaci, přesnost, půjde ti to líp... CIBULKA (pobouřeně): ...s konzervami než s lidmi?*“ (Kohout 1958: 99)

Plukovník Sova je zpočátku líčen jako přítel majora Cibulky, kterému natolik důvěřoval, že ani necítil potřebu kontrolovat jeho práci. Při náhodné kontrole zjišťuje, že v útvaru není úplný pořádek. Přichází na to, že blížící se cvičení je sice organizačně promyšleno a připraveno, avšak sami vojáci jsou naopak naprosto neinformovaní a otrávení. Během cvičení odhalí nespravedlivé zacházení s vojáky. Stává se jakýmsi soudcem nad nastalou situací u pluku, promlouvá s vojáky a chce slyšet jejich názory. Dochází mu, že major Cibulka se o nikoho z nich nezajímal a je viníkem napjaté situace. Začíná klást otázky, proč Cibulka schopnému Zábranovi zamítl šest dovolenek, ač má doma těhotnou ženu těsně před porodem, proč upřednostňuje Tišťa, který lhal o kádrovém posudku a pomluvil Veselého schopného v bojové technice, a proč zamítl dovolenku Karabinošovi, jehož fyzická síla je v pluku nepostradatelná. Sova se rozhodne Cibulku odvolat. Symbolizuje jakousi komunistickou spravedlnost, která bojuje proti těm, kteří způsobují bezpráví, i těm, kteří je v tom podporují. V jeho závěrečném dialogu s Cibulkou můžeme nalézt jakousi sebekritiku, narážku na

neuspokojivé fungování komunistického režimu: „*Hodíme člověka do vody a nestaráme se, na jak silný proud stačí a hlavně, jestli nám netopí jiné. A když utopí, pošleme ho, než se na to zapomene, do školy a pak na odpovědnější místo, asi protože je tak neschopný, že může dělat jen vedoucího.*“ (Kohout 1958: 99)

Hned v počátku příběhu se setkáváme s mladým poručíkem Martinem Jirgalou, který přišel do místního pluku jako nováček, čerstvý absolvent vojenského učiliště. Díky svému mládí, nezkušenosti a čerstvým ideálům nedokáže pochopit místní bezprávi a neschopnost obětí mu čelit. Podobně jako plukovník Sova zosobňuje princip lidské spravedlnosti, když se postaví proti místním intrikám. Pokouší se odkrýt případ Cibulkou opovrhovaného vojína Veselého a lidsky mu pomoci ve chvíli, kdy zjistí, že politicky trpěný četař Tišťan jej pomluvil. Postaví se také za svého přítele Zábranu a promlouvá s majorem Cibulkou, aby jej nepředal prokurátorovi. Dokonce otevřeně nařkne svého nadřízeného majora Cibulku z nečestného jednání.

Na rozdíl od plukovníka Sovy a poručíka Jirgaly, kteří se snaží nastalé problémy spravedlivě vyřešit, se v příběhu objevuje také postava, které ony problémy umožnily postup do vyšší pozice a naprosto změnilы charakter její osobnosti. Poručík Škrovánek je zpočátku charakterizován jako „neurčitý typ“, člověk, jehož nelze nikam zařadit, a to zejména proto, že on sám se snaží být s každým zadobře, především s majorem Cibulkou. Přestože není spokojen s fungováním pluku, nedává to nijak výrazně najevo a raději „drží krok“. Jeho typickým výrazem je „to je pravda“. Po útěku poručíka Zábrany však musí dočasně zastoupit jeho místo, což naprosto změnil jeho chování. Začne odsuzovat jeho útěk, aby zachránil svou výhodnou pozici. Přestože zpočátku svým typickým způsobem uznává, že Strašíkův článek o Zábranovi je lživý, schválí posléze jeho pravdivost v přítomnosti majora Cibulky. Zábranu pomluví, že se oženil s Jirgalovou dívkou. Snaží se zavděčit Cibulkovi také tím, že nechá prohlédnout Veselého kufr. Začíná používat Cibulkovy metody a upřednostňovat pouze výsledky práce, aniž by se staral o lidi, kteří se o ně zasloužili.: „*JIRGALA: Soudruhu poručíku, Veselý odměnu zaslouží nejvíc. Podle kázeňského řádu... ŠKROVÁNEK: Podle kázeňského řádu se především trestá, soudruhu poručíku. Opačný postup vede někdy až k prokurátorovi.*“ (Kohout 1958: 62) V závěru hry požádá o propuštění z armády, jistý si svou pozicí, ovšem naráží na plukovníka Sovu - nepotvrdí jeho nepostradatelnost a žádosti vyhová.

Četař Tišťan má v celém příběhu zásadně negativní postavení. Jeho typickým projevem je sebeprosazování bez ohledu na okolí, očerňování ostatních a podlézání

nadřízeným, konkrétně majoru Cibulkovi, kterému píše slavnostní projevy a funguje jako jakási spojka. Major Cibulka si jej cenil mimo jiné kvůli bezchybnému kádrovému posudku, avšak až plukovník Sova jej upozorní, že posudek byl zfalšovaný, a že vojáci Veselý a Karabinoš, které Tišťaan pomluvil pro jejich nízkou uvědomělost, jsou ale pro svou práci nepostradatelnými a schopnými vojáky.

Jednou z postav, která způsobí další nepříjemnosti, je mladý nadporučík Strašík. Jako komunistický novinář chce informovat veřejnost o špatném armádním veliteli. Díky nedostatku času se ani neobtěžuje takového velitele skutečně vypátrat a čerpá pouze z materiálů poskytnutých majorem Cibulkou, který za špatného velitele označil Zábranu. Strašíkův nepravdivý článek Zábranu pošpiní. Později toho lituje.

Další postava příběhu, rotný absolvent Marčák, je dalším z těch, kteří si až bolestně uvědomují všechny nedostatky místního vojenského pluku. Všimá si, že jediné, co pluk skutečně plní a dodržuje, jsou tresty a výcvik. Z plukovního hlášení sice vyplývá bohatý rozvoj kulturní činnosti zahrnující soubor nebo čtenářské a doučovací kroužky, ale nic z toho absolutně nefunguje. Marčák si uvědomuje, že komunistická teorie, jež se propaguje a dodržuje ve školách, v praxi zaostává. Přesto ale svou nespokojenost nikde nereflektuje, danou situaci neřeší, možná ze strachu před postihem. Marčák na rozdíl od Jirgaly ztratil mladické komunistické ideály a domnívá se, že politická skupina pluku majora Cibulky by se daným problémem vůbec nezabývala. Zdá se mu, že ani na politickém oddělení divize by se svým názorem neuspěl, neboť ji zaštiťuje nejlepší Cibulkův přítel Sova. Sám sebe označuje za „ševce“, neboť jeho jedinou činností je věšení komunistických hesel a odznaků státní moci na zdi.

Stejný problém řeší také poručík Fára, který se neúspěšnou situaci na vojně snaží řešit příjemnou společností žen a stylizací do sebestředného člověka, který je nad věcí. Stejně jako Marčák s danou situací nesouhlasí a stejně jako on mlčí a nesnaží se cokoliv změnit. Jeho nejčastější větou je: „ale já to jednou Cibulkovi všechno řeknu!“ Přesto však v rozhodujícím momentě stojí na straně dobra za poručíkem Zábranou a podporuje jej, přestože jen jako jakási němá „šedá eminence“.

Za jakousi komickou postavičku celého příběhu lze označit majora Fialku, zástupce velitele pluku pro věci zásobovací. Jeho role spočívá v tom, že není schopen zásobovat pluk včas a dostatečně, čímž jen přispívá k dalším obtížím. Ač se z počátku může jevit opravdu směšně a roztržitě, postupně zjišťujeme, že i přes svou vlastní neschopnost zneužívá svého postavení, komanduje vojáky: „*A co ten zadek? Hrajete si na Říp? Než napočítám pět, ať jste zavrtanej jako žížala, nebo vám něco zarecituju! Já*

z vás nadělám jezevce!“ (Kohout 1958: 67) a je schopen je i přísně trestat vězením. Až do příchodu plukovníka Sovy mu byl tolerován kromě neplnění rozkazů i alkoholismus.

Jistými loutkami celého příběhu jsou vojíni Veselý a Karabinoš. Přes jejich nesporné vojenské kvality jim major Cibulka odpírá možnost dovolenek z jednoho prostého důvodu - nejsou dostatečně uvědomělí. Karabinoš se projevil neznalostí řádů a zklamal v Cibulkově ústní prověrce. Veselého pomluvil četař Tišťan kvůli projevům náboženského vyznání (četl bibli, modlil se). Oba vojáci v útvaru trpí, neboť trpí také jejich bližní doma, se kterými se nemohou setkat. Za oběma vojáky sice stojí poručík Jirgala a Zábrana, ale celková situace je vyřešena až po zásahu plukovníka Sovy, který odvolá majora Cibulku a udělá v rotě pořádek.

Jednou z kladných postav příběhu je manželka majora Cibulky. Na rozdíl od něj jí nejsou cizí ostatních lidí lhostejné a snaží se jim pomáhat. Řeší Fárovi neshody s manželkou a také odjíždí za Zábranovou manželkou ve chvíli, kdy je těsně před porodem. To ona zpátky zatelefonuje šťastné narození jeho syna. Cibulková miluje svého muže a ví, že vždy tvrdě pracoval a snažil se splnit své pracovní povinnosti, co nejlépe dovedl. Zpočátku má dojem, že je Sova vůči němu nespravedlivý. Poté co zjišťuje, že se její manžel skutečně mravně provinil, jej odsoudí, ale připomíná Sovovi, že jistý podíl viny nese také on sám, protože až do této chvíle neprověřoval Cibulkovy postupy a slepě mu důvěřoval.

3.2.2 Závěrečné shrnutí

Druhé Kohoutovo drama je postaveno na konfliktu dobra a zla. Na straně zla stojí major Cibulka, s věrným druhem Tišťanem a posléze i poručík Škrovánek. Jejich jednání ubližuje konkrétním jednotlivcům. Protipól Cibulkovy „party“ poručík Jirgala a plukovník Sova se však dokázali ve jménu spravedlnosti postavit za postihované. Poručík Zábrana může dál velet svému pluku, major Cibulka je ze svého místa odvelen a poručík Škrovánek z pluku odchází „dobrovolně“.

I Kohoutova druhá hra si našla své kritiky. Například dramatik Miloslav Stehlík se k ní vyjádřil v otevřeném dopise, který vyšel v Literárních novinách 22. 10. 1955, a nazval ji hrou schematickou: *„Máš to pěkně roztríděno, to je pravda. Sympatizuješ s dobrými a pokrokovými, odsuzuješ nekalé a zpátečnické, pointou dáváš výstrahu váhajícím a končíš tím, jak slunce vychází... Tak jsem hry dělali deset let, ale už je načase, abychom toho nechali.“* (Kosatík 2001: 126)

Brzy po uveřejnění začala být Kohoutova hra považována za hru kritizující vojenské poměry. Autor dával najevo, že si všímá vad v socialistickém systému, původně však neměl v plánu jej výrazně kritizovat. Zamyšlel napsat jakousi „vojenskou veselohru“, jak se zmínil také před tehdejším ministrem obrany Čepičkou. Kritičnost hry byla naopak přesně v souladu s komunistickými konvencemi - Zářijové noci vyjadřovali „vítězství“ těch, kteří jsou věrní Straně. Za takové se Strana vždy postaví. Všechny postavy hry nesly společnou stranickou zodpovědnost. Kritické pasáže (hlavně v postavě plukovníka Sovy) autor doplnil až později a vysocí představitelé Strany měli pocit, že hra kritizuje jejich společenské výsady. Ministru obrany Čepičkovi se představení Zářijových nocí nelíbilo. Důsledkem toho byla Kohoutovi na několik týdnů odebrána stranická legitimace a dokonce mu hrozilo i disciplinární řízení.

Po odhalení kultu osobnosti se najednou hra začala jevit jinak - jako kriticky správná a doporučovaná, zejména v armádě. Jen málo kritiků obviňovalo Kohouta z protistranických postojů. Naopak bylo Kohoutovo drama v souvislosti s *Dobrou písní* pochvalně hodnoceno jako propracovanější v sestavování dialogů i v charakteristice mezilidských vztahů. Kritiku však odnesl závěr dramatu, který byl označován za příliš idealistický, se kterým si autor špatně poradil. Odmítli jej Zdeněk Roubíček v Mladé frontě, Jaroslav Opavský v Rudém právu i Jiří Šotola v Květnu (únor 1956): „*Kohout sice nezapomněl na vojenské řády, ale pozapomněl na zákony dobrého dramatu. Když se, dejme tomu, Othello s Jagem dostanou do konfliktu, nemotá se mezi nimi žádný plukovník, aby jim pomáhal z bryndy a jedl kaši, kterou oni navařili.*“ (Kosatík 2001: 129) Podle Kohoutovy dramatické předlohy vznikl stejnojmenný film režiséra Vojtěcha Jasného, který měl premiéru v březnu roku 1957.

3.3 Sbohem, smutku

Také Kohoutovo třetí drama je podobně technicky uspořádáno jako dramata předchozí. Hra je tentokrát věnována Kohoutově druhé ženě Anně (Aničce). Premiéra se uskutečnila v Divadle Josefa Kajetána Tyla v Plzni, 14. září 1957.

Drama opět obsahuje vysvětlující pasáž, tentokrát nazvanou *Proč „Sbohem smutku!“*? Autor hovoří o různém způsobu vyrovnávání se s překážkami v životě. Hra *Sbohem smutku!* pojednává o lidech, kteří se snaží bojovat proti nesnázím života, ale také o těch, kteří svůj boj již dávno vzdali. Autor si vybral jako hlavní postavy své hry - obyčejné lidi, prožívající všední životy. Příběh se opět odehrává ve vojenském

prostředí. Autor podotýká, že si postavy vyřešily své problémy samy, a že čtenář nemá zapomínat rozlišovat osobnost autora a jeho postav. Zásadní pro Pavla Kohouta zůstává, jak drama na diváky zapůsobí a ovlivní je.

Popisu prostředí a postav věnuje autor opět značnou pozornost do sebemenšího detailu – dozvídáme se, do jakého města i konkrétního místa je příběh situován, jak toto prostředí vypadá. Je upřesněn konkrétní rok, podoba ročního období, ve kterém se příběh odvíjí. Postavám můžeme pohlédnout do tváře, zjistit jejich věk, zaměstnání a do jisté míry také povahu: „(*Poručík Brandejš. V normálním stavu je to hoch nikterak výrazné tváře, jakých šlapou po světě milióny, středně vysoký, urostlý, spíš sportovec než myslitel, ale jistě hodný a příjemný mužský. Je mu asi pětadvacet let.*)“ (Kohout 1958: 128) Vševedoucí vypravěč nás nenechává na pochybách, co v konkrétních situacích postavy prožívají: „(*Není těžké poznat, že ho mimořádně zaujala.*)“ (Kohout 1958: 127). Sám příběh je rozvinutý v jisté dějové lince, která však není nikterak výrazná. Domnívám se, že hlavním poselstvím hry je poskytnout divákovi/čtenáři jednotlivé životní názory, z nichž si může vybrat a zvolit i pro sebe ten pravý. Autor dává recipientovi možnost zamyslet se nad svým vlastním osudem.

3.3.1 První dějství

První dějství autor aplikoval jako jisté představení všech hlavních postav a jejich problémů. Jarka Brandejsová, manželka poručíka letectva, následovala muže do malého města, ale po půl roce zjišťuje, že její představy a ideály se neslučují se skutečností. Její manžel je vysoce zaměstnaný muž, a proto jsou spolu jen velmi málo. Jarka stálou práci vzhledem k neustálému stěhování z místa na místo získat nemůže, a proto se její život stal velmi nudným a vlastně nešťastným. Stále však touží svůj život změnit, najít jeho smysl, a proto se alespoň učí španělštinu, díky které by se ve světě mohla uplatnit. Samotná role manželky jí totiž nevyhovuje.

Jarka se ve svém názoru na život střetává s dalšími postavami příběhu. Jednou z nich je žena ve stejné pozici jako ona, přibližně o deset let starší, Marta Staňková, manželka kapitána letectva. Marta zpočátku svého manželství prožívala totéž, co Jarka. Dnes je však s manželem již třináct let a má jiný pohled na svět. Nerozhodla se proti svému údělu bojovat, ale postupně si na něj zvykla a jistým způsobem jej upravila k obrazu svému. Svůj nelehký život si pokusila usnadnit pomocí různých radostí, které

život přináší, čítající i společnost jiných mužů, a v neposlední řadě také péči o syna Lojlíka. S takovým životem je spokojená a cítí se šťastná.

Jiný náhled na život, který je však konkrétně vylíčen až v druhé části, má další postava příběhu Pavel Šťastný. Prezentuje člověka, který na svůj život díky nezdarům v zaměstnání již dávno rezignoval. Pro zvýšení napětí a dramatičnosti celého příběhu autor ze Šťastného učinil bývalého milence Marty Staňkové. Pavel Šťastný razí teorii (je v plném znění vylíčena až ve druhém dějství), že každý manželský vztah je předurčen ke stereotypu - láska totiž brzy vyprchá. V trvajícím svazku lidé dokonale poznají všechny touhy, vady a slabosti svého protějšku, a proto ví přesně, jak je také zneužít. Takoví kdysi zamilovaní lidé si mohou ublížit tak, jak by si nedokázali ublížit ani největší nepřátelé. Nehledě na to, že obrovské množství společných prožitků dokáže manžele odcizit do té míry, že zůstanou úplně sami. Z toho důvodu se Šťastný nikdy neoženil, Martu opustil a ona se s vlastním stereotypním manželstvím smířila, neboť zjistila, že nejen život s jejím manželem, ale s každým mužem by jednou do podobného stereotypu dospěl.

3.3.2 Druhé dějství

V druhém dějství nám autor umožňuje nahlédnout hlouběji pod pokličku jednotlivých životních osudů. V prvním dějství došlo k zásadnímu seznámení Jarky Brandejsové a lékaře Pavla Šťastného. Pavel vysvětluje okolnosti, které zapříčinily jeho nynější životní pesimismus. Popisuje svou dřívější práci, která naplňovala bezezbytku jeho život. Ve své profesi se však střetl s lidmi, kteří neměli pochopení pro jeho pracovní nároky a zanícení a začali jej kritizovat. Pavel Šťastný tuto situaci vyřešil po svém - odchodem z vysoce postaveného místa na ministerstvu a z hlavního města. Začal se živit jako okresní lékař v malém městečku. Počáteční Pavlova skeptičnost se však v průběhu druhého dějství začíná proměňovat – působením Jarky, která jej „donutila“ pohlédnout na svůj život. Díky Jarce pochopil, že se vzdal práce, která jej činila spokojeným a potřebným. Oba tyto lidi spojuje zájem o studium španělštiny. Začínají se scházet. Je to však pouhou zástěrkou pro další schůzky - oba pojí vzájemná náklonnost, kterou Pavel naplno vysloví až na úplném konci druhého dějství.

Také role Marty Brandejsové se v druhém dějství začíná více otevírat a proměňovat. V prvním dějství se představovala neochvějnou jistotou a nadhledem nad životem, který si, jak se zdálo, uspořádala podle svých ideálních představ. V druhé části

však tuto jistotu ztrácí, neboť se objevuje její milenec z minulosti Pavel Šťastný, který jí připomene dobu mládí, a její dřívější city se jistým způsobem obnoví. Pro Pavla je však Marta už jen součástí příjemné minulosti a věnuje jí jen nezbytně nutnou pozornost. Svě city obrací k Jarce Brandejsové, což v Martě vzbuzuje patřičnou žárlivost a pichlavé poznámky. Navíc sama poznává, proč už není pro Pavla atraktivní. Nedokázala by jej totiž znovu probudit k životu, jako Jarka, svým stereotypním zoufalým způsobem života by jej akorát stáhla ke dnu. V průběhu příběhu se Martina postava zkomplikuje ještě více - syn Lojlík totiž objeví v prádelníku několik fotek jejích milenců a mezi nimi také fotografii Pavla Šťastného. Z tohoto nálezu je jistým způsobem otřesen, na matku se před Pavlem a Jarkou rozzlobí a fotografie ukáže svému otci, což dospěje k otcově zásadní hysterické scéně při oslavě výročí Brandejsových, kde se opije a odkryje tabu vzájemné manželské nevěry, a tím pádem odhalí také jejich nešťastný život. Docházíme ke zjištění, že způsob života, který si Marta s manželem zvolili, nemusí být ideálním řešením situace.

Díky oslavě prvního výročí manželů Brandejsových, se blíže setkáváme také s životním názorem poručíka Brandejse. V porovnání s doktorem Šťastným, který si Jarku namlouvá pomocí dlouhých rozhovorů, španělštiny a hry na klavír, se Jarčin manžel dostává do nepříznivé pozice. Na rozdíl od výřečného a vzdělaného doktora se neumí vhodně vyjádřit a manželku uvádí svým neomaleným chováním do rozpaků. Zároveň dává najevo, že nesouhlasí s manželčiným studiem španělštiny, ač ví, že je její jedinou místní zábavou. Domnívá se totiž, že jsou důležitější věci, kterými by se mohla zabývat. Není sobecký, jen bere život takový, jaký je právě teď, ne jaký by mohl být nebo jaký byl dříve. Nechce promarnit svůj život zbytečným filozofováním.

Druhé dějství nám předkládá ještě jedno možné pojmání světa, které je reprezentováno mladým poručíkem Valáškem a jeho snoubenkou Helenkou. Tito dva mladí lidé představují pár s příliš naivním a optimistickým pohledem na svět. Zvláště Helenka je vylíčena jako dívka, která má pocit, že láska dokáže dělat zázraky.

3.3.3 Třetí dějství

Ve třetím dějství je pozornost zaměřena na Pavla Šťastného. Po jeho počáteční rezignaci a zatrpklosti již není ani památka. Svěřuje se Jarce, že z Prahy odešel zejména proto, že ve svém životě nenacházel ten pravý smysl. Měl pocit, že není prospěšný, protože neměl pro koho žít. Ale po jejich seznámení začíná opět věřit v lásku. Jarka mu

ukázala, že člověk musí ve svém životě po něčem toužit. Přesvědčuje ji, aby změnila svůj dosavadní stereotypní život a zůstala s ním. Jarka však přes všechny sympatie, které ke Šťastnému pociťuje, jeho nabídku odmítá. Tvrdí, že je pro člověka přirozené hledat svůj ideální protějšek, ona však už jej našla. Tím člověkem je její manžel, kterého nechce opustit pouze proto, aby zjistila, jestli by Šťastný nebyl lepším partnerem. Proto podstoupí možná rizika, která jí život s Brandejsem přinese. Šťastný její rozhodnutí akceptuje, ale oponuje, že by se neměla řídit pouze rozumem, protože se jinak její život nezmění. Ke konci druhého dějství můžeme pozorovat, že Brandejse pociťuje jistou změnu v manželčině chování a bojí se, aby ji neztratil. Slibuje jí, že se v budoucnu pokusí najít uplatnění i pro ni.

Hlavním tématem třetího dějství je útěk syna Staňkových Lojlíka. Lojlík doma zanechal dopis rodičům, sebral otcí služební zbraň a zmizel, protože uvěřil místním pomluvám, v kterých se ještě utvrdil po nálezů fotografií matčiných milenců. Třetí dějství nabízí pohled na další etapu rozpadu rodiny Staňkových, kdy už ani jejich syn není v rodině spokojen. Marta si však nic z toho nechce navenek připustit, věří, že jejich soužití funguje, že jejich syn má všeho dostatek, a proto nerozumí jeho útěku. Sama před sebou se snaží obhájit, a tak dává vinu okolí. Přesto Marta jasně tuší, že jejich život je v troskách: „*Nevěřte mi, Jarko! Ničemu u nás nevěřte, to není život.*“ (Kohout 1958: 162). Lojlík se nepodaří nalézt na letišti a poté, co Staněk zmizení syna oznámí na policii, jej Jarka objeví ve svém domě, kde usnul. Ke konci třetího dějství, po Lojlíkově návratu, je možné vidět jistý náznak budoucího vývoje vztahu Staňkových, kdy se zdá, jako by i tuto obtížnou situaci dokázali zvládnout.

Další zlom nastává také ve vztahu snoubenců Helenky a Valáška. Helenka si poté, co v druhém dějství shlédla trapnou žárlivou scénu u Brandejsových, uvědomila, že její láska k Valáškově není dostatečně silná. Domnívám se, že se rozhodla zabránit tomu, aby v budoucnu měla podobný vztah jako Staňkovi.

3.3.4 Závěrečné shrnutí

Příběh hry se odehrál přesně tak, jak autor proklamoval ve svém „úvodníku“. Drama je postaveno na několika postavách, jejichž přístup k životu se během doby proměňuje. Jarka Brandejsová touží v prvním jednání po změně, chce najít své poslání v životě a východisko z nynější nudy. V druhém dějství jí vzplanutí k doktoru Šťastnému nabídne možné perspektivy budoucího života, které v zápětí ve třetím jednání odmítne.

Zůstane raději dál žít svůj současný život, který přes všechny svůj stereotyp nabízí současnou a snad i budoucí jistotu. Ukazuje tím svou stranickou uvědomělost. Vztah s doktorem Šťastným by byl jen dalším krokem do neznáma, který se Jarka neodvážá riskovat. Odmítne změnit svůj život, přestože si to v prvním jednání tak moc přála. Kohout si nedovolil rozvrátit manželství – dál může politicky fungovat.

Zdá se, že Marta Staňková ví v prvním dějství přesně, co od života chce a jaký má mít její život směr. V dalším dějství však zjistíme, že tato zdánlivá idylka má své nedostatky, které se projeví v třetím dějství jako zásadní trhliny ohrožující budoucnost její rodiny. Marta Staňková však se svým manželem a synem krizi ustojí, zabojuje a zdá se, že v budoucnu bude svůj život žít dál, stejný jako doposud, takový, který jí do jisté míry vyhovuje.

Pavel Šťastný se jako postava vyvíjí od naprostého životního pesimisty přes člověka, v němž svítá jistá naděje změny současného života, k člověku, který ví přesně, kam by měl jeho život směřovat a s kým by měl být spojen. Rozhodne se o svůj sen bojovat, najít znovu své místo ve světě, ovšem tento sen si prozatím splnit nemůže, neboť k jeho realizaci si vybral osobu, jež se netouží stát jeho životním partnerem. Proto Šťastnému nezbývá nic jiného než její rozhodnutí respektovat a přestat bojovat, neboť svůj boj nemůže vyhrát, alespoň ne teď.

Původní přesvědčení Helenky a Valáška, že láska přemůže veškeré nesnáze, se ve třetím dějství ukázalo jako klamné. Jejich láska nemusela ani na skutečné nesnáze narazit. Stačil pouhý náznak budoucích obtíží a Helenka svůj boj o lásku, vlastně o život, vzdala, rezignovala. Přibližuje se proto postojům Pavla Šťastného z prvního dějství.

V Šťastného monologu, kde líčí svůj postoj k manželství, zřejmě promlouvá sám Kohout – v té době procházel manželskou krizí, což se odrazilo v tomto díle. Svůj vlastní manželský život nedokázal dlouhodobě zvládat, podobně jako jeho otec. Svou druhou ženu, se kterou měl tři děti, odsunul na vedlejší kolej, izoloval ji od své práce, tak jako ve hře Brandejs svou ženu. Jeho krizi, ani krizi manželství, o kterém psal, nelze vyřešit zásahem shora v podobě stranického optimismu.

Stejně jako v Záříjových nocích byli Kohoutovi kritici nespokojeni zejména se závěrečným vyvrcholením hry. Pavel Grym se o něm vyjádřil v Lidové demokracii takto: „*Jako ve svých předchozích dramatech ztrácí i zde dramatik v poslední chvíli dech*“ (Kosatík 2001: 147) Podobně negativní byl i názor Jiřího Lederera ve Večerní Praze: „*Cožpak život předkládá problémy v tak zjednodušené podobě?*“ (Kosatík 2001:

147) Kritici Kohoutovi vytýkali schematičnost a nedodělanost hry. Nesouhlasili s tím, že vystavil hru tak, že na začátku rozpracoval Jarčiny složité životní problémy a v závěru jakoby nevěděl, jak z toho a pomohl si opět zažitým schématem, kdy řešením situace bylo upozadit vlastní život a nahradit ho stranickým přesvědčením postavy, což poškodilo celou hru. Kohout nedokázal kritiku přijmout a měl potřebu se ohradit. Takto reagoval ve Večerní Praze 29. 11. 1957: „*Uráží mě takový soud, který bere v potaz nejen můj talent, ale i charakter.*“ (Kosatík 2001: 148)

3.4 Taková láska

I Taková láska je technicky koncipována podobným způsobem jako dramata předchozí. Dílo je opět uvedeno věnováním, tentokrát první herečce, která ztvárnila postavu Lídy Matysové (První Lídě Matysové – Janě Dítětové). Následující plakát uvádí premiéru 13. října 1957 v Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého v Praze pod taktovkou režiséra Rudolfa Vedrala.

Typický autorův „úvodník“ je tentokrát znatelně kratší než v ostatních případech. Pavel Kohout oznamuje, že hra vypráví o lidech, kteří si hrají s cizími životy, aniž by je dokázali pochopit - stejně jako svoje vlastní, a následně tak zapříčiňují lidské tragédie. Protože si svá pochybení ani neuvědomují, působí bolest znovu a znovu. Oběti těchto tragédií však nesou na svých nešťastných osudech jistý podíl viny, neboť neposlouchají hlas svého srdce a svědomí.

Svůj další záměr autor vysvětluje až na počátku prvního dějství. Zmiňuje se, že tato hra bude od ostatních odlišná, neboť jejím primárním cílem budou sami diváci, a proto upustí od všech okolností doplňujících příběh, jako jsou kulisy a dekorace. Předloží divákům několik různých osudů, aby na jejich základě pohlédli sami do sebe, a uvědomili si, že příběh pojednává o nich samých. „*Měřítkem úspěchu bude, čím méně zatleskají, čím více se urazí.*“ (Kohout 1958: 183).

Sám příběh je koncipován retrospektivně jako soudní přelíčení, a proto je scéna na počátku obou dějství úplně prázdná, pouze se soudní lavicí a čtveřicí obžalovaných. Analyzované události se odvíjejí v jiné části jeviště s pomocí promítacího plátna.

Popis prostředí a postav je skutečně svým způsobem upozaděn, neboť hlavní důraz je kladen především na dialogy postav. Vše je popsáno střízlivěji, nijak přehnaně detailně, čímž se Taková láska velmi liší od předcházejících popisných dramát. Příběh odehrává ve vysokoškolském prostředí, konkrétně na katedře rodinného práva v Praze,

v hlavním městě, nikoli na malém městě či na vesnici, což samo o sobě jistě nebylo z hlediska ideového prostředí ideální. Děj se však kromě kanceláře fakulty, přednáškové auly a kolejního pokoje odehrává také v kavárně, na ulici, na nádraží, či ve svatební síni. Nedožíváme se konkrétní rok, v němž události proběhly, pouze roční období přelomu října a listopadu, které však není explicitně vyjádřeno v samém úvodu příběhu, ale odkrýváno až postupem času. Postavy mají konkrétní jména a zaměstnání, jejich věk však známe jen velmi přibližně, stejně jako jejich vzhled. Stále jsou však vylíčeny pocity hlavních postav: „*(chce oponovat, ale tu se v ní provalí potlačovaný cit; hovoří vášnivě, téměř v slzách, je to neuvěřitelné a děsivé jako výbuch dávno vyhaslé sopky)*“ (Kohout 1958: 232-233).

3.4.1 Interpretace, dějové souvislosti

V knize Jana Koláře se Pavel Kohout zmiňuje o tom, že drama *Taková láska* bylo jistým způsobem pro jeho tvorbu zlomovým - od té doby přestaly mít jeho hry jasně daný plán a konstituci. *Taková láska* je opravdu složitější a dějově propletenější než Kohoutovy jiné hry z 50. let. Na počátku hry se ocitáme v soudní síni, kde jsou nám předloženy důsledky příběhu, který již proběhl v minulosti, a je proto jasně daný a nezvratitelný. Metodou retrospektivní analýzy obžalovaní vzpomínají a rekonstruují jednotlivé události, tentokrát však za přítomnosti soudce, hlasu lidu, který spolu s nimi situace hodnotí, postavy zpovídá a nabízí své postřehy. Díky retrospektivní metodě celou dobu netušíme, proč děj probíhá v soudní síni a jaký konkrétní „zločin“ se stal. Onen zločin je vylíčen až na konci příběhu, kdy dojdeme k poznání, že události celého příběhu a jejich účastníci nakonec dovedli jednoho z nich k zoufalému činu. Hra je založena převážně na dialozích, což jí přičítá notnou dávku napínavosti, dramatičnosti a naléhavosti.

Pokusím se rekonstruovat příběh přibližně tak, jak zřejmě ve skutečnosti proběhl. Dva mladí lidé, Milan Stibor a Lída Matysová, se rozhodnou (i přes Lídinu značnou nejistotu) uzavřít sňatek. Den před svatbou však dojde k nepředvídatelné události. Lída cestou za Milanem potkává svou dávnou lásku Petra Petrusa. Schůzku s Milanem zruší a večer i následnou noc stráví s Petrem na jeho kolejním pokoji. Po tomto setkání se rozhodne na svatbu nedostavit - pocítí větší lásku k Petrusovi, který ji opětuje. Lída následně zjistí, že je Petr ženatý, ale on jí slíbí podat žádost o rozvod. Nastalou situaci však za ně začne řešit Stiborova matka, která událost ohlásí na fakultě i

Petrusově manželce. Petr pod tlakem okolí, jež mu rozvod nedoporučuje, zalže Lídě o manželčině nesouhlasu s rozvodem. Petrusová se však následně objeví na koleji a oznámí oběma své rozhodnutí rozvést se. Lídu ovlivní setkání se Stiborem. Odjíždí, aby ušetřila Petra možných následků. Chce si Petrusem ještě před odjezdem domů promluvit na nádraží - doufá v budoucnost jejich vztahu. Zanechá dopis u jeho přítele Krále, který mu jej však nepředá. Petrusova manželka poté odjíždí domů stejným vlakem jako Lída, a nic netušící Petr manželku na nádraží znovu přemlouvá ke společnému životu. Lída vše zaslechne a v náhlém rozrušení za jízdy vyskočí z vlaku.

Díky svému retrospektivnímu pohledu je děj dramatu velice spleť a zpočátku se může jevit poměrně nejasný. V některých případech se totiž autor k jisté události vrací ještě jednou a interpretuje ji znovu, ale z jiného úhlu pohledu. Dvakrát je například rozebrán předsvatební rozhovor matky Stiborové s budoucí snachou Lídou, který je nejprve popsán jako srdečný (3. obraz), později však jako jízlivý a dvojznačný (20. obraz). Stejně tak se znovu rozebírá osudné setkání Lídy a Petra v den před její svatbou (14. a 27. obraz). K oné složitosti přispívá také prvotní vylíčení Lídiny nevěry a absence na vlastní svatbě (4., 5. obraz), k čemuž je průvodní vysvětlení ovšem doplněno až o několik obrazů dále, ve 14. obraze. Události jsou sice zachovávány v jistém časovém sledu, ale některé probíhají současně s jinými – například na pozadí ostatních událostí matka Stiborová „udá“ Petra a Lídu kádrovému pracovníku fakulty Toškovi a následně odjíždí vlakem na Moravu za Petrusovou ženou, aby i ji o nevěře informovala.

3.4.2 Interpretace, hlavní postavy

Jak už bylo řečeno výše, ve hře Taková láska autor výrazně ubral na vnějším popisu postav, o to víc rozebírá lidské charaktery. Povaha hlavních postav tedy není zestručněna v několika řádcích popisné části příběhu, jako v předchozích dramatech. Charakterové rysy hlavních postav se zpočátku jeví poměrně jasně, ale díky retrospektivě postupně odkrýváme všechna povahová zákoutí jednotlivých postav. Proto Taková láska tolik provokovala – nezajímají jí masy, společenství lidí se stejným komunistickým ideálem, ale jednotlivci, kteří mají své problémy, chyby a tužby, často se neslučující s projevy komunistického systému, na kterém vidí jeho nedostatky a touží se mu postavit. Z toho důvodu svou interpretaci postavím na charakterizaci jednotlivých postav, aby bylo možné vystihnout motiv celého příběhu.

Matka Stiborová je zpočátku vylíčena jako osoba, která obětovala celý svůj život synovi. Po smrti manžela se nevdala a těžce pracovala, aby sebe a syna uživila. Stala se na synovi závislá a doufala, že se ožení co nejdříve, nejlépe nikdy, aby byl co nejdéle s ní. Po příchodu Lídy se začala obávat, že její výsadní pozici v synově životě převezme jiná žena. Lídu jako synovu partnerku sice nijak nekritizovala, ale již od počátku k ní byla velmi skeptická. Ve chvíli, kdy Lída nepřišla na svatbu, se cítí pokořena. Díky Petrovi má konečně pádný důvod vystrnadit svou sokyni ze synova života, a tak se rozhodne informovat o jejich „společenském poklesku“ nejprve fakultu a poté Petrusovu ženu. Na druhou stranu matka nejedná pouze ze sobeckého popudu, ale snaží se především uchránit svého syna. Pravděpodobně doufá, že Lídin odjezd z města, tedy její nepřítomnost, by mohla časem Milanovi vyléčit zlomené srdce. To nemění nic na té skutečnosti, že se neohlíží na možný dopad svého jednání: *„Petrus mne nezajímá, necítím k němu nic, kromě jisté vděčnosti, ano, pane, musíte se smířit s tím, že při záchraně tonoucího nezáleží na prostředcích“* (Kohout 1958: 207)

Majka Hrabětová jako Lídina přítelkyně z počátku plně stojí na její straně a akceptuje, že se Lída nechce za Milana provdat. Dokonce zastává názor, že se v dnešní době není třeba ohlížet na společenské konvence. Ve své podstatě říká, že je pouze na Lídě, za koho se provdá a kdy. Ve chvíli, kdy vyjde najevo Lídin vztah s ženatým mužem, Majka své názory mění. Manželství je pro ni posvátné a říká, že se milenci musí rozejít - jejich cit jistě nebude mít dlouhé trvání. Navíc i přes svoje pracovní kvality, by Petr jako rozvedený ztratil společenské renomé, což si fakulta nemůže dovolit. Majka vyslovuje otázku – co tomu řeknou lidi? Přes všechny své mravní zásady se Majka dopustila jednoho etického prohřešku, když apelovala na Milana, aby na milence naléhal. Rozhovor s Milanem oba milence zásadně ovlivnil a nasměroval jejich jednání k tragickému konci.

Antonín Tošek je jako kádrový pracovník fakulty pověřen tím, aby vyřešil nastalý problém mezi Petrem a Lídou. Říká, že jejich situace se stala i problémem fakultním - na jejich činy totiž doplácí ostatní. Oběma milencům lidsky rozumí, zároveň připomíná, že o jejich city v téhle situaci vůbec nejde. Ve své podstatě naznačuje totéž, co Majka. Oba milenci musí především pochopit své povinnosti ke státu, manželství a rodině. Jejich úkol je především společenský. Petr má před sebou velkou budoucnost jako vědec a může světu přinést něco objevného – což by mu rozvod překazil. Cožpak by rozvedený člověk mohl přednášet na katedře rodinného práva a působit tak na studenty? Lída při svém vzdělání a mládí dokáže jedno zklamání

překonat. Tošek však stejně jako Majka, v zájmu svého komunistického přesvědčení, v zájmu fakulty, ovlivní Lídiny i Petrovy další životní kroky. Tošek dává Petrovi nepřímo najevo, že s ním fakulta do budoucna počítá, ovšem, jen pokud dál zůstane se svou ženou.

Milan Stibor je líčen jako člověk, který je hluboce zamilován do své dívky a touží se s ní oženit. Lídu velmi přemlouvá, naléhá, žadoní. Svým způsobem nerozhodnou dívku přemluví. Jeho odhodlání se nijak nezmenší ani ve chvíli, kdy Lída k oltáři nedorazí, přizná mu svou nevěru a lásku k jinému muži. Přesto Lídě odpouští a poníženež jí žádá znovu o ruku. Na celé situaci vidí jediného viníka – Petra, který překazil jejich svatbu. Autor však nabízí čtenáři i další pohled na Milanův charakter. Během příběhu zjišťujeme, že Milanova láska byla spíše sobeckou snahou Lídu získat, vlastnit. Jako by Lída byla pouhou múzou, jejíž přítomnost Milanovi zajistí pracovní úspěchy a spokojený život: „*Lído... po třetí v životě ti nabízím: vezmi si mě! Lído, včera mi prozradil hlavní inženýr, že ten rozdělovač dají patentovat. Ten, co jsem ho kazil, když jsme spolu chodili a dodělal, když jsi mi slíbila... Lído, když budeš se mnou, já dokážu tolik... my spolu dokážeme...*“ (Kohout 1958: 239). I Milan Stibor byl dalším z těch, kteří zapříčinili konečnou tragédii. Apeluje na Petra, aby včas Lídu opustil, aniž by ji dostal do role ničitelky manželství. Stejně neblaze Stibor zapůsobí i na Lídu, které vsugeruje, že Petr svou ženu nikdy neopustí.

Když Milan nabídl Lídě Matysové sňatek, souhlasila i přes počáteční nejistotu, neboť ji dokázal přesvědčit o své lásce natolik, že i v tu vlastní nakonec uvěřila. Jistá míra její sympatie k němu, vědomí jeho čestného charakteru a slitování nad jeho úpěnlivými prosbami stačilo k danému souhlasu. Věděla sice, že se žádný muž, nejen Milan, nevyrovná její největší lásce Petrovi, ovšem při jejím slibu patřil Petr ještě stále pouze k příjemné minulosti. Zdá se, že v té chvíli byl Milan přijatelným společníkem pro budoucí léta. Po nečekaném setkání s Petrem a následně strávené noci si uvědomí, že Petra stále miluje. Jejich tehdejší rozchod před pěti lety, kdy se rozhodla nestát v cestě jeho dalším pracovním plánům, se jí náhle jeví jako fatální chyba. Přestože se Lída bojí zostuzení, chce nadále zůstat s Petrem. Nemá pocit, že by se za své činy měli komukoli zodpovídat - jen oni dva mohou rozhodovat o svém životě. O tom po rozhovoru s Toškem začíná pochybovat a rozhodne se ženatého Petra vzdát, pokud jeho manželka nepovolí rozvod. Rozchází se tedy s Petrem, aby jej ušetřila možných potíží. Miluje ho natolik upřímně, že se hodlá již podruhé vzdát svého osobního štěstí ve prospěch toho jeho. Petrova manželka však situaci dále rozvine, neboť na rozvod

přistoupí. Lídě svitne naděje, avšak po zásadním rozhovoru s Milanem odjíždí zpátky domů, aby skutečně situaci nekomplikovala, přestože věří, že ji Petr na nádraží dostihne a možná přemluví, aby zůstala. Pohled na Petra a jeho ženu a fyzická slabost, díky probdělé noci, způsobí zkrat a Lída spáchá sebevraždu - obětuje se potřetí. Zdá se, že je pouze na čtenáři, zda chce uvěřit verzi o sebevraždě či nešťastné náhodě.

Petr Petrus byl rozchodem s Lídou Matysovou před pěti lety velmi zasažen, i ona byla jeho velkou láskou. V průběhu příběhu však docházíme k poznání, že Petrovo chování je do velké míry podmíněno sobeckými záměry. Přestože rozchod iniciovala Lída, uvědomovala si zjevně velmi dobře vhodnost svého rozhodnutí. Petr jí totiž následně nejen neodepsal, ale nepokusil se ani o návštěvu, přestože by ho patrně po jejich sňatku přeložili do Prahy, kde by společně mohli žít. Petr si ale nebyl jistý silou jejich lásky, a proto zůstal dál pracovat na své diplomové práci, účastnil se schůzí, chodil na brigády, atd. Ujasnil si své priority a Lída mezi ně nepatřila. Nedlouho po rozchodu Petr potkal Lídu číslo dvě. V oné těžké chvíli ho dokázala podržet, nabídla mu sňatek, domov a jistotu. Během času však začala Petrusová Petra podezřívát z nevěry, což se neobešlo bez hádek. Postupně se manželé odcizili. Nepředvídané setkání s Lídou Matysovou v něm probudilo pocit, že stále existuje osoba, která jej miluje a potřebuje, která je kvůli němu dokonce ochotna zrušit vlastní svatbu. Do Lídy se opět zamiluje, avšak nemá sílu svěřit jí, že je ženatý. Náhle začíná řešit dilema – které ženě spíš nesmí ublížit. Rozhodne se, že se s manželkou rozvede a zůstane s Lídou, kterou miluje. Po rozhovoru s Toškem a Milanem si však začne plně uvědomovat možné následky rozvodu a uchýlí se ke lži. Raději namluví Lídě, že manželka s rozvodem nesouhlasí, než aby přišel o svou práci a společenské postavení. Zároveň se domnívá, že je jeho rozhodnutí lepší i pro Lídu, která nebude veřejně zostuzena. Podruhé Lídu obětuje pro zájmy společnosti. Když se manželka rozhodne na rozvod přistoupit, ozve se jeho uražená mužská ješitnost, která nepřipouští, že by jej žena opustila naprosto bez emocí. Rozhodne se s manželkou naposledy promluvit na nádraží, prosí ji, ať si vše ještě rozmyslí a nazývá Lídu omylem.

První seznámení diváka s Lídou Petrusovou u něj vyvolává dojem velice chladné ženy, která s Petrem žije pouze z toho důvodu, aby měla životního druha. Zdá se, že jej nemiluje. V další části však vychází najevo, že pod maskou hrdé samostatné ženy se skrývá velice citlivá a milující bytost, která celou dobu usilovala o to, aby se vyrovnala Petrově první lásce Lídě Matysové. Ze žárlivosti začala Petrovi mnohé vyčítat a v jeho lásce spatřovala pouhý soucit. Poté, co se dozví o Petrově nevěře, rozhodne se zachránit

jejich vztah gestem, který možná nemá prvotní logiku – dá mu najevo, že nechce být překážkou v jeho štěstí, což na něj udělá velký dojem.

Zdánlivě nevýrazná postava Václava Krále má v daném příběhu zásadní místo. V průběhu příběhu je vykreslen jen jako překážející spolubydlící Petra Petrusa, ale jeho konečný čin rozhodne celou situaci a nasměruje ji k nešťastnému konci. Z nevysvětlitelných příčin, možná ze strachu či z domněnky, že svým činem Petrovi usnadní „výběr“ mezi oběma ženami, zamlčí Petrovi dopis od Lídy Matysové. Přesto si Král ani neuvědomil dopad svých činů, když věta, kterou před soudem opakuje snad nejčastěji, zní: *„Já jsem se ale přestěhoval, takže...“* (Kohout 1958: 203)

3.4.3 Závěrečné shrnutí

Po prostudování všech dějových souvislostí a hlavních postav zjišťujeme, že hlavním motivem hry je láska. Příběh pojednává o dvou lidech, kterým společnost brání jejich lásku naplnit, a to z jednoho prostého důvodu – nejsou to svobodní lidé. Lída Matysová je formálně zadanou ženou, která má před svatbou, a Petr Petrus je ženatý muž. Ve společnosti platí pravidlo, že lidská svoboda končí tam, kde začíná svoboda někoho jiného. Jejich láska ohrožuje a znepríjemňuje život ostatním postavám příběhu. Drama nabízí jisté morální dilema – je správná tato láska? Vždyť může ohrozit fungování společnosti – ublíží mnoha lidem, zničí manželství a fungování na pracovišti. Ale copak čistý cit mezi dvěma lidmi může být nemorální? Autor divákovi předkládá toto mravní dilema, aniž by se přikláněl k té či oné variantě.

Z tohoto důvodu se ocitáme v soudní síni, a proto jsou všichni účastníci viníky. Tošek a Majka jednali v zájmu systému, ale neohlíželi se na city ostatních. Král se snažil ulehčit příteli situaci, leč nedošlo mu, že by ji mohl ještě více zkomplikovat. Milan jednal v zájmu své lásky k Lídě, avšak také v sobeckém podtextu. Žárlivá matka se ve prospěch svého syna vmísila do několika lidských životů – Lídina, Petrova a Petrusové. Petr přes svou velkou lásku k Lídě dal v závěrečné scéně přednost nefungujícímu manželství. Upřednostnil tedy své sobecké zájmy – další tvůrčí pracovní život na fakultě, i přesto, že ve svých přednáškách vyslovoval názory úplně opačné: *„(...) Jenomže moderní manželství je svazek svobodných lidí, které spojuje cit. A kde ten cit není, tam není ani smysl. A nesmyslná manželství budeme rozvádět! (...) Kapitalismus je mrtev. (...) Socialismus osvobodil ruce i srdce. Ale konvence je devítihlavý drak. Probojovat morálku revoluce dá stokrát víc práce, než revoluce sama.*

(...) *Tak aby báží, východiskem i měřítkem každého lidského vztahu byla od nynějška navždycky jen a jen lidská láska!*“ (Kohout 1958: 198-199). Petrusová se manžela veřejně vzdá - ví, že je to jediná možnost, jak jej dostat zpátky. Všechny hlavní postavy se provinily proti tehdejší společenské morálce – potrestat je může jenom jejich vlastní svědomí. Pouze Lída Matysová je výjimkou. Jako jediná jednala v zájmu své lásky k Petrovi, upřímně a nesobecky. Znovu by podstoupila totéž, pro Petra, pro lásku. Proto je v závěru příběhu zproštěna obžaloby (autorem).

Kdyby nedošlo k onomu tragickému vyústění situace, byl by tento příběh pouhým nepřijemným okamžikem v životě několika lidí, kteří se nakonec vzpamatují a půjdou dál svým životem: *„Teprve její smrt dala všemu... děsivý význam... učinila zpětným pochodem i z nepatrných omylů a chyb... zločiny... teprve její smrt!“* (Kohout 1958: 257) Zdá se, že autor ve své hře naráží na nedostatky a stále předsudky komunistické společnosti, jež si zahrává s osudy lidí, kteří jejímu tlaku musí podřídit své osobní štěstí. V dnešní době je téměř nepředstavitelné, že by lidem mohl kdokoliv přikazovat, jak nakládat se svým manželským životem.

Tato hra je jistým způsobem provokativní – v pohledu autora na chování, myšlení a emoce postav. V předchozích hrách, s výjimkou Zářijových nocí, postavy podle jednoduchého schématu obětovaly svoje vlastní hodnoty, aby nenarušily vyšší hodnoty společnosti. Nejdříve byly uvědomělými občany (rozum) až poté milujícími bytostmi, manželkami, matkami, syny (láska, cit). Hry měly jasná pravidla, pevnou stavbu, jednu pravdu danou vnější autoritou.

Hra *Taková láska* je průlomová, protože divák se může demokraticky rozhodnout, na čí stranu se postaví. Na stranu „lásky“? Nebo „rozumu“? Hlavní představitelka *Takové lásky* upřednostní svoje emoce a lásku před rozumem, láska jí přiměje k sebevraždě. Otázka zní: je vinna? Lze z její smrti vinit jiné osoby, nebo jen ji samu? Pavel Kohout proti sobě postavil Lídu (lásku) a ostatní postavy (rozum).

Kámen úrazu spočívá v tom, že postava Lídy Matysové není dopracovaná – rozhoduje se jenom citově, nechá se vláčet ostatními postavami, nebojuje za sebe, ani za svou lásku, nerozhoduje se rozumově. Hrdinka neukončí svůj život z protestu proti vyšší autoritě, ale z momentálního emočního rozhodnutí, když si uvědomí, že objekt její lásky zradil.

Hra *Taková láska* byla ve své době přijata s velkým ohlasem – pohlíželo se na ni jako na nejúspěšnější poválečnou českou hru. Hrála se také mj. v Moskvě, Leningradu, Varšavě, Budapešti, Belgii, Brazílii, Finsku, Izraeli, Řecku, Turecku. Ohlasy na hru

byly pozitivní i negativní. Negativní ohlasy se téměř vždy týkaly nesouhlasu s autorovým pojetím závěru hry, kdy je z Lídiny smrti viněno její okolí – jako se vyslovil například v červnu 1958 recenzent Claus Hammel, ve východoněmeckých novinách Sonntag, který napsal k závěrečné scéně hry, kde Lída říká, že by se znovu rozhodla stejně, ve jménu lásky: „*To je, s prominutím, hloupá husa! Kde a kdy to tedy žije, že jenom miluje, prostě miluje? Co je to za lásku, když nebojuje, když rezignuje a jde se utopit, protože se ukázalo, že milenec je lump?*“ (Kosatík 2001: 158)

4. Próza

Ranou Kohoutovu prózu vymezují dvě díla spadající do literatury pro děti. *Pohádka o tom, jak žák Antonín Mikulka vyrobil les* (1949) a *O černém a bílém* (1950).

4.1 O černém a bílém

O černém a bílém je soubor šesti pohádek, konkrétně O černém a bílém, O hloupém Honzovi, O třinácti rudých růžích, O pionýrském šátku, který plakal, O srdci uralského chlapce a O čtyřech chlapcích a soudruhu Gottwaldovi.

4.1.1 O černém a bílém

Úvodní pohádka z cyklu vypráví o rasismu v Americe. Hned v jejím počátku jsou popsány propastné rozdíly mezi chudým a bohatým obyvatelstvem. Konkrétně se autor zaměřil na vypořádání těžkého života místních černochů a hlavním protagonistou pohádky učinil malého černošského chlapce Džima, jenž se setkává s krutým zacházením bílých Američanů. Ve městě dochází k vypuknutí stávkou místních dělníků, kteří se vzbouřili proti bohatým továrníkům, kteří zavírali továrny a propouštěli je z práce. Do stávkou se zapojí i Džimův otec. Bohatí továrníci museli dělníkům ustoupit, a aby se pomstili, zabijí Džimovi rodiče. Zapálí jejich dům a Džim zůstává sám na ulici. Poté naráží na další rasistické projevy. Správce Broun ho zbijí a on si na útěku před ním bolestivě narazí loket, který si nemůže nechat ošetřit, protože je černý. Poté, co Džim dostane hlad a má možnost si vydělat rohlík umytím špinavých sklenic, ze strachu před správcem uteče. Lidé na ulici se přidávají k jeho pronásledovateli. Džim doběhne do opuštěného dvora, kde nachází garáž, ve které spí stejně starý bílý chlapec. Protože se Džim domnívá, že jeho život je krutý kvůli barvě jeho kůže, sejme chlapci jeho bílou tvář a nasadí si ji. Posléze zjišťuje, že jeho nová tvář patří chlapci, který je pohřešovaný, neboť jeho matku neprávem vsadili do vězení. On by musel do polepšovny, proto se skrývá. Džim se znovu pokusí vyhledat lékaře, který jej však odmítne ošetřit, protože nemá čím zaplatit. Když si znovu pokusí vydělat svůj rohlík v pekárně, její majitel se mu vysměje, když o něj poté žádá. Znovu začíná zběsilá honička ulicemi a Džim opět dobíhá na místo z předešlého dne. Ani bílá tvář mu nezaručila šťastný život. Rozhodne se ji chlapci vrátit, ale tentokrát jej probudí. Oba chlapci sdílí podobný osud, proto se skamarádí. Dědek Džimovi vyčistí bolavou ruku a přenechá mu vlastní jídlo. Vysvětlí mu, proč se v jejich zemi děje takové bezpráví - za

vše mohou bohatí vykořisťovatelé. Vypráví mu, že ale existují komunisté, kteří proti takovým boháčům bojují, třeba právě v Československu: „*Tam, odtamtud prý taky vyhnali všechny bohaté a je jim dobře. Kluci tam prý mají světlé školy a veliká hřiště a v létě jezdí zadarmo s celou třídou k řece nebo do lesů. A v zimě prý, když je hodně sněhu, odstěhuje se celá škola na hory, dopoledne se učí a odpoledne běhá po sněhu.*“ (...) „*Říkají jim pionýři a nosí na krku červené šátky. Velcí lidé je mají rádi, učí je, hrají si s nimi a radí jim*“ (...) „*Džeku,...jak tam...co oni takhle...měli by taky rádi černouška?*“ „*Těm je to jedno,*“ v polospánku zamumlal Džek. „*Bílý, černý nebo strakatý, člověk jako člověk...*“ Poté, co se do garáže dobývá správce Broun, oba chlapce objeví místní hlídač, ovšem neprozradí je, protože chudí drží pospolu.

Motivem této budovatelské prózy, stejně jako v Kohoutových básních, je kritika a nenávisť ke kapitalistické Americe. Autor ji záměrně vypodobňuje zcela negativně, jako rasistickou, nenávisťnou, kde bohatí lidé utlačují chudé. Snaží se všechny čtenáře upozornit na to, jaké mají štěstí, že žijí právě v mírové komunistické zemi, v které jim nic nechybí.

4.1.2 O hloupém Honzovi

Druhá pohádka vypráví o hloupém Honzovi, který chtěl poznat svět, ale ztratil se v lese a dostal hlad. Protože byl hloupý, snažil se hlad zahnat trháním stromů, při čem si ho všiml sedlák Křupan, velice bohatý člověk, ale nenáviděný obyvateli vesnice Doudálkova, kde žil. Křupan byl totiž také lakomý, lichvář a ještě ke všemu kolaborant, což mu však nikdo nikdy nedokázal. Křupan se rozhodl využít Honzovy obrovské síly a hlouposti a zaměstnal ho jako čeledína, který zastane spoustu práce za minimální obživu. Po válce vznikl ve vesnici národní výbor a vesničané se po rozhovoru s dělníky, kteří jim přijeli zadarmo opravit stroje, rozhodnou založit ve vesnici družstvo, spojit svá pole dohromady, koupit si traktor, a tím vydělat více peněz z úrody. O traktoru se dozví také Křupan a rozhodne se Honzu poštvat proti vesničanům. Namluví mu, že se mu posmívají, protože je traktor silnější než on. Aby jejich posměšky vyvrátil, rozhodne se Honza na druhý den překonat na koních traktor v orbě, ovšem koňská síla na traktor nestačí. Křupan poté Honzu navede, aby traktor rozbil, což Honza udělá. Vesničané však Honzu odhalí a navrhnu mu trest. Každý den se musí po práci vzdělávat, aby přestal být hloupý. Poté, co Honza objeví v Křupanově stole děkovný říšský dopis za udání několika vesničanů, ukáže jej předsedovi vesnice Chalupovi. Křupan je zatčen

StB a Honza se stává správcem jeho majetku. Je přijat ostatními vesničany a vstupuje do družstva jako nový traktorista.

Stejně jako pohádka předchozí, také pohádka O hloupém Honzovi nabízí další z typických budovatelských motivů, jako motiv práce a dělníků, kteří drží s rolníky a společně se snaží vybudovat lepší svět. Objevuje se také motiv proměny neuvědomělého člověka v uvědomělého, který se s ostatními spojí v boji proti bohatým vykořisťovatelům: „*ne samy ruce přetvářejí svět, ale hlava, která rukama hýbe. Taková nemyslí síla, jako je ta tvoje, Honzo, ta čeká na cizí hlavu. A je-li to náhodou hlava zlá, pak ta síla jenom lidem škodí, místo aby jim pomáhala.*“ (Kohout 1950:50)

4.1.3 O třinácti rudých růžích

Třetí pohádka z cyklu líčí boj španělských dělníků proti králi, který jim upíral vypěstované ovoce nebo jej dokonce záměrně ničil, pokud zahraniční kupci nenabízeli přijatelné peníze. Dělníci se proti králi vzbouřili, vyhnali jej a založili španělskou republiku, a měli dostatek jídla i práce. Král a jeho bohatí přívrženci se však mermomocí snažili Španělsko znovu obsadit a vrátit se k původnímu uspořádání země. Rozhodli se na něj zaútočit a jako velitele útoku zvolili Franka. Franko vtrhl do země, ale lidé se ubránili ze zákopů. Podplatil tedy bohaté spojence, kteří nadále zůstali v zemi, aby na lid nečekaně zaútočili, ale marně, lidé byli silnější. Proto začal zemi bombardovat ze vzduchu a pod troskami domů zemřelo mnoho lidí, také matky třinácti mladých dívek. Nakonec se Franko spojil s králi ostatních zemí a domácí lidé už proti velké přesile neměli šanci, všichni zahynuli. Poté se zmocnil celé země a krutě upevňoval svou moc. Na první výročí své vlády pozval novináře celého světa, aby jim dokázal, že jeho lid je v zemi šťastný. Nechal vyrobit milión odznaků s nápisem „*Lid posílá Zachránci Země svůj pozdrav!*“ a přinutil všechny sirotky, aby je prodávali. Mezi nimi bylo také oněch třináct mladých dívek. Přičilo se jim pomáhat vrahovi svých rodičů, a tak na rub odznaků vyryly bojový nápis Viva España – Ať žije Španělsko. Dívky však za svůj čin zaplatily životem, byly do jedné postříleny. V ostatních lidech však dokázaly vzbudit nové odhodlání ke vzpouře: „*My odcházíme, ale mnozí zůstanou, jiní vyrostou a noví se narodí. My padly v boji – teď je řada na vás! Vezměte z našich rukou pochodeň otců, pomstěte jejich i naši smrt a za ně i za nás vybojujte slavné vítězství!*“ (Kohout 1950:73).

Také motiv druhé světové války se objevuje v Kohoutově próze. Dokonce znovu zpracoval látku popravy třinácti mladých španělských vlastenek. Tímto tématem se totiž zabývá již ve své básnické prvotině *Verše a písně* v básni *Růže a krev*. I v této pohádce je stále patrný motiv boje utlačovaných dělníků proti bohaté vrchnosti.

4.1.4 O pionýrském šátku, který plakal

Pohádka vypráví o malé dívce Janě, která vstoupila do pionýrského oddílu a dostala také svůj první pionýrský šátek. Později si však raději hrála venku s dětmi, než se věnovala učení, a při zkoušení nic neuměla. Ten den se jí v noci zdál sen. Slyšela plakat svůj pionýrský šátek, kterému bylo líto, že se Jana neučí, a proto neví, proč svůj šátek vůbec nosí. V Janině snu ožil také všechn nábytek v jejím pokoji a prosil šátek, aby jim vypověděl svůj příběh. Šátek tedy vypráví, že byl původně bílý a patřil jedné dívce, která jej dostala od svého milého Františka. Oba mladí se vzali, ale neměli šťastný život, protože pracovali v továrně bohatého a lakomého továrníka Kazimíra Krále. Král svým dělníkům málo platil a František se rozhodl postavit do čela těch, kteří jej přišli požádat o zvýšení mzdy. Král se jim však vysmál, proto se dělníci rozhodli vstoupit do stávk. Poté, co do ní vstoupili také dělníci z jatek, železničáři, Královo služebnictvo a dělníci z elektráren, neměl už Král co jíst. Prosil dělníky, aby stávku zastavili, a on jim podepíše zvýšení platu. Dělníci souhlasili a šli svolávat své vítězství ulicemi. Král je však zradil a po jejich návratu na ně čekali ozbrojení policisté. Došlo ke krvavé potyčce, v které zemřel také František. Jeho žena mu přiložila svůj šátek ke krvavé ráně a poté jej vyvěsila jako vlajku a vyzvala ostatní ke vzpouře. Jana se ze snu probudila, a protože jí zajímal konec příběhu, začala pilně studovat a dozvěděla se také o jiných příbězích: *„A všechny vyprávěly o tom, jak strašně žili pracující lidé dřív, ale jak pod vedením nejlepších z nejlepších, dělníků komunistů, ani na okamžik nepřestávali bojovat za své svaté právo – právo na šťastný život. Protože oni byli jedinými a skutečnými tvůrci těch nádherných věcí, které nás v životě obklopují: tvůrci bílého chleba, tvůrci přesných strojů, obdivuhodných staveb a vůbec všech krás světa.“* (Kohout 1950: 93) Jana se posléze od své matky dozvídá, že František byl jejím otcem a sen, který se jí zdál, se skutečně stal.

I tato pohádka nabízí další atributy komunistické moci a opětovně vypovídá o boji chudých komunistů proti bohatým.

4.1.5 O srdci uralského chlapce

Úvodní část pohádky vypovídá o ruském carovi, který zotročoval lid své země. Nutil je po dlouhá léta pracovat v dolech a těžít uhlí a rudu. Dělníci nedostávali zapláceno a trpěli hladem. To vše si uvědomoval bolševik Lenin a spolu s ostatními cara svrhl. Carovi generálové se ovšem nevzdali a spolu se zahraničními spojenci vtrhli do země, aby opět nastolili starý řád. Bolševici bojovali se svými partyzánskými oddíly, jimž velel Čapajev, posléze také s osiřelou dívkou Natašou. Čapajev s Natašou čekali potomka. Těsně před partyzánským vítězstvím nepřátelé přivolali posily a Čapajev i Nataša v boji umírají. Nataša však před svou smrtí porodila syna a Čapajev stihl svým zvoláním přivolat partyzánské pluky. Ty nakonec nepřátele porazily a v zemi znovu zavládl mír. Syn Nataši a Čapajeva dostal jméno Ivan a v jeho těle stále bilo srdce otce i matky. Jeho novou matkou se stala země, otcem pak sám Lenin. Po Leninově smrti se Ivana - Váni ujímá Stalin a Ivan se stává dělníkem. V té době se dostal v Německu k moci Hitler a obsadil celou Evropu. Rozhodl se přemoci také SSSR a zamířil s vojskem na Leningrad. Stalin však svým mocným hlasem zavolal Ivana, aby zakročil. Ivan vyrobil ocelovou pevnost a do ocele přidal také jedno své srdce, otcovo, aby ocel byla tvrdší než obvykle. To samé učinil také ve chvíli, kdy fašisté zaútočili na Moskvu. Vyrobil dělo, do nějž vložil srdce matčino. Němci se však nevzdávali a pronikli do Stalingradu. Ivan měl už jen své srdce, a proto Stalin k záchraně města použil pevnost od Leningradu a dělo od Moskvy, ale nacisté byli silnější. Ivan proto vyrobil tank, do kterého vložil vlastní srdce a vyjel ke Stalingradu. Na tank nasadil pevnost i dělo a Němce porazil. Poté se vydal osvobodit zbytek Evropy. Vztyčil rudý prapor nad Berlínem a Hitlera pohltilo samo peklo. Ještě stále však po světě nezavládl mír a českoslovenští lidé v boji proti nacistům volali o pomoc. Ivan Československo osvobodil 9. 5. 1945. Všichni lidé v zemi byli šťastní a z jejich lásky, kterou projevovali osvoboditelům, se zrodilo Váňovo nové srdce. Váňa jednoho dne ze země odešel, ale dál střeží mír.

Čtvrtá pohádka nabízí znovu motiv boje chudých dělníků proti bohaté vrchnosti – carovi. Objevuje se ovšem také další motiv dokonalého vůdce – nejprve Lenina a poté Stalina. Stalin je skutečně vylíčen jako božská bytost, která „pouze svým hlasem velí válečným bojům“. Autor také znovu vzdává hold sovětským osvoboditelům, jako už několikrát předtím ve svých básních.

4.1.6 O čtyřech chlapcích a soudruhu Gottwaldovi

Poslední pohádka vypráví o čtyřech chlapcích, kteří utekli z domova, protože toužili pracovat u cirkusu. Jejich maminka nesla velmi těžce jejich útěk a vše vypověděla soudruhu Gottwaldovi, který se v té době procházel po jejich kraji, aby poznal, jak žije jeho lid. Gottwald matce slíbí, že syny najde a nabídne jim lepší pracovní pozice. To se opravdu stane a zvědaví chlapci obcházejí s Gottwaldem kraj, aby tato zaměstnání poznali. Jako první potkávají obratné zedníky, kteří se prvnímu ze synů, Jeníkovi, zalíbí natolik, že s nimi zůstanou. Pavlík se stává pilotem a Jiřík vědcem v místní Výzkumné stanici. Poslední syn Petr je okouzlen prací horníků a stává se jedním z nich.

Hlavním motivem poslední pohádky je motiv českého vůdce, prezidenta Gottwalda, který je vyobrazen jako „otec vlasti“, jenž se zajímá o svůj lid a společně s ním řeší jeho problémy: *„V té době chodil po kraji soudruh Gottwald. Chtěl poznat, zda se lidem dobře pracuje a šťastně žije. Na toho se usmál, tomu zase poradil, jiného se zeptal na zdraví. Pokuřoval si svou zamilovanou dýmku a pozorně se díval kolem sebe, aby mu nic neuniklo. Kudy šel, tudy ho lidé radostně zdravili a ještě horlivěji se dávali do práce, aby měl radost také on.“* (Kohout 1950: 126) Dalším motivem je motiv dělníků a vědy, která čerpá ze zkušeností lidské práce, díky nimž mohou lidé „ovládat přírodu“.

4.1.7 Závěrečné shrnutí

Tyto Kohoutovy pohádky byly zaměřeny na ideologickou výchovu dětí nejmladšího věku a patří k jeho nejzprofanovanější a nejpokleslejší tvorbě. Jedná se o produkty jeho nekonečné fantazie bez vkusu, kdy dokázal spojit smutné, tragické, optimistické příběhy a neúplné pravdy v zájmu ortodoxní komunistické ideologie. Používá stále stejné motivy - kritiku kapitalistických zemí, motiv dělníků a práce, druhé světové války, boje chudých dělníků proti bohatým utlačovatelům, oslavu sovětských osvoboditelů a vůdců. Kohout jako přesvědčený a režimu oddaný komunist se vžívá do role fanatického učitele s potřebou ideologicky až demagogicky působit na děti přes nejrůznější smyšlené příběhy, jejichž pointou je vždy myšlenka výchovy k socialismu. Sám Kohout k této své brakové próze 50. let poznamenává: *„Až si ty ideologické parafráze počestných českých národních pohádek přečte jejich zploditel už za několik málo let, bude se docela obyčejně červenat; a až půjdou v roce 1970 do stoupy všechny*

knihy zakázaných autorů, uleví se mu, že mezi nimi budou i jeho prvotiny. Zničí je spravedlivě týž režim, který v zaslepené víře opěvovaly.“ (Kohout 2005: 84-85)

Závěr

Literární tvorbu Pavla Kohouta, na kterou byla zaměřena tato práce, bych rozdělila do několika časových období – raná poválečná poezie po roce 1945, politická tvorba po roce 1946 a dramatická tvorba a její kritické tendence po roce 1955.

V roce 1945 vstoupil Pavel Kohout do literárního světa jako mladý ctižádostivý básník, o jehož talentu nebylo pochyb. Školou psaní mu bylo domácí zázemí, příprava na gymnáziu a náhoda – vstup do Dismanova souboru v roce 1943. V Dismanově souboru se potkal s velkými talenty. Objevil v sobě potřebu nejen neustále tvořit, ale i aktivně se zapojovat do kolektivního života. Kromě hektické práce pro kolektiv, reagování na všechny události kolem - a jejich umělecké zpracování, se u něj brzy začala projevovat další vlastnost – snaha stávat se vůdčí osobností.

Díla tohoto období vznikla z poválečné euforie a nadšení z nového života v míru (*Tak odcházíte...*, později *Rudé armádě na rozloučenou*), ale byla také ovlivněna zážitky z konce války, kdy v době pražského povstání umírají jeho tři kamarádi ze souboru, což ho inspiruje k napsání veršů k uctění jejich památky. Verše *Trikolóra*, *Již nikdy 17. listopad* jsou jako první vydány v tisku. Kohout reflektoval i období válečné – jeho básně *Maruska*, *Růže a krev* či *Vinice slyší písně...*, jsou podle mého názoru tím lepším z jeho poezie (sice patetické, ale nezátížené agitací a ideologií).

Kohout v roce 1946 vstupuje do KSČ a začíná se víc angažovat v politickém životě. Mládežnické verše vyměňuje za verše stalinistického typu (motivy vůdce, Julia Fučíka, budovatelská témata, nenávisť ke kapitalistickým zemím apod.). Zatímco předešlé básně plynuly z nadšení z osvobození, nyní čerpá z umělých hesel a frází. Přesto je na stranickém výsluní - stává se oblíbeným prorežimním básníkem. Tvoří na základě nikoli hlubokých osobních zážitků, ale půjčuje si témata známá z novin, reaguje na akce, kterých se zúčastnil, agituje, poučuje - z pozice stranické teorie. Používá ideologii v tvorbě prozaické, básnické i dramatické (*Dobrá píseň*). Díky své politické oddanosti zastává nejrůznější politické funkce, zvláště po roce 1948. Jeho tvorba odrážela tento způsob života a stávala se pouze poplatnou ideologií straníků. Byla nepůvodní, frázovitá, schematická, přestože byla plná nadšení, elánu a optimismu. I milostná poezie byla tím postižena. Později byl kritizován i lidmi, kteří měli blízko k dělnickým profesím (Trefulka, 1954). Nebylo jednoduché vystoupit s přímou kritikou jeho veršů na veřejnosti, bez uvědomění si následků. Tyto negativní reakce na svoji poezii nesl Kohout vždy nelibě až urážlivě a ve svých odpovědích na ně vždy upozornil,

že kritika proti němu neprospívá ničemu dobrému, protože je prakticky kritikou marxismu-leninismu. Největší stupidity a naivity, dle mého názoru, dosáhly pohádky pro děti *O černém a bílém* (1950), které měly sloužit k ideologickému vzdělávání dětí.

K jistému posunu, ale nevýraznému, v Kohoutově tvorbě, dochází v dramatech po roce 1955, kdy vznikají *Zářijové noci*. Tato další hra, která byla opět poměrně schematická, měla premiéru půl roku před XX. sjezdem KSSS. Na rozdíl od předchozích her byla vyložena jako kritika stranického aparátu, přestože o tu Kohoutovi v jeho prvotním záměru nešlo. Poprvé se dostává do konfliktu s představiteli KSČ. Díky následnému odhalení „kultu osobnosti“ začala být kritičnost hry vnímána naopak jako její pozitivum. I další hra *Taková láska* obsahovala kritické prvky a nebyla jednostranně ideologicky pozitivní. Kritičnost těchto her však není nikterak výrazná – Kohout se jí stále snažil „držet na uzdě“. O kritiku ve skutečnosti nikdy nešlo, protože k negativním připomínkám ihned doplňuje klady, aby bylo patrné, že to se Stranou myslí dobře (dogmatický komunista Cibulka versus správný komunista Sova a Jirgala). Kohout v daném období nebyl autorem s originálním vyjádřením, ale jeho autorský typ byl založen na novinářském pohledu na věc. Jeho díla jsou moralizující, založená na heslech – nepřináší vlastní inovativní myšlenky (problematiku jeho her vyřeší stranická pravidla – tam nachází odpověď na každou otázku). I po XX. sjezdu KSSS Kohout nemění pozice stranického spisovatele.

Zvláštností her Pavla Kohouta je jeho tendence vypořádávat se s osobními problémy tím, že je zakomponuje do svých děl. Přes své postavy se snaží vyřizovat si účty se skutečnými postavami z jeho života. Jeho hry jsou pro něj jakousi terapií. Tak se vyrovnal v *Dobré písni* se záletnou manželkou Alenou Vránovou a svým sokem v lásce Vladimírem Rážem. Ve hře *Taková láska* prožíval stejný úděl jako Lída Matysová, u které se rozhodl věřit v její čistou lásku. Ve své osobní rovině tím chtěl ospravedlnovat velikost citu, který mu dovolí opustit vlastní děti a manželku. Jeho cit nebyl opětován – šlo o představitelku Lídy Matysové, Janu Dítětovou. Ztotožnil se i s Petrem Petrusem, který byl stejně nerozhodný a nevěděl, zda se má s manželkou rozejít. Tyto Kohoutovy metody jsou v díle tak zjevné, že je nelze nespojovat s konkrétními životními peripetemi jeho života.

Domnívám se, že Pavel Kohout měl dostatek talentu, humoru a inteligence, ale propůjčil se v 50. letech raději psaní ideologicky zaměřených děl. Kdyby u nás po válce byla otevřena cesta demokratické společnosti, určitě by jeho tvorba vypadala jinak. Sám autor dnes pohlíží na své počátky s velkými rozpaky až studem.

Tvorbu a život Pavla Kohouta lze přiblížit citátem Ludvíka Vaculíka: „*Komunismus není názor, ale povaha, a ta povaha se v každé generaci projevuje jiným výrazem, má jiný politický oděv. Je to chování spočívající v tom, že člověk činy předbíhá své poznání. Třebas v nejlepším úmyslu.*“ (Kosatík 2001: 9)

Použitá literatura

Primární literatura

KOHOUT, P. (1950): *O černém a bílém*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy v Praze, 139 s.

KOHOUT, P. (1955): *Čas lásky a boje*. Tři knihy veršů. Praha: Mladá fronta, s. 239-343

KOHOUT, P. (1955): *Dobrá píseň*. Tři knihy veršů. Praha: Mladá fronta, s. 113-237.

KOHOUT, P. (1955): *Verše a písně*. Tři knihy veršů. Praha: Mladá fronta, s. 5-111.

KOHOUT, P. (1958): *Sbohem smutku!*. Tři hry. Praha: Mladá fronta, s. 103-172.

KOHOUT, P. (1958): *Taková láska*. Tři hry. Praha: Mladá fronta, s. 175-260.

KOHOUT, P. (1958): *Zářijové noci*. Tři hry. Praha: Mladá fronta, s. 5-100.

Sekundární literatura

KOHOUT, P. (2005): *To byl můj život??*. Praha: Paseka, 328 s.

KOLÁŘ, J. (2010): *Pavel Kohout: Všechno je poněkud jinak*. 12 x v hlavní úloze: Rozhovory z Divadelních novin. Praha: AKROPOLIS, s. 30-63.

KOSATÍK, P. (2001): *Fenomén Kohout*. Praha: Paseka, s. 432.

KOŠNAROVÁ, V. (2009): *Pavel Kohout*. Slovník české literatury. [online]. [cit. 2011-05-30].

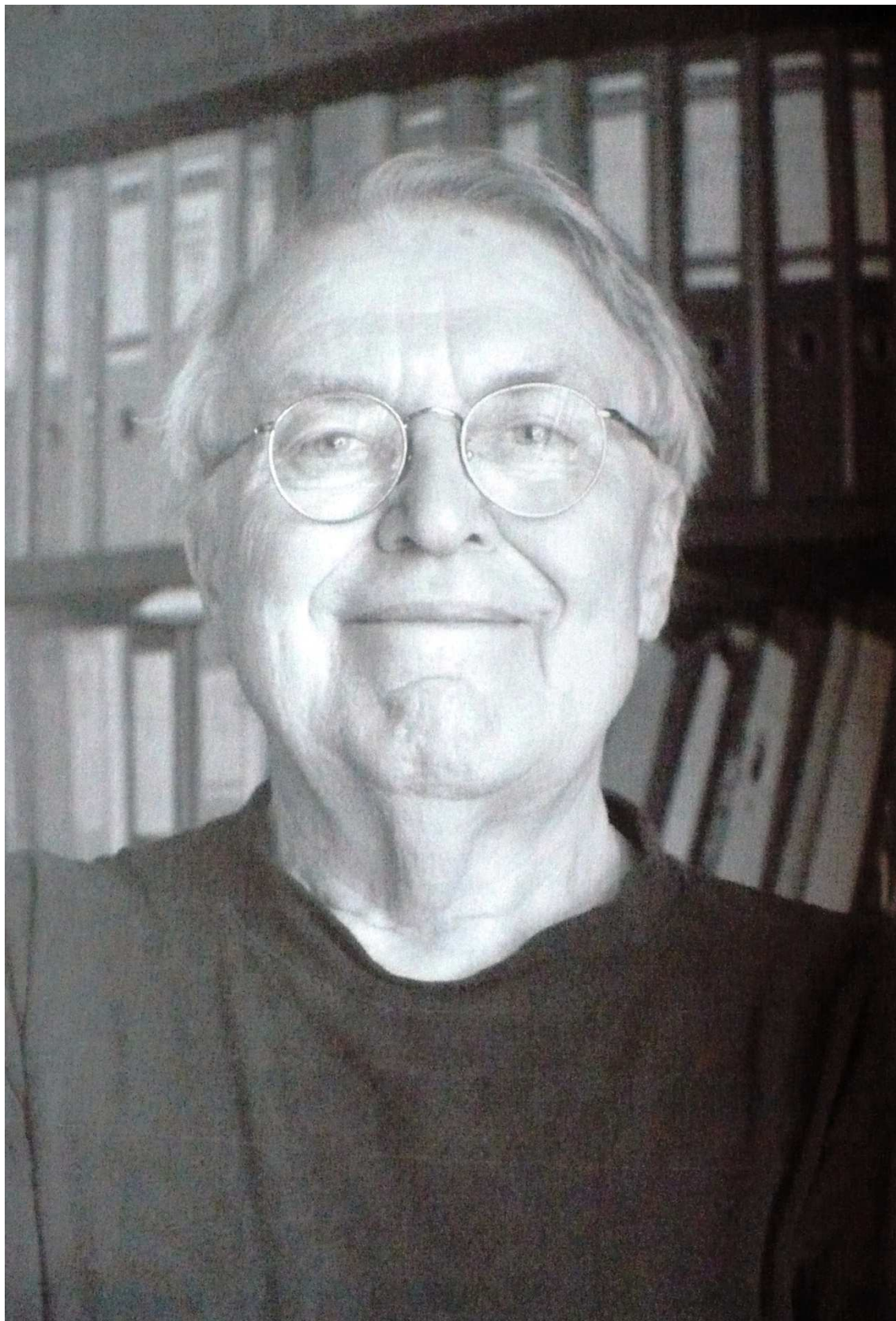
Dostupné z WWW

<[http://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=43&hl=Pavel+Kohout+](http://slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=43&hl=Pavel+Kohout+>)>.

MENCLOVÁ, V., et al. (2005): *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 832 s.

TREFULKA, J. (1954): *O nových verších Pavla Kohouta*. Host do domu, roč. 1, s. 506-508.

Příloha 1- Pavel Kohout

R Ů Ž E A K R E V

*V červenci 1939 dal Franco popravit ti
dých španělských vlastenek, které ryly na ze
fašistických odznaků bojové republikánů.
Růže, které měly před popravou ve vlasech
symbolem boje španělského lidu za svobodu*

To bylo tenkrát... Západ rudl v moři,
vlny se leskly zmírajícím dnem.
Šedivý závoj stoupal nad pohoří,
s večerem chladil provoněnou zem,
když reci v písních katalánských řek
zas jeli v boji dobýt čest a slávu...
A právě tenkrát vedli na popravu
těch třináct barcelonských děvčátek.

Nejhezčí letní šaty, úsměv němý
a každá rudou růží ve vlasech...
Pro výstrahu je vedli ulicemi
a celé město bylo vztek a vzdech
a celé město bylo pláč a vzlyk,
že jdou tak krásně... bože, jako k tanci.
Na poli stáli bledí Marokánci
— až první střelil černý důstojník.

A tak se stalo, že v tom podvečeru,
kdy zněly verše katalánských řek,

rozbily salvy z černých revolverů
všech třináct malých, bílých děvčátek...

Španělsko mlčí. Něžnou mandolinu
hrají jen pěvci, kteří na smrt jdou.
Ti na zemi se bojí svého stínu,
ti pod zemí už mluvit nemohou.
Milenci, písně, moře, šátek bílý,
aréna v slunci, hbitý pikador —
pod přesilou se v ticho zahalili
a všichni ztvrdli v jedno slovo: vzdor!

Španělsko mlčí. A v tom hrozném tichu
horečná vzpoura dýchá do tváře:
vybít tu smečku fašistů a mnichů,
pomstít tu krev a rozbít žaláře!
Když mluví řeky v katalánském kraji
a dívky nosí květy pro bolest —
na třináct rudých růží vzpomínají
a zatínají mlčky horkou pěst.

Světě! Bezbranní nemohou se rvát!
Proč váhají tví ozbrojení muži?
Nezapomeňte na tu vraždu růží!
Je nutno jít! Je nutno účtovat!

Březen 1946

POZDRAV REVOLUCI

Duj, zpívej, bouři, zvuč a vyzváněj,
voň bílým vínem, teplou krví páchni,
křič, chrapti, ale silnou píseň pěj,
krvácej, ale ještě srpem máchni,

plač jenom když se nikdo nedívá,
kryj deštěm slzy matek při odjezdu,
až k nebi zvedni naše kladiva,
na rudý prapor potřebujem hvězdu!

Ulice, řeky, nebe, náměstí —
všechno si otevřem tvým žhavým klíčem.
Marš vpěrjod! Pro nás, pro svět, pro štěstí,
za tebou, za tvým bubnem, za Iljičem.

„Až v černé díře slyšel jsem tvůj hlas,
já, dělník, otrok prašivého plémě.
Vyšel jsem z díry ven, když zpívalas —
již vzhůru! Vzhůru, psanci této země!

Jak škubly tepny v těle bezmasém,
když malí lidé šli si pro ohromné.
Za všechny psance světa povstal jsem
a všichni psanci světa vstali pro mne.“

„Jak drahé mýdlo zvoněl tvůj dým.
Byla jsem otrok, křkali mi žena.
Partím ti! Už se nikdy nevrátím,
tvou silnou rukou k slunci pozdvižena.“

„Z paluby v noci mluvím k tobě já
za všechny svoje bratry námořníky.
Slyšeli jsme tvou píseň, Veliká,
a ty zas budeš slyšet naše díky.

Nemáme prapor? K hvězdám zatnem pěst
za všechny mrtvé, všechny děti moře.
Takovou salvu nedal na počest
na světě nikdo, co my na Auroře.“

Pal, soudruhu, cíl Zimní palác! Pal
Pal první šrapnel přímo do čítanky!
Soudruzi v městě za ním letí dál
a každý výstřel zrodí nové stránky.

Ohnivá vlajko, vyleť nahoru!
Manifest napiš, kulko ocelová!
Žij, dcero Října, matko praporu
a vyšij na něj pevně naše slova,

tak jasná jako jednohlasý zpěv,
tak ostrá jako čepel bajonetu,
tak rudá jak je rudá lidská krev,
když píše pozdrav budoucímu světu.

Vezmi tu krev, co teče ranou střelnou
a ranou v boku, jak tam bodák vnik
a napiš, napiš knihu nesmrtelnou,
kde každý z nás pak bude vykřičník!

Víš, knihu, s kterou bude chodit syn
a bude říkat hlasem plným síly:
„Evropa, Wrangel, Kolčak, Děnikin —
a všechny jsme je s tátou porazili.“

Duj, řvi a bouři, křič a vyzváněj!
Pro barikádu urvi moje ruce,
nad těly padlých vztyč svůj prapor! Hej!
Ale jen zpívej, zpívej, revoluce!

Listopad 1947

KOŠILE MODRÉ, SRDCE RUDÁ

*N*dyž vyjdem na ulici slavit svátek milý,
dívám se s láskou po svých soudruzích.
Chlapci a dívky! Kolik je v nich síly,
co něhy a co pathosu je v nich!
Do jaké šířky prorůstá náš smích,
do jaké výše letí píseň hrdá,
když chodí po májových ulicích
košile modré, srdce rudá.

I my se z bouřných časů narodili
a přece máme slunce ve tvářích.
Nás nestříleli, ani nemučili,
nám nevyrváli oči v žalářích.
Těch strašných roků a té krve v nich!
A z krve otců, kterou pila půda,
vykvetly v stopách tanků sovětských
košile modré, srdce rudá.

Byl mír, byl mír a s ním jsme tady byli
i my s včelínem snů a přání svých.
A užasli jsme: naše sny se kryly
s jasnými plány tvůrců velikých.
Tak stanuli jsme pevně vedle nich,
tak na troud vyschla beznaděj i nuda.
Tak vykročily do snů slunečných
košile modré, srdce rudá.

Pro postrach pušce, která ještě střílí,
jsouc hrozbou tlupám zabiječů zlých,
mé pokolení v školních třídách sílí,
mé pokolení zraje v Kunčicích,
učí se, učí z života i z knih
a jeho strana svoji moudrost mu dá,
aby šly rychlej do let stalinských
košile modré, srdce rudá.

Neskončil ještě zápas, chlapci milí,
dívčata, ještě není po bojích,
ale náš rod se probouje k cíli
ve jménu dětí, capkajících sních,
ve jménu jarních pěnkav na větvích,
pro zrno, kterým ztěžknou pole chudá,
pro ocel, která zazvoní jak smích,
pro modré košile, pro naše srdce rudá.

Soudruzi moji! Bratři veršů mých!
Ať dál zní píseň horoucí a tvrdá!
Ať na nás vlají jako na žerdích
košile modré, srdce rudá!

Únor 1952

Příloha 2- Zítřa se bude tančit
všude

V lukách se třpytí potoky,
vítr nám chladí čelo.
V srdci zní nápěv široký,
že by se tančit chtělo.
Písni a šťastným úsměvem
vítáme nová jitra,
už dnes je krásná naše zem,
oč hezčí bude zítřa!

Když dívka v tanci zavlaže,
chlapec jí ruku podá.
Úsměvy plynou do kraje
rychleji nežli voda.
Až do samoty nejtišší
pronikne naše píseň —
a každý, kdo ji uslyší,
ten s námi roztančí se.

Kvetoucí zemí jede vlak,
v slunci se leskne řeka
a písně letí do oblak
a s nimi do daleka,
do ulic velkých cizích měst,
kde jiní mladí lidé
začnou ji zpívat na počest
života, který přijde.

Můžeš se volně rozletět,
písničko jasná, smělá,
vždyť není síly na světě,
jež by tě zadržela.
Veselý, silný mladý svět
do tance se dnes dává.
Láskou chcem hory přenášet,
šťastnému míru sláva!

Zítřa se bude tančit všude,
až naše vítězné vlajky rudé
na stožáry světa vyletí!

Květen 1951

PÍSEŇ O SETKÁNÍ

o Je to dojemná i bohatýrská píseň,
jako by ji pěvci z lidu zpívali.
Na začátku týdne loučili se,
koncem týdne znovu setkali.

Sešli se — jak scházejí se bratři
nebo jako otec se synem,
kteří k sobě nerozlučně patří —
soudruh Gottwald se soudruhem Stalinem...

Jako by si přišli večer po práci
sednout k bílé prostřenému stolu,
pozdravit se, dýmky nacpat si,
zakouřit a porozprávět spolu.

Kdyby naše slzy spatřili,
jsem si jist, že vrtěli by hlavou:
Kdypak jsme vás tohle učili?
Našli jste si ale chvíli pravou!

Nejste, dávno nejste malincí,
nechodíte sami černou nocí.
Není s vámi Stalin — buďte stalinci!
Není s vámi Gottwald — buďte gottwaldovci!

Ano, tohle zcela jistě řekli by.
Buďte statečná a silná, naše města,
naše vesnice i horské koliby!
Před námi je přímá, jasná cesta.

Lide sovětský, jsme spolu v hoři svém,
lásku o to větší nikdo nerozdrtí.
Sblížili nás na věky svým životem,
spojili nás na věky i smrtí.

14. března 1953 večer

FUČÍK JE S NÁMI

Tenkrát ho smečka hnědých vrahů
zavedla na letenskou stráň:
„Dáme ti svobodu a Prahu.
Pro její krásu život chraň!“
Usmál se, až je zamrazilo v údech:
„Po vaší smrti ještě hezčí bude!“
Hrdina padl, myšlenka je živá,
neumlčeli jeho hlas.
Fučík žije, bojuje a zpívá,
protože je v každém z nás!

V podvečer na letenské stráni
milenci čtou si z jeho hníh
a velké, smělé odhodlání
vyrůstá přitom v každém z nich:
ve jménu slávy života se učí
bránit svou lásku, jak ji bránil Fučík.
Tisícem očí s odznaků se dívá
na naši zem plnou krás,
Fučík žije, miluje a zpívá,
protože je v každém z nás.

On bude věčně mezi námi
v mírových květech jabloní,
ve šťastných očích mladé mámy,
která se k děcku nakloní.

On staví s námi závody a mosty,
je stále stejně veselý a prostý.
Každý rok v máji v radě s námi bývá,
pod rudou vlájkou chodí zas,
Fučík žije, miluje a zpívá,
protože je v každém z nás.

Kdyby snad žháři ještě jednou
chtěli nám život zamořit —
nad pohoří se srdce zvednou
a svatým hněvem zahoří!
Po celé zemi na obranu míru
povstanou pluky nových bohatýrů.
Pak rozbije se nejdravější příval
o naši neústupnou hráz!
Fučík žije, bojuje a zpívá,
protože je v každém z nás!

Listopad 1951

TRAKTOROVÉ ČASTUŠKY

Traktory, traktory,
i vy, traktoristé,
údernické prapory
zasloužili byste!

To vám bylo pozdvižení,
to vám bylo smůchu, klení,
to vám bylo hovorů,
když k nám přijel o žních loni
na výpomoc místo koní
párek nových Zetorů.

Traktory, traktory,
rozbít přijely jste
zastaralé názory,
zastaralý systém!

Pan farář hned ráno kázal:
„Přišla na nás mravní zkáza,
konec boží naděje!“
Místní statkář k tomu dodal,
že se čeká velká voda,
slintavka a kurděje.

Traktory, traktory
— svatá pravda jistá —
dáblové jsou výtvoři,
dřlo ancikrista!

V poli chodí silné stroje,
do večera hotovo je
to, co dřívě za týden.
Stroje zanechaly dojem...
Proč ty ale, srdce moje,
od té doby vzdycháš jen?

Traktory, traktory,
úspěch máte jistý.
Je to těmi motory
nebo traktoristy?

Tenhle problém rozřešily
naše dívky až v té chvíli,
kdy s úsměvem ve tváři
vezli je dva hoši milí,
vezli si je, roztomilí,
na traktorech k oltáři!

Traktory, traktory,
i vy, traktoristé,
údernické prapory
zasloužili byste!

A ty dívky ke své slávě
porozuměly si hravě
se stroji i s manžely,
takže napřesrok už čtyři
traktoroví bohatýři
do pšenice vyjeli.

41

Traktory, traktory,
slavně rozbily jste
zastaralé názory,
zastaralý systém!

Dneska už ty čtyři v kraji
všichni lidé nazývají
„traktorové rodiny“.
Často se jich žertem ptají,
brzo-li si nachystají
malý traktor pro syny.

S traktory, s traktory
pro vítězství jisté
za daleké obzory
jedou traktoristé!

Dneska u nás mladí, staří,
ženy, děti, výměnkáři
— a děvčata nejvíce —
bombardují ministerstva,
aby u nás byla zčerstva
traktorová stanice!

Traktory, traktory,
i vy, traktoristé,
údernické prapory
zasloužili byste!

Prosinec 1949

T R E S T

Emigrantův

*S*mutno je někdy člověku i doma,
když v podvečeru sirém teskně mží.
Jak ale ten náš smutek daleko má
k vašemu smutku,
vy tam nad Temží!

Jak jinak docela
se zacelují rány,
stržené v lásce při boji,
na březích rodných řek
a v lukách pod lipami,
na něž jen pohled
bolest vyhojí.

A naopak,
jak nikdy nevymizí
nejmenší jizva, nezavře se šrám
ve městě,
jemuž vždy budete cizí
a které bude věčně
cizí vám.

Dunivý Big Ben odměřuje čas,
neúprosně vám nad hlavami bije.
A v hlasech,

jimiž napadáte nás,
je každý večer více hysterie.

Smutno může být člověku i doma,
když na vltavské jezy teskně mží.
Jak ale ten náš smutek daleko má
k vašemu smutku,
vy tam nad Temží!

S pečetí zrady,
zklamaní a zkyslí,
čekáte, až vám srdce zpráchniví...
Takový trest si nikdo nevymyslí,
k jakému jste se odsoudili vy!

ZAMILOVANÝ STARŠINA

*S*etkali se při muzice
— tím náš příběh začíná --
ona byla soustružnice,
on byl mladý staršina.
Stalo se to na vesnici
při družstevní veselici,
tra la la la lalala,
ves je na ples pozvala.

Mnohé předtím dívky, dámy,
snažily se velice
staršinovo srdce zmámit,
zaujmout v něm posice.
Ale srdce dělostřelce,
to nesedí v hrudi mělce,
tra la la la lalala,
žádná mu ho neyzala.

Při téhle však srdce jihne --
vynikala nad všecky.
A staršina zahájil hned
útok dělostřelecký:
požádal ji za chvíličku
o procházku při měsíčku,
tra la la la lalala,
a ona to přijala.

Byla noc tak jasná, hvězdná,
jakou zná jen vesnice.
V rozhovoru rychlost řezná
zatlačila houfnice.
Staršinu už přešla pýcha,
ona mluví, on jen vzdychá,
tra la la la lalala,
tak mu učarovala.

Dnes jí píše, zítra zase,
pozítří zas nanovo,
až to připomíná časem
spíše palbu bubnovou.
Listonoši v její čtvrti
už ho nenávidí k smrti,
tra la la la lalala,
tak je láska uhnala.

Přijde-li řeč na staršinu,
hned se směje brigáda,
že to takhle vždycky, inu,
s útočnickem dopadá,
že ta mladá soustružnice,
kučeravá krasavice,
tra la la la lalala,
dělostřelce zajala!

Březen 1951

DÍVCE, JEŽ BYLA „PŘÍLIŠ SAMA“

*P*romiň, že odpovídám jenom dopisnicí
— a abych nezapomněl, zdráva buď! —
Já totiž nevím, co mám ještě říci
a vlastně ani nemám chuť.

Píšeš — zbytečně mnohomluvným slohem
a se zbytečnou snahou o lítost —
že tvoje srdce „změnilo se v mnohém“,
a že prý láska „nestálý je host“,

že jsem byl dlouho pryč a že jsi sama byla
a pak že přišel druhý a tak dál...
A že prý to ta vojna zavinila
a tak abych se proto nehněval.

Nu — řeknu rovnou — do tance mi není.
Až příliš dobře s tebou bylo mi.
Přesto však nemám ani pomyšlení
obtížít něčím tvoje svědomí.

Píšeš mi, že tě „neklid přímo drtí“.
Neboj se — já se střílet nebudu!
Dali mi pušku k boji proti smrti
a ne, abych s ní konkuroval osudu.

Já se i za tu první bolest stydím
a tak můžeš spát zcela pokojně.
Viš, děvče, vojna prověřuje lidi
— a nejen ty, kteří jsou na vojně.

Čas, který zkouší tvrdost našich pluků,
současně zkouší tvrdost zázemí.
Oddělí lásku plných, ryzích zvuků
od lásky, která zvučí frázemi.

A fakt je: tys mě milovala málo,
právě když nejvíc třeba bylo tě.
Oč hůře by to tedy vypadalo
pak pozděj, v prostém všedním životě!

Rozbitá láska zdá se někdy hrozná
a přece vřelý dík, že napsalas.
Ono je dobré, když tak člověk pozná,
s kým měl tu čest. A když to pozná včas.

To poučení z předposlední sloky
je spolehlivá náplast na rány.
Proč bych měl vzdychat: Prohrané tři roky...
když mohu říci: Život vyhraný!

PORTRÉTY

I

*O*pojen leskem cizích filmů,
předstírá roli cynika.
— Cit, praví, vždycky těsný byl mu;
miluje Leu, Zanet, Vilmu,
po každé víc jich odříká.

— Těch vašich Alenek a Růžen,
hovoří znuděn, jsem už syt.
Mně život nezůstal nic dlužen.
Ach, jaké já mám štěstí u žen —
to je si těžko představit!

Příště vám o tom něco povím.
Nu, zatím buďte zdraví, dí.
...a potom v parku, ukryt křovím,
naslouchá citům opravdovým
a hryže se a závidí...

II

*Ch*ová si lásku v květináči,
má nehluboké kořeny.
— Nepracuj, říká, je to k pláči,
proč strkat ruce do bodláčí,
když k líbání jsou stvořeny!

Obklopen prudkou písní země,
nyje své milé na hrudi:
— Ach, milujme se trpce, němě,
já ztracen v tobě a ty ve mně,
ať nás ta píseň nebudí!

Zatím co jiný říká jiné:
— S tvou láskou k slunci doletím!
on se svou láskou schne a hyne,
kráčí co noha nohu mine
vstříc uplynulým stoletím...

III

*B*ožňoval dceru tajemníka
víc nežli Oldřich Boženu.
Posílal květy, touhou kníkal,
zapřísahal se, prosil, vzlykal,
až mu ji dali za ženu.

A on ji skrze svého tchána
miloval vskutku velice.
To jest — až do onoho rána,
kdy tchána odvolala strana,
že krutě nepřál kritice.

Z těch dob je láska jeho skoupá.
Jak vidí ženu, jme ho žal,
do hrdla příliv slz mu stoupá.
— Ach, jak jsi ošklivá a hloupá,
ach, proč jsem si tě jenom vzal...

IV

*J*ak jako žena náhrdelník,
on k okrase svou ženu má.
Zná ho s ní Poprad, Špindl, Mělník.
— Buď šťastná, dí, že nejsem dělník,
ten o svých citech nedumá.

Do salonu jí koupí bradla.
— Mám pohyb, říká, a ty ne!
Děti? Ach, probůh, to by vadla,
kdo by s ním chodil do divadla
a na slavnostní matiné?

Že v noci pláče pod polštáři,
to nikterak ho neruší.
Hlavní je krása jejích tváří!
Nu, kdo by také inventáři
starel se ještě o duši?

*D*ívá se lupou na svou lásku,
chce, aby byla nej nej nej...
Lupou se dívá na svou lásku,
pro nejnepatrnější vrásku
přestává vidět obličej.

Tu stane jako k zemi přibit
a praví s tváří upjatou:
— Má milá, chceš-li se mi líbit,
pak slavnostně zde musíš slíbit,
že skončíš s chybou tou a tou!

A když pak jí se něco na něm
náhodou nezalíbí též,
tu, svésiv trpce hlavu k straně,
zavzdychá v hloubi duše raněn:
— Ach, jak mě málo miluješ...

*N*a utrpení potrpí si,
má tváře večně přepadlé.
Z těch dob, co četl verše čísi,
miluje rozervané rysy
a zkouší si je v zrcadle.

Tak píše dívce o své touze,
až pohne, dojme, zlomí ji.
A pak jen chodí, mlčí dlouze
a k její něze vzdychá pouze:
— Jak strašně všechno pomíjí...

I řekne dívka: — To je krása,
o které mi ten lotr pěl?
A odejde mu. On se drásá
a zoufalstvím div nezajásá:
— To jsem si pěkně potrpěl!

*S*odporem zalamuje ruce,
když hoch jde s dívkou do domu.
Rozhořčen šepce: — Vizte svůdce!
Ta vaše slavná revoluce
přinesla s sebou Sodomu!

Marně mu říkáš: — Chodí spolu,
mají se rádi dlouhý čas!
Neposlouchá tě. V hluchém bolu
přemílá tu svou epištolu
o mravním bahnu mladých mas.

Potom ho vidíš nocí černou
přes odcizelé město jít
a žehrat na tu dobu pernou,
v které už nikde pod lucernou
ty známé slečny nestojí...

*L*ásce mluvil na estrádě,
jak v této době teprve
rozkvétá skutečně a mladě.
Okouznil dívku v první řadě,
jež viděla ho po prvé.

Potom se stala jeho paní.
A když teď někdy zvedne hlas,
že si jí nepovšimne ani —
tu se jen odmítavě brání,
že absolutně nemá čas,

neb celou zimu, jaro, léto
píše — jsa přece poeta —
povídky, verše, romaneto
o tom, že teprve v době této
skutečná láska rozkvétá.

IX

*H*odnotí svoje city kladně.
A když snad časem stane se,
že je jich poskrovnu, ba na dně,
tu — stoje pevně na základně —
zas nové na ně nanese.

Vysvětlím, řekne, náležitě,
proč za ženu chci dostat tě:
vyspělý soudruh má mít dítě
a proto vcelku miluji tě
tak jako ty mě v podstatě.

On chápe správně politicky
biologické procesy.
A jenom nepochopí vždycky
proč ta, k níž hovořil tak lidsky,
jiného potom vezme si.

DÍVÁM SE TVÝMA OČIMA

*J*akmile v kolejišti hvězdném noční tma
Velký vůz připne na Polárku,
snažím se tvýma očima
zahledět, milá, do našeho parku.

I když jsem vzdálen víc než dost,
přesto, že chodím ve vojenském,
vidím tu naši budoucnost
až tady u nás, v pluku -eNském.

V průsvítech mezi prvními
bílými vlaštovkami sněhu,
rozběhnout teprv do zimy,
cítím už v srdci jarní něhu.

Na obočí mi taje sníh
a já si představuji jasně
sám sebe: sedím ve dveřích
ponořen do začaté básně

a náhle musím přestat psát
a musím hlavu zvednout honem.
Ohnivě hoří jarní sad
a dole, dole pod balkonem

desetkrát, stokrát ohnivěj
tvé čisté snědé líce září.
Vezmi si luk a prohni jej
a nikdy se ti nepodaří

vytvořit oblouk plnější
a v bohatším rozevlání,
než když se mladá tvoje šij
nad naším spícím děckem sklání.

Pak podíváš se nahoru
a teplo života i země
podobno křídlu praporu
v úsměvu zavane až ke mně,

abych jen dále ve verších
objímal svět od pólu k pólu.
A já tvůj opojený smích
pokorně vrátím zase dolů,

kde malý Kohout objímá
ten svůj svět, skrytý zatím do kočárku.
Vidíš, jak tvýma očima
umím se dívat do našeho parku...

VRAHŮM ROSENBERGOVÝCH

*K*dyby Francisko Goya vstal,
kdyby chtěl završit svoje Hrůzy —
do Pyrenejí by vyleptal
tu vaši poslední noční schůzi...

Že jste je nesoudili s maskovanou tvář! —
Že jste si neoblékli kukluxklanský šat!
Anebo rovnou kůži jaguáří,
když jste se chtěli šelmám vyrovnat!

K čemu vám, k čemu ještě socha Svobody,
dráždívá i v tom gestu dávno skleslém?
Hoďte ji s Manhattanu do vody
a vystřídejte elektrickým křeslem!

I bez toho už celá lidská zem
jak v středověku černým vlajkám moru
teď vyhýbat se bude s odporem
zamřížovaným hvězdám na praporu

až do té chvíle, v kterou pevně věřím.
Dorostou jednou v muže sirotci!
Bojte se dne, kdy přijdou k vašim dveřím
zeptat se po matce a po otci...

Červen 1953

Příloha 3- dobové plakáty k premiérám her

OSOBY :

Kateřina, <i>prodavačka</i>	18 let
Vašek, <i>rozhlasový pracovník</i>	22 let
Helena, <i>soustružnice</i>	20 let
Slávek, <i>dělník, pak voják</i>	23 let
Petr, <i>student-inženýr</i>	22 let
Čestmír, <i>student-skladatel</i>	20 let
Vladka, <i>prodavačka</i>	18 let
Honza, <i>zedník</i>	20 let
(všichni členové svazáckého souboru)	
Kateřinina matka	45 let
Jana, <i>Kateřinina sestra</i>	7 let
Radovan, <i>herec</i>	26 let
Květinářka	
Hlasatel	
Členové souboru, chlapi a děvčata	

PRVNÍ DĚJSTVÍ

I. obraz: *letní tábor koncem srpna*
II. obraz: *petřinská vyhlídka na Prahu v polovině září*
III. obraz: *Vaškův byt na Silvestra*

DRUHÉ DĚJSTVÍ

IV. obraz: *Vaškův byt v květnu příštího roku*
V. obraz: *petřinská vyhlídka na Prahu koncem června*
VI. obraz: *Vaškův byt koncem června*

TŘETÍ DĚJSTVÍ

VII. obraz: *klubovna souboru v polovině prosince*
VIII. obraz: *byt Kateřininy matky na Silvestra odpoledne*
IX. obraz: *Vaškův byt v noci ze Silvestra na Nový rok*

* 115

ÚSTŘEDNÍ DIVADLO ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY
V PRAZE

PAVEL KOHOUT

ZÁŘIJOVÉ NOCI

REŽISÉR MILOSLAV STEHLÍK
VÝTVARNÍK VLADIMÍR HELLER

PLUKOVNÍK SOVA	OTA SKLENČKA
MAJOR CIBULKA	VLADIMÍR HLAVATÝ
CIBULKOVÁ	SVĚTLA SVOZILOVÁ
MAJOR FIALKA - ŽEBRÁK	JIŘÍ SOVÁK
NADPORUČÍK STRAŠÍK	OLDŘICH MUSIL
PORUČÍK ZÁBRANA	STANISLAV REMUNDA
PORUČÍK JIRGALA	ZDENĚK ŘEHOŘ
PORUČÍK ŠKROVÁNEK	VLASTIMIL FIŠAR
PORUČÍK FÁRA	JIŘÍ VALA
ROTNÝ ABS. MARČÁK	JOSEF CHVALINA
ČETAŘ ŘÍMSA	JIŘÍ PLESKOT
ČETAŘ TIŠŤAN	VLADIMÍR BIČÍK
VOJÍN KARABINOŠ	JOSEF BLÁHA
VOJÍN VESELÝ	JAROSLAV MOUČKA
VOJÍN HUSA	SVATOPLUK SKLÁDAL
VOJÍN FOJTÍK	VLASTIMIL BRODSKÝ

INSPICIENT KAREL HOVORKA
NAPOVĚDA OLGA MARKOVÁ

Po prvé 16. prosince 1955

DIVADLO JOSEFA KAJETÁNA TYLA
V PLZNI

PAVEL KOHOUT

SBOHEM SMUTKU!

REŽISÉR LUBOŠ PISTORIUS
VÝTVARNÍK VLADIMÍR HELLER
HUDEBNÍ SPOLUPRÁCE
ZDENĚK LUKÁŠ

ZDENĚK BRANDEJS
JARKA BRANDEJSOVÁ
PAVEL ŠTASTNÝ
KAREL STANĚK
MARTA STAŇKOVÁ

LOJLÍK

VALÁŠEK
HELENKA
PANÍ OD PLYNU
DESÁTNÍK

JOSEF VĚTROVEC
ZORKA JIRÁKOVÁ
VÁCLAV NEUŽIL
ČESTMÍR ŘANDA
JARMILA BALAŠOVÁ
{ MIROSLAV FAIL
{ JAN ZAJÍC
VLADIMÍR KRŠKA
EVA WIMMEROVÁ
INEZ HOFBAUEROVÁ
JAROSLAV CHOC

INSPICIENT ANTONÍN MATĚJOVIČ
NAPOVĚDA JIŘINA CHALUPECKÁ

Po prvé 14. září 1957

REALISTICKÉ DIVADLO ZDEŇKA NEJEDLÉHO
V PRAZE

PAVEL KOHOUT

TAKOVÁ LÁSKA

REŽISÉR RUDOLF VEDRAL
VÝTVARNÍK JIŘÍ DVOŘÁK

PÁN V TALÁRU
LÍDA MATYSOVÁ

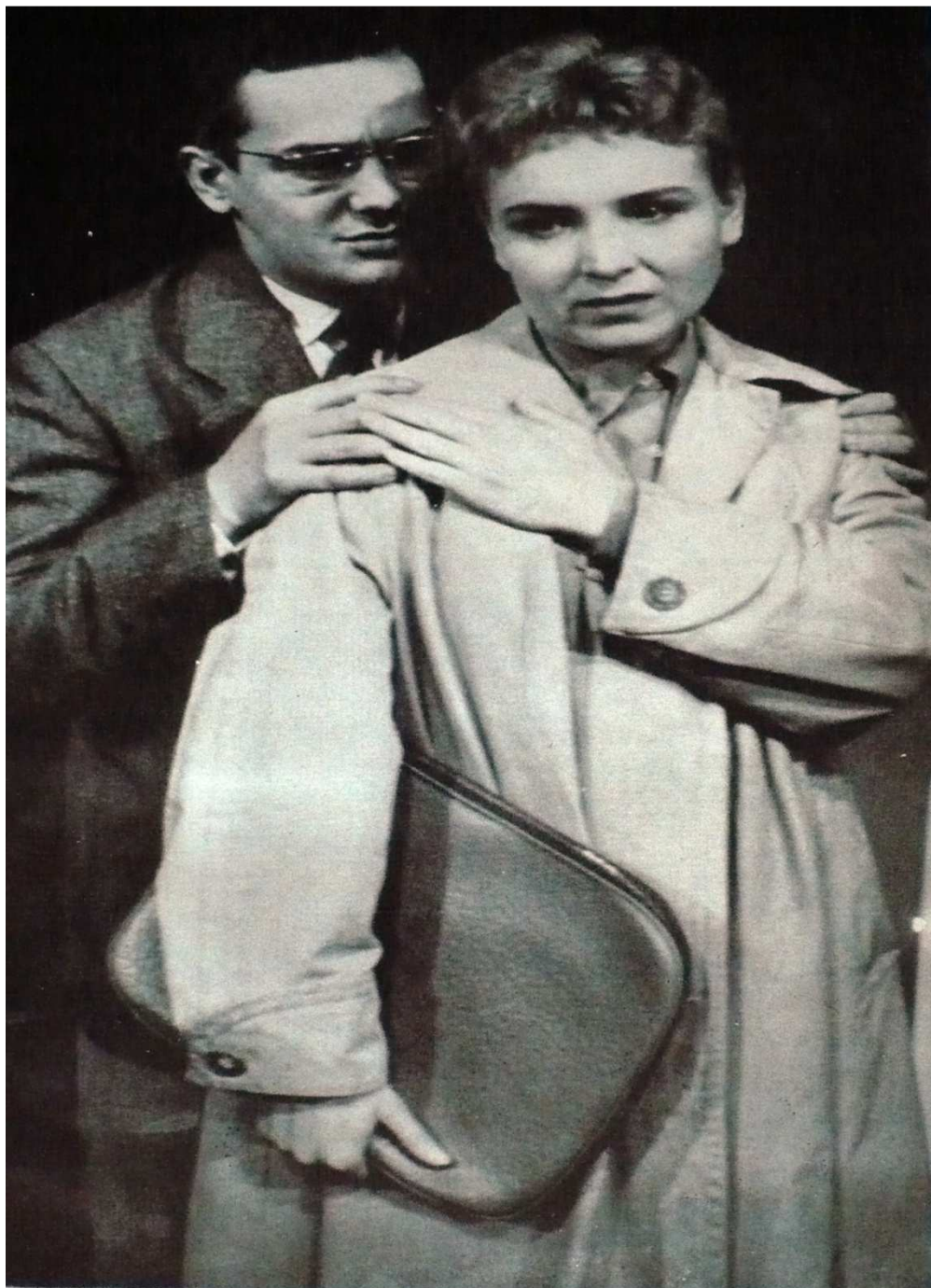
PETR PETRUS
LÍDA PETRUSOVÁ
MILAN STIBOR
STIBOROVA MATKA
TOŠEK
MAJKA
KRÁL
VRCHNÍ

VALTR TAUB
JANA DÍTĚTOVÁ
laureátka státní ceny
FRANTIŠEK HORÁK
VĚRA KUBÁNKOVÁ
JOSEF VINKLÁŘ
MARIE MAREŠOVÁ
VLADIMÍR HUBER
EMA SKÁLOVÁ
LADISLAV KAZDA
FRANTIŠEK DOUBRAVA

INSPICIENT FRANTIŠEK SMETANA
NAPOVÍDÁ JOSEFA HUBEROVÁ

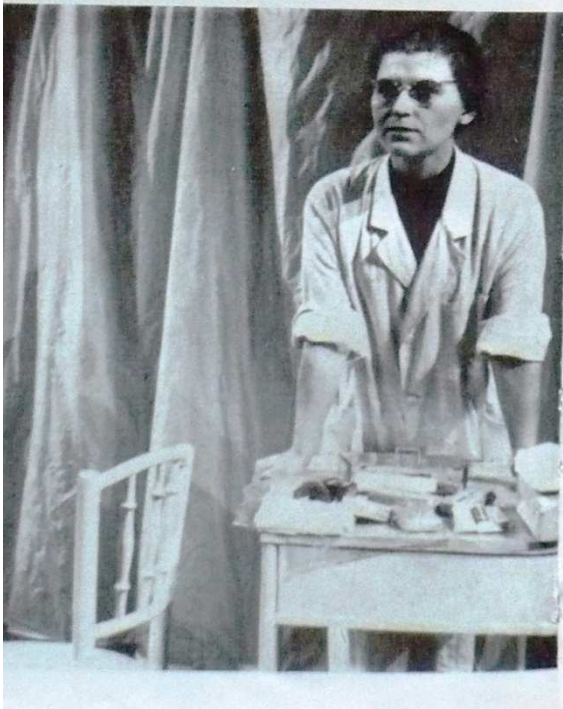
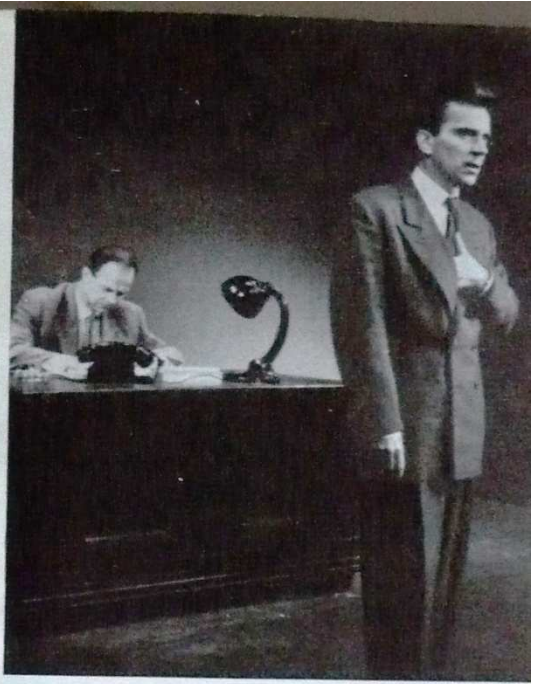
Po prvé 13. října 1957

Příloha 4 – fotografie z prvního představení hry Taková láska

Z první inscenace *Takové lásky* /Realistické divadlo v Praze/

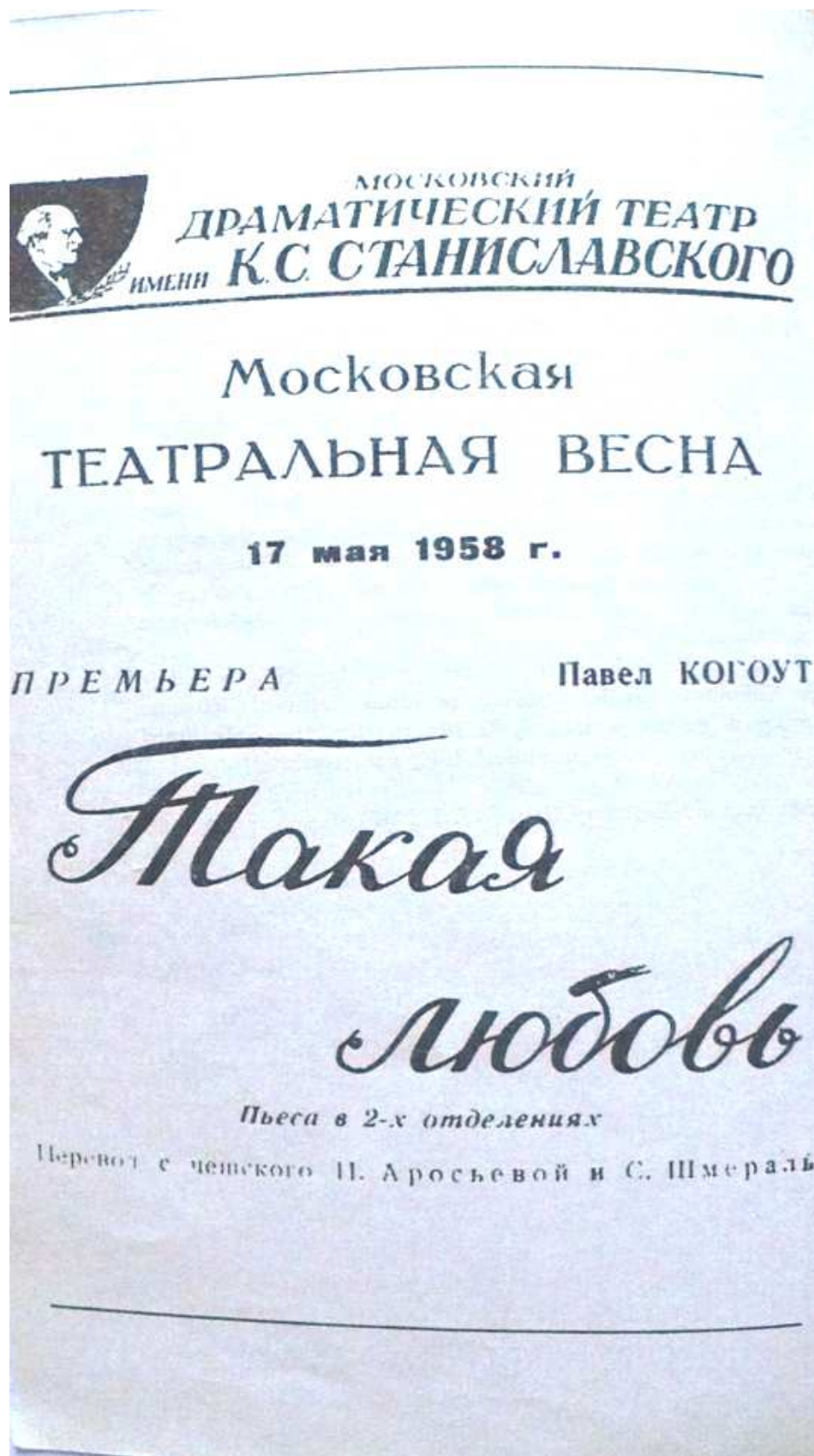

Příloha 5 - záběry z filmu Taková láska

ПАВЕЛ КОХОУТ
ТАКАВА ЛЮБОВ

ПЬЕСА В ДВЕ ЧАСТИ

постановка
ВЕСЕЛИНА ГАНЕВА

Лица

Човекът в тога	Йордан Спасов Борис Арабов
Лида Матисова	Виолета Минкова
Петър Петрус	Първан Георгиев Досьо Досев
Лида Петрусова	Луна Давидова лауреат на Дим. награди Бека Арабова
Милан Стибор	Коста Цонев Стефан Димитров
Стиборова	засл. артистка Анета Димитрова Димитрина Савова
Тошек	Николай Бинев
Мая	София Каракашева
Вацлав Крал	Щилиян Кунев
Келнер	Георги Черкелов

Декор и костюми
Петър Гачев

Графики Звукооформление
Найден Петков Емил Павлов и Петър Йорданов

Помощник-режисьор
Григор Михайлов

Зав. постановъчна част — арх. Р. Попмаринов. Театър-майстори —
Г. Тренев, Сп. Несторов. Художник — Г. Делчев. Костюми — М.
Щерева, Д. Гогов. Осветление — Г. Минчев. Грим — Г. Съчанов
Рък. мебелно-дърводелско ателие — Д. Светославов, Тапицер
М. Керелезов. Реквизит — Ав. Манасиев. Гардеробиери — В. Ка
сабова, Ст. Манчев

SO EINE LIEBE

Schauspiel von Pavel Kohout · Deutsch von Lucie Taubová

Herr im Talar Horst Schulze
Peter Petrus Peter Herden
Dr. Lida Petrus Lissy Tempelhof
Lida Matys Annemarie Müller
Milan Stibor Helmut Straßburger
Milans Mutter Antonia Dietrich
Anton Toschek Karl Weber
Majka Hrabat Waltraut Haschke
Wenzel Kral Gerhard Lau
Kellner Willy Gade
Studentin Margit Weinert
Student Dietrich Körner

Regie: Harry Erlich

Bild: Gerhard Schade · Mitarbeit: Jochen Hasselwander

Ton: Heinz Löffler

Beleuchtung: Willy Heinze

Technische Einrichtung: Martin Mehner

Regieassistent: Gerda Hegewald · Inspizient: Karl Währ · Souffleuse: Charlotte Rosner
Stellwerk: Rudolf Hänsel · Tontechnik: Gerhard Wenzel

Ausführung sämtlicher technischen Arbeiten in den Werkstätten der Dresdner Staatstheater
unter der Leitung von Helmut Martin (Projektionen), Walter Gerlach (Tischlerwerkstätten),
Kurt Ehlers (Malsaal), Irmgard Rost und Robert Rümmler (Masken), Susanne Drechsel und
Georg Samsing (Kostüme)

Die Anzüge der Herren Schulze und Herden wurden im Atelier Fiebig angefertigt

Pause nach dem 15. Bild

Deutsche Erstaufführung: 27. April 1958

נאצ. יידישער פאלקס-טעאטער
TEATRO POPULAR JUDIO

SERRANO 341

T. E. 54 - 8574 - 3665

Presenta su producción en dos partes

UN AMOR ASI אַזא ליבע

de PAWEL KOHOUT

Versión al idisch: M. KOIFMAN

Dirección artística: IOSEF SCHEIN

Regisseur del Teatro Habima en Israel

פון פאָוועל קאהוט

יידיש: משה קויפמאַן

רעזשי: יוסף שיין

רעזשיטאָר פון הבימה טעאטער אין ישראל

REPARTO

אַנטיילנעמער

El Juez	DAVID CHEJOWSKY	דער מאָן מיט דער טאָג
Lida Martisowa	SONIA SILVER	לידאַ מאַטיסאָוואַ
Peter Petrus	LUIS MINCES	פּעטער פעטרוס
Dra. Lida Petrusowa	OFELIA LIBERMAN	דאָקטאָרין לידאַ פעטרוסאָוואַ
Milan Stibor	LUIS ROSENBERG	מילאַן סטיבאָר
La Madre de Stibor	FREIDL LANDAN	סטיבאָרס מיטער
Toshek	CHASKEL MILSTAIN	טאָשעק
Maika	EVA LEN	מייקאַ
Krol	SAMUEL STEL	קראָל
El Mozo de Café	JACOV LEV	קעלנער

Escenografía: FEDERICO PADILLA

Dirección Técnica: SALOMÓN CUKIER

Ayud. de Dirección: PASCUAL PODRABINEK

Jefe Electricista: SAMUEL KERZER

Platea: S 60 — S 40 — Pullman: S 30

Pavel Kohout

O ČERNÉM A BÍLÉM

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ DĚTSKÉ KNIHY V PRAZE

